

Українська мова та читання

4

УДК 811.161.2*кл4(075.2)
В23

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2021 № 53)*

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Створено відповідно до Типової освітньої програми початкової освіти,
розробленої під керівництвом *О. Я. Савченко*

Навчальне видання

Вашуленко Оксана Вікторівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник

**для 4 класу закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)**

Частина 2

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Редактор *О. С. Криворучко*
Технічний редактор *Л. І. Аленіна*
Комп'ютерна верстка *І. М. Сога*
Коректор *О. В. Северцева*
Дизайн обкладинки *П. В. Ширнін*
Художник *А. А. Загорська*

Формат 70x100¹/₁₆.

Ум. друк. арк. 13,608 + 0,486 форзац.
Обл.-вид. арк. 13,23 + 0,83 форзац.

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва: 04053, м. Київ,
вул. Обсерваторна, 25 www.osvita-dim.com.ua

Вашуленко О. В.

В23 Українська мова та читання : підруч. для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах).
Ч. 2 / О. В. Вашуленко. — К. : Видавничий дім «Освіта»,
2021. — 168 с. : іл.

ISBN 978-966-983-212-2.

УДК 811.161.2*кл4(075.2)

ISBN 978-966-983-212-2

© Вашуленко О. В., 2021
© Видавничий дім «Освіта», 2021

Шкільний дзвіночок кличе нас у четвертий клас!

> Прочитай заголовок вірша. Поміркуй, про що може розповісти цей твір.

Анатолій Качан

КРИЛАТА ШКОЛА

На світанку вулицею міста,
де шумлять про осінь явори,
з рюкзаками, як парашутисти,
поспішають діти-школярі.

Наша рідна школа біля гаю
схожа на літак-аероплан.
Цей літак щоранку вирушає
до Країни творчості і знань.

Опадає з кленів жовте листя
на кущі калини й мій рюкзак.
Осінь у червоному намисті
проводжає літо на літак.

*Це школа
для птахів?*

*А може,
у ній готують
пілотів?*

ЛІТО, ДО ПОБАЧЕННЯ!

- > Чи справдилися твої припущення щодо змісту вірша?
- > Чому ж автор так назвав свій твір?
- > Чи можеш ти свою школу назвати крилатою? Поясни чому.

- > Знайди і прочитай, із ким автор порівнює дітей-школярів. Чим вони подібні?
- > Прочитай рядки вірша, у яких поет розповідає, що настала осінь.
- > Чи погоджуєшся ти з тим, що про осінь поет пише, як про живу істоту? Що про це свідчить?

3 Днями знань! НАШ КЛАС

Добрий день, наш милий клас!

Як ти влітку жив без нас?

Друже наш, просторий клас,
привітай сьогодні нас!

Ми з тобою знов зустрілись,
бо канікули скінчілись.

Буде в класі, як раніше:
сміх і гáлас, а не тиша.

Проживем навчальний рік
ми ще краще, як торік.

*Переклад із кримськотатарської
Ольги Тимóхіної*

- > Як діти звертаються до свого класу?
- > Знайди і прочитай вислови, які засвідчують, що діти скучили за школою.
- > Розкажіть, чи скучили ви за школою і своїми однокласниками та однокласницями.

Досліджую медіа

Колáж (у перекладі з французької означає «склеювати») — це технічний прийом в образотворчому мистецтві, коли на будь-яку основу наклеюють найрізноманітніші за кольором шматочки матеріалів, що утворюють цілісну художню композицію.

Колаж схожий на аплікацію. Під час створення колáжів зазвичай використовують вирізки з газет і журналів, світлини, клаптики тканини, фольгу, засушені рослини, написи, окремі букви, власні малюнки тощо. Колаж може бути домальований ручкою, аквареллю, фломастером тощо. Колáжі можуть бути на різні теми.

- > Розглянь зображення колáжів. На яку тему ці колáжі? Які матеріали були використані для їх створення?

- > **Попрацюйте разом!** Створіть колаж «Наш четвертий клас». Напишіть на аркушиках, що ви очікуєте від навчання цього року. Можна написати й короткі побажання своїм однокласникам та однокласницям. Наклейте аркушики на ватман і прикрасьте малюнками чи світлинами.

Леонід Сорóка

В ОСТАННІЙ ДЕНЬ ЛІТА

Сергійко та Сашко дружать давно, ще з дитячого садка. Хоча характери у хлопчаків були дуже несхожі. Сергійко більше любить із книжкою годинку-другу, а іноді й увесь вихідний день просидіти. Фізкультуру ж вважав найважчим предметом. А Сашко навпаки — уже з десяти років брав призи в міських та обласних змаганнях легкоатлétів.

— Усе тобі легко дається, — сказав якомсь своєму другові Сергійко, — а мені хоч би плавати навчитися як слід. Усе ж таки на Дніпрі живемо́.

— Головне, що в тебе бажання з'явилося, — зрадів Сашко.

Згодом Сергійко вже плавав не набагато гірше за Сашка. І саме це вміння допомогло друзям у віпадку, про який зараз піде мова.

Трапилося це 31 серпня. Того дня хлопчики вирішили поїхати на свій улюблений пляж — той, що якраз навпроти острова Хóртиця.

Людей біля річки було небагато. Віддалік грали у волейбол дівчатка. А поряд примостився на пісочку кругловідий невисокий на зріст чоловік. Він трохи побалакав із хлопчакими. Спитав, у якому класі вчать, як провели літо. А потім запитав:

— А вода холодна, хлопці?

— Та ні, — відповів Сашко.

Сашко та Сергійко дивилися, як чоловік обережно заходив у воду. Спочатку присів на місці, а потім пірнув і швидко поплив. Сергійко почав читати. Сашко ж продовжував спостерігати за незнайомим.

Раптом Сашко захвилювався.

— Слухай-но, ану, кидай читати... Дивися... — він показував пальцем на воду. — Той чоловік, що балакав із нами, зник, розумієш?.. Плив, плив і раптом пішов під воду...

— А може, він просто пірнув? — спробував заспокоїти друга Сергійко.

— Щось не схоже, довго не виринає. Ану, вперед! — командував Сашко.

Обидва хлопчики кинулися у воду. Через кілька секунд вони вже були на тому місці, де зник їхній сусід.

Пірнали по черзі, кілька разів. Нарешті Сашко наткнувся на чоловіка. Удвох із Сергійком ледве витягнули його на берег. Почали робити штучне дихання.

Тим часом до берега причалив катер. Хтось із відпочивальників уже встиг викликати рятувальників, а заодно і швидку допомогу. Машина відвезла потерпілого до лікарні.

Від лікарів швидкої допомоги хлопці дізналися, що їхній незнайомець — лікар і працює в лікарні міста Запоріжжя. Що життю його вже нічого не загрожує.

Потім у школу, де навчалися наші герої, прийшли представникі рятувальної служби. Вони говорили багато теплих і схвильованих слів про випадок на Дніпрі, про сміливість, спостережливість та хорошу фізичну підготовку Сергійка та Сашка. А потім вручили їм медалі «За порятунок потопаючих».

Хоча самим хлопцям здавалося, що нічого особливого вони не зробили. Адже кожен на їхньому місці вчинив би так само.

- > Про що ти прочитав (прочитала)?
- > Чи зацікавило тебе оповідання? Чим саме?
- > Хто головні герої оповідання? Якими ти їх уявляєш?

- > Від чийого імені ведеться розповідь?
- > Де і коли відбувалась описана подія?
- > Яке вміння допомогло хлопчикам у випадку, про який розповідається?
- > За що друзів нагородили?
- > Які риси характеру виявили Сашко і Сергійко? Чим ти це підтвердиш?

- > Розкажіть про найцікавішу подію, зустріч чи пригоду, яка відбулася з вами під час літніх канікул.

Наталія Тріщ

ОСІНЬ НА ШКІЛЬНОМУ ПОДВІР'І

Біля школи на подвір'ї
осінь править новосілля,
розмальовує щодніни
всі рослини.

Три берізки золотисті,
дві калини у намісті,
полум'яні у рядочку
сім кленочків.

П'ять дубів і два каштани,
їхні б́чка і жупани.

Дві сосни і три ялини,
і жоржини.

Айстри і бузок... **Малята,**
до снаги вам об'єднати
у три групи за хвилину
ці рослини?

Ольга Кваша. Останні айстри

> Скільки різних рослин на шкільному подвір'ї, яке описала поетеса?

> Про які ознаки осені ти прочитав (прочитала) у вірші?

Попрацюйте у групах! Оберіть одне із запропонованих завдань і виконайте його.

> Виконайте завдання, яке поставила перед вами поетеса.

> Запропонуйте різні варіанти об'єднання у групи названих у вірші рослин.

> Прогуляйтеся по своєму шкільному подвір'ю. Прочитайте вірш. Порівняйте ваше подвір'я з описаним у вірші. Чи знайшли ви щось спільне?

> Розкажіть, які рослини є на вашому шкільному подвір'ї.

Віддуватися, штовхнула, астроном, астрономія, пристрій, безстрашно, постраждалий, продемонструвати.

> Подумай над змістом заголовка. Як ти думаєш, про що буде цей твір?

Олена Кімова

МІЙ СУСІД — ПРИБУЛЕЦЬ!

Не щастить мені, хоч плач! Ромчик Романкевич мій однокласник, ще й по будинку сусід. А він — неухажливий. А мені віддуватися — щодня до мене приходять: що задавали?

А нещодавно ось що сталося.

— Романкевич, то що в тебе із задачею? — запитала на математиці Наталя Львівна, учителька.

Я штовхнула сусіда в бік.

— Га?.. З якою задачею?

— Ти знов за уроком не стежиш?

— Мені не потрібно. Я астрономом буду.

Клас затих, а вчителька і бровою не повела.

— А як ти, Романкевич, не знаючи математики, розрахуєш відстані між зорями?

І уявіть: наприкінці уроку Ромчик підняв руку, вийшов до дошки і розв'язав задачу на 12!

Щось тут не те — астрономія, з математики 12. Після уроків я спіймала його біля будинку.

— Зізнавайся: навіщо тобі астрономія?

Ромчик насупився:

— Тепер мені треба якомога більше знати про космос, — він озирнувся і прошепотів: — Мій сусід — прибулець!

Я отетеріла.

— Ти з чого це взяв?

— Слухай. Нещодавно вночі прокинувся я від шуму. Взираю з балкона, а на сусідньому — він! Зовні ніби людина. А в руках у нього якийсь пристрій, кулястий такий. Усередині щось клацає і звідти лунає: «Всесвіт рухається своїм шляхом».

— Може, це радіо? — припустила я.

— Яке завжди одну й ту саму передачу передає? Ха! — Ромчик повів далі. — Я почав стежити. Песик у нього є — Плутик. Розумієш? Від Плутон — планета така. Ясно, що вони звідти. — Ромчик багатозначно ткнув пальцем у небо. — Вони за нами шпигують, а я — за ними.

Раптом Ромчик схопив мене за руку:

— Ось він іде!

Доріжкою до під'їзду йшов високий чоловік у затемнених окулярах. Поруч із ним дріботів песик у комбінезоні. Ми з Ромчиком Perezирнулися і пішли за ним. Песик кумедно крутив хвостиком, а чоловік раз у раз на нас озирався. Увійшли в кабину ліфта.

— Вам який поверх? — люб'язно звернувся до нас «прибулець».

— Сьомий, — безстрашно випалив Ромчик.

— Ти ж на шостому, поряд живеш! — усміхнувся високий. Поки Ромчик щось мугикав, він зняв рукавичку та простягнув руку до кнопок.

Ромчик став білий як папір і зашепотів мені на вухо:

— Руки, руки...

Я глянула на його руки — вони були... зеленими!

Вислови свої припущення. Як розвиватимуться події далі?

Тим часом ліфт рушив.

— Гвалт! Караул! Випустіть! — не своїм голосом заволав Ромчик і почав барабанити у дверцята. Песик загавкав, я втиснулася в кут.

Нарешті ліфт спинився. Ромчик вискочив першим, незнайомиць кинувся за ним:

— Хлопче, що сталося? Тобі зле? — і він простягнув зелені руки до мого друга.

— Не чіпайте його! — отямилась я. — Ану, кажіть, з якої ви планети?!

Прибулець уляк на мить, а потім як... зарегоче!

— Це ви через зелені руки? Ой не можу... Я лікар, дитячий — педіатр! Сьогодні мазав зеленкою постраждáлого. Аж раптом пляшка перекинулась, я її спіймати хотів — і ось тобі маєш: і руки, і халат, і штани. А відмити зеленку — річ непроста.

Я глянула на його джинси — так і є, зелені плями.

— А як щодо пристрою на балконі: «Всесвіт рухається своїм шляхом»? — уїдливо передражнив Ромчик. — Я все чув.

На очах Ромчикового сусіда від сміху виступили сльози.

— Доведеться цей пристрій продемонструвати.

Він дав мені в руки поводок Плутика й пірнув у квартиру.

— Усе. Зараз на тарілку — і ф'ють звідси!

— Та він же песика залишив, — я погладила Плутика.

«Прибулець» повернувся із чимось кулястим під строка-тим покривалом.

— Але-оп! — зелена рука змахнула покривало і... То була клітка з білим папугою. Той стрепенувся, заклацав дзьобом та завів: «Всесвіт рухається...»

— Товариш, письменник-фантаст, залишив доглядати, — пояснив лікар, — але не попередив, що він настільки балакучий...

- > Чи справдилися твої припущення щодо продовження твору?
- > Які нові слова трапилися тобі в тексті? Чи зрозумілі тобі їхні значення? До яких джерел звернешся, щоб з'ясувати їхні значення?

- > Хто герой-оповідач у творі? Із чого це відомо?
- > З якими іншими персонажами твору ти познайомився (познайомилась)?
- > Як ти зрозумів (зрозуміла) вислів «...а вчителька і бровою не повела»?
- > **Позмагайтеся!** Хто знайде і прочитає речення, у якому є порівняння?
- > Цей твір казка чи оповідання? Наведи докази, які підтверджують твою відповідь.
- > **Попрацюйте у групах!** Прочитайте текст мовчки і підготуйтеся до виразного читання. Знайдіть слова і вислови, які підказують, з якою силою голосу й інтонацією потрібно читати, щоб передати емоції та почуття персонажів. Прочитайте твір в особах.

Арсен Джанікян. Ілюстрація до оповідання «Мій сусід — прибулець» (журнал «Розумашки»)

Досліджую медіа

- > Розглянь уважно ілюстрацію. Який епізод твору зображено на малюнку?
- > Що новіого ти дізнався (дізналася) про персонажів твору, розглядаючи малюнок?

Прочитай правильно

Бездоганного, дирéкторського, скористáвшись, гімнастíчних, спорядження, розгóйдувалася, відштовхнóвся, випрóбування.

Джеремі Стронг

ДЗВІНОК ІНСПЕКТОРКИ

(Уривок із повісті «Гармидер у школі»)

— Містере Шрапнель, вам телефонують, — покликала директора секретарка.

Директор підняв слухавку. Лице його сплотніло.

— Завтра після обіду? Так, добре, звичайно, нема проблем. Ми будемо чекати на вас, місіс Донован.

Він повільно поклав слухавку.

Місіс Донован була дуже важливою шкільною інспекторкою. Завтра після обіду вона збиралася відвідати Далендонську початкову школу. Це мало б означати кінець усьому. Місіс Донован тільки гляне на міс Гармидер — і зачинить усю школу. Його звільнять — і це після десяти років бездоганного дирéкторського стажу.

Міс Лілія Гармидер зазвичай працює вчителькою на підмiну. Ніхто зі школярів не відмовився б від такої вчительки! Бо з нею уроки перетворюються на саме задоволення: веселощі, гру, розважання!

— Міс Гармидер, чи не могли б ви зайти на хвилику до мого кабiнету?

Міс Гармидер широко усміхнулася:

— Звичайно, містєре Шрапнель. Уже іду.

— Наскільки я знаю, завтра після обіду клас, у якому ви на заміні, має плавання. Сподіваюся, тут мало що може піти не так.

Лілія кивнула на знак згоди:

— Не турбуйтеся, містєре Шрапнель. Завтра після обіду ми будемо зразково-показовою школою. І я справді збираюся скористатися з плавального басейну.

Вона вийшла з кабiнету, перш ніж директор устиг сказати ще хоч слово. І тепер він ламав собі голову, чи вона справді вимовила останні слова не зовсім серйозним тоном, немовби щось замишляючи, чи це йому тільки причулося.

Наступного дня міс Гармидер оголосила:

— Сьогодні після обіду ми будемо плавати.

Обличчя дітей витягнулися.

— Ми на плаванні просто ходимо туди і назад на мілкому, та й усе, — поскаржилася Джулі. — Нам не дозволяють ні пірнати, ні нічого такого. А що, міс Гармидер, ми могли б зайнятися чимось цікавішим?

Лілія Гармидер уважно подивилася на насуплені обличчя дітей, які стояли навпроти неї. Вона злегка усміхнулася.

— Гарзд, я хотіла б, щоб у басейні ви об'єдналися в чотири групи і знайшли спосіб перетнути басейн від берега до берега, залишаючись сухими.

— Залишаючись сухими! — вигукнув Стюарт. — Це ж неможливо.

Висловіть свої міркування. Чи можливо перетнути басейн від берега до берега і залишитись сухим (сухою)?

Вейн скочив на ноги:

— Зовсім ні, ти ж можеш побудувати човен.

— Можна побудувати міст, — запропонувала Сара.

— Ми могли би перекинути канат з берега на берег і переповзти по ньому, — пояснила Керолайн.

На момент закінчення ранкових уроків було знайдено чотири різні розв'язання басейнової проблеми.

Сполотніти — стати дуже блідим, побіліти від сильного хвилювання, переляку, горя.

> Що стало приводом для сильного хвилювання директора?

> Що нам відомо з тексту про міс Лілію Гармидер? Свою відповідь підтверджуй словами з тексту.

> Знайди і прочитай речення, у якому вжито вислів «ламав собі голову». Як ти зрозумів (зрозуміла) цей вислів?

> Діти класу придумали чотири способи, як перетнути басейн і залишитися сухими. Як це їх характеризує?

> Обговоріть і запропонуйте свої варіанти розв'язання цієї проблеми.

* * *

Група номер один вирішила побудувати човен, скориставшись для цього старою залізною ванною. Вони хотіли підняти вітрило, але воно

не бажало діяти як слід, тому діти зробили весла зі шматків дерева.

Група номер два притягла зі спортзалу пару гімнастичних кóней. Вони планували перекинути над басейном канат і проповзти по ньому.

Третя також використала гімнастичне спорядження. Вони сподівалися побудувати міст із довгих дощок.

Остання група весь ранок мала купу роботи: вони робили водоступи з великих шматків пінопласту, знайденого десь неподалік. Суть полягала в тому, щоб надягти їх на ноги і пройти по воді, як по сухому.

Одразу після обіду учні схопили свої купальні костюми і потягнули все спорядження у басейн.

Усі групи почали готуватися. Біля бортика басейну були звалені мотузки, дерево, дошки, коні та металева ванна. Діти почали зв'язувати дошки до купи і відмірювати канат. Вони вже майже закінчили, коли в басейні з'явився містер Шрапнель разом із місіс Донован, шкільною інспекторкою. Вона з подивом подивилася на купу мотлоху коло басейну, а тоді повернулася до містера Шрапнеля.

— Що тут відбувається? — запитала місіс Донован.

Перш ніж до директора повернувся дар мови, міс Гармидер пояснила:

— Ми досліджуємо проблему, яким способом можна перетнути басейн, не намокнувши.

Інспекторка підняла намальовані дітьми схеми й оглянула спорядження.

— Як захопливо, — сказала вона й обернулася до Джулі. — Як ти збираєшся перебраться на той бік по канату, коли він уже буде на місці?

— Я збираюся повиснути під ним, — відповіла Джулі.

— Яка дотепна ідея! Я навіть сказала б, що це цікаво. А це що? Як воно діє?

— Оці мінічовноходи треба прив'язати до ніг, — сказала Ребекка. — А тоді можна буде йти... Я сподіваюся.

— Як багато хороших ідей! — сказала місіс Донован. Вона серйозно подивилася на дітей. — А що, якби я впробувала один із цих винаходів? Вони мають спокусливий вигляд. Я хотіла б випробувати човен.

Ребекка і Пітер хихикнули і сказали, що, звичайно, вона може спробувати. Місіс Донован відклала свою сумочку і почала залазити у ванну.

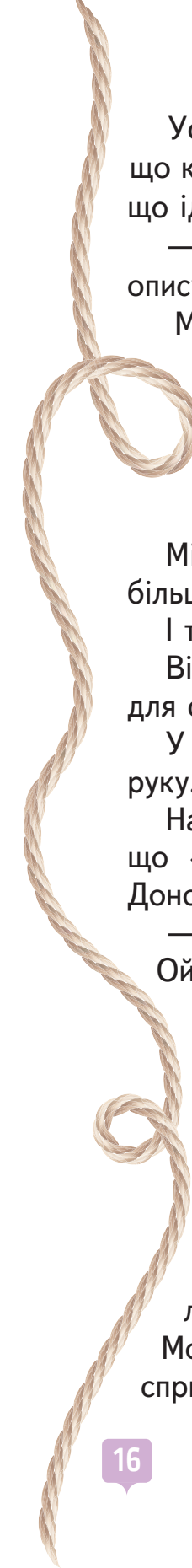
— А ви не спробуєте, містере Шрапнель? — гукнула вона до директора.

У містера Шрапнеля відпала щелепа. Міс Гармидер легенько штурхнула його ліктем, і тільки тоді він отямився:

— А, так-так, звичайно. Я впробую канат, — заявив він, на превелике задоволення Вейнової групи. Вейн дуже люб'язно запропонував директорові бути першим.

Тим часом ванна вже шалено розгійдувалася в басейні.

Усе проходило цілком успішно. Місіс Донован з'ясувала, що керувати ванною доволі важко, та найважливіше було те, що ідея спрацювала.

— Це просто чудово! — гукнула вона на «берег» басейну, описуючи ванною невеличкі кола.

Містер Шрапнель скинув піджак і повис на канаті. Той на-тягнувся під його вагою. Це було справжнє випробування. Директор відштовхнувся ногами і перекинув їх над канатом, а тоді почав посуватися над водою.

— Давайте, сер, давайте! — кричали хлопчики. — Ви можете випередити її!

Містер Шрапнель зціпив зуби і почав підтягуватися з іще більшою силою.

І тут раптом один із кóней не витримав навантаження.

Він зісковзнув просто в басейн, тож директор несподівано для себе виявив, що безпомічно бóрсається у воді.

У відчаї він схопився за перше, що трапилося йому під руку. Це виявилася ванна, яка спокійно пливла по басейну.

На жаль, містер Шрапнель схопився за неї з такою силою, що «човен» перевернувся — і шкільна інспекторка місіс Донован вивалилася за борт.

— Ой! — здивовано булькаючи, закричала місіс Донован. — Ой! Тут мокро! — і обоє сховалися під водою.

Половина дітей кинулася в басейн рятувати дорослих.

І ось двоє дорослих сиділи над басейном, їхній одяг намок і липнув до тіла.

Шкільна інспекторка викрутила рукави і повернулася до директора.

— Містере Шрапнель, я вже дуже давно не мала такого задоволення від візиту до вашої школи. Мушу сказати, мене тішить зміна, яка сталася в Далендонській школі. Щодо цього класу, то він робить честь вашій школі. Можу вас запевнити, що я збираюся написати вельми сприятливий відгук. А зараз мені треба піти і посушитися.

І місіс Донован почалапала в переодягальню. Містер Шрапнель дивився їй услід. А тоді він почав реготати. І діти почали реготати. І міс Гармидер також почала реготати...

Переклад з англійської Андрія Порітка

- > Чи зацікавило тебе оповідання? Що було несподіваним?
- > Які варіанти розв'язання проблеми придумали діти? Які з них виявилися для тебе найцікавішими?

- > Знайди і прочитай речення, у яких ужито вислови «повернувся дар мови», «відпала щелепа». Як ти зрозумів (зрозуміла) ці вислови? На який стан персонажа вони вказують?
- > Знайди і прочитай, яку картину побачила місіс Донован, коли зайшла в басейн.
- > Чи сподобалися інспекторці ідеї дітей? Яку з них вона виявила бажання перевірити?
- > **Попрацюйте в парах!** Поставте одне одному запитання за прочитаним текстом. Відшукайте в тексті відповіді на ці запитання.
- > До якого епізоду оповідання художниця Анна Загórська зробила ілюстрацію?

- > Підготуйся переказати другу частину оповідання так, ніби ти був (була) учасником (учасницею) подій.

Наші літературні проекти

Ви вже навчаєтеся разом четвертий рік. За ці роки ви стали однією великою класною родиною. Ваше шкільне життя сповнене різних свят, конкурсів, заходів. Створіть книжку оповідань про цікаві події із життя вашого класу.

Як створити власну книжку?

1. Поміркуйте, про що хочете написати.
2. Оберіть форму книжки, яка найбільше відповідає вашому творчому задуму.
3. Напишіть або надрукуйте текст.
4. Поділіть текст на частини за змістом. Кожній із них присвятіть окрему сторінку.
5. Розріжте текст на смужки і наклейте їх на сторінки майбутньої книжки.
6. Продумайте та створіть ілюстрації.
7. Оформіть обкладинку. Візьміть до уваги, що на обкладинці має бути зазначено авторів, ілюстраторів та видавців.

ДИВОВИЖНИЙ СВІТ МІФІВ

У давні часи люди прагнули зрозуміти, як виникли Земля, небо, вода, хто створив людей, тварин, рослини. Намагаючись це пояснити, вони склали чимало цікавих розповідей, які передавалися з вуст в уста, з покоління в покоління. Ці стародавні оповіді отримали назву **міфи**.

Міф — стародавня оповідь, що відображає уявлення давніх людей про створення світу, виникнення життя на Землі, діяння богів, життя героїв, фантастичних істот, дива.

Міфи Давнього Єгипту

Стародавнє єгипетське царство зі столицею в Мемфісі утворилося в долині річки Ніл. Єгиптяни вірили в багатьох богів, вважали, що боги створили світ, охороняли його і піклувалися про людей. Міфи давніх єгиптян були пов'язані з віруваннями людей. У кожній провінції вшановували своїх богів, по-різному пояснювали світ і все, що існує довкола.

> Прочитай міфи давніх єгиптян про створення світу.

СТВОРЕННЯ СВІТУ

1

Коли не було ні землі, ні неба, Усесвіт нагадував безмежний океан води. Той водяний хаос мав ім'я Нун. Він і був першим прадавнім богом — батьком богів.

Із глибин Нуна на світ вийшли боги, які створили землю, небо, тварин і рослини. І першим із цих богів було Сонце, яке зігріло холодний світ і дало йому життя.

Цікаво, чому таких міфів було кілька?

Спочатку серед вод безмежного океану з'явився пагорб. То був єдиний клаптик землі посеред безкраїх вод, які невідомо звідки витікали й невідомо куди текли.

Якось на цьому пагорбі розкрилася дивовижна квітка лотоса. У її пелюстках було сховане дитя, якому судилося стати богом на ім'я Ра. Від дитини і справді йшло таке сліпуче сяйво, що Всесвіт, який досі перебував у пітьмі, ураз освітився та ожив.

Квіти лотоса

Сонце — початок життя у Всесвіті — вийшло з яйця, яке зніс птах «великий Гоготун» на пагорбі, що піднявся з водяного хаосу.

Лотос — водяна трав'яниста рослина, схожа на латаття; має великі гарні квітки.

> Які уявлення мали давні єгиптяни про створення світу?

> Прочитай опис Усесвіту. За яких обставин зникла пітьма і все ожило?

> Кого єгиптяни вважали творцем світу?

> Підготуйся близько до тексту розказати, як народився бог сонця Ра.

Досліджуй медіа

Єгиптяни вважали сонце творцем Усесвіту й богів. Тому богів сонця в єгипетській міфології було декілька. Та жоден із сонячних богів Єгипту не був таким відомим і знаним, як бог Ра.

Давні єгиптяни майже всіх богів зображували людьми з головами тварин або птахів. Бог-творець світу постає в образі Птаха. В особливій пошані в єгиптян були бик (бог Апіс), корова (богиня Ісіда), баран (бог Ам'он), змія (бог А'тум), крокодил (бог Себ'ек), кішка (богиня Баст), левиця (богині Т'єфнут і С'ехмет), шакал (бог Анубіс) та інші.

> Розглянь зображення давньоєгипетських богів. В образах яких тварин вони постають?

Прочитай правильно

Розпорядження, призначенням, спуска́тимуся, розмірковував.

- > Прочитай міф, у якому відображено уявлення давніх єгиптян про існування дня і ночі, а також про одвічну боротьбу добра і зла.

Апо́п — у єгипетській міфології величезний змій, що уособлює морок і зло, одвічний ворог бога сонця Ра.

РА ТА АПО́П

Бог Ра має тулуб чоловіка і голову сокола, над якою світиться сонячне коло. Удень Ра освітлює землю, пливе в човні по небу. А ввечері, пересівши до іншого човна, спускається до підземного світу, де змагається з п'їтьмою. Уранці все починається спочатку.

Ра — цар світу. Зі свого човна він бачить усе, що діється на землі. Розглядає людські скарги і передає свої накази.

Бог сонця Ра

Найперший слуга бога сонця — Тот, бог мудрості. Це він записує всі розпорядження Ра і передає їх за призначенням. А бог Ра веде постійну боротьбу із силами п'їтьми.

П'їтьма і зло породили велетенського змія, щоб запанувати над світом. То було небачене страховисько, могутнє й спритне. Понад усе змій, якого звали Апо́пом, не любив сонце.

Усі друзі Ра ставали ворогами Апопа. І змій так люто ненавидів бога Ра, що навіть при згадці про нього починав дрижати від злості.

Глибоко під землею — житло того жорстокого змія. Однак і туди проникають сонячні промені, бо щовечора,

завершивши свій похід над землею, Ра спускається до підземного світу. Нікуди від нього не сховатися!

— Скрізь це ненáвисне сонце! Я мушу позбутися Ра! — не тямлячи себе з люті, вигукнув Апоп. — Тільки тоді, коли на землі не стане цього бога, пítьма і зло запанують над світом!

Відомо, що Ра щовечора мандрує водами підземного Нілу. А якщо випити воду підземної ріки? Тоді зухвалий Ра не зможе ніколи потрапити до царства пítьми...

Апоп надимає черево і припадає до підземних вод. Він п'є довго, уперто, води в Нілі стає все менше та менше. От і все... Річище порожнє, за кілька хвилин воно зовсім висохне. Ра ніколи більше не потрапить під землю!

«Підступний змії думає, що коли він вип'є підземний Ніл, я не спускáтимуся більше під землю... — розмірковóвав Ра. — Настав час покінчити з порóдженням пítьми і зла. Апоп повинен щезнути!»

І непереможний Ра прямує на вирішальну битву зі змієм! Він — сонце, а сонцю підвладний увесь світ.

Битва була довгою і жорстокою. Змії такий дужий і великий, що Ра ніяк не міг його скорити. Та богіві замало вбити Апопа. Спочатку треба примусити його повернути підземні води.

Слава переможцеві! Слава великому Ра! Він здолав Апопа, притиснув його так, що той повернув підземний Ніл — випустив його зі свого бездóнного черева! Тепер не варто вбивати змія, він перемóжений — нехай живе! Ра святкує перемогу! Ра — великодушний! Осяяний звитягою, бог сонця продовжує свою щоденну подорож...

Даремно Ра пожалів Апопа. Зло ніколи не скориться світлу. Змії знову випив підземний Ніл, коли Ра тільки-но

Битва Ра з Апопом

піднявся над землею. Наступної ночі все повториться знову. Змій Апоп, що не змирився з поразкою, знову нападе на Ра, а сонячний бог іще раз доведе свою непереможність.

Щоночі в підземному світі відбувається битва між силами світла й п'їтьми. Ця битва щоразу незмінно закінчується перемогою світла.

За переказом Ольги Бондарук

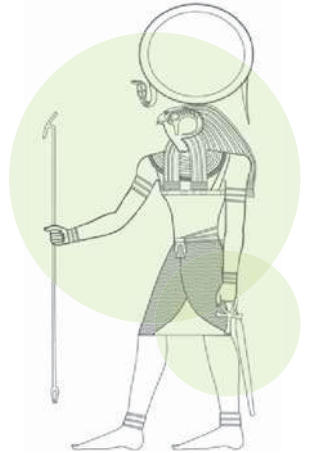
- > Як і для чого змії Апоп з'явився на світ?
- > Кого Апоп люто ненав'їдив? Чому?

- > Знайди і прочитай опис бога Ра та Апопа.
- > Що відбувалося зі змієм при згадці про бога Ра?
- > Де було житло жорстокого змія?
- > Як Апоп вирішив позбутися бога сонця Ра?
- > Якою була битва між Апопом і Ра?
- > Чому бог Ра не вбив Апопа?
- > Чи скорився велетенський змії Апоп?
- > Як у міфі пояснюється вічна боротьба між світлом і п'їтьмою, добром і злом?
- > Який епізод міфу зображено на малюнку на с. 21?

- > Перекажи близько до тексту зміст тієї частини міфу, у якій розповідається про битву Ра з Апопом.
- > Намалюй один з епізодів міфу, добери до нього цитату з тексту.

Міфи слов'янських народів

У слов'янських народів, до яких належать і українці, теж були міфи. В українських давніх оповідах розповідається про тісний зв'язок людини із природою. Наші предки — слов'яни — вшановували дерева і духів води, вірили в зорі та Долю.

Як і інші народи, прадавні слов'яни вірили в те, що світом правлять боги. Більшість із богів творить добро. Наприклад, творцем Усесвіту був Род, богом сонця, достатку — Дажбог, богом світла і небесного

вогню вважався Сварог. Перун був богом блискавок і грому, пробуджував навесні землю до життя і напував її дощами. Велес — покровитель скотарства, а Ярило — божество родючості. Але є і такі, що можуть занепасти. Наприклад, Чорнобог — бог темряви, ночі, зими, холоду.

Окрім богів, за уявленнями слов'ян, землю населяли ду-хи. Це добрі та злі сили, які могли втручатися в повсякденне життя. Це домовики, лісовики, мавки, русалки, водяники, відьми тощо. Люди вірили, що жити з ними треба в мирі, навіть задобрювати подарунками.

Прочитай правильно

Праслов'ян, християнство, божественний.

Ольга Бондарук

МІФИ ПРО СТВОРЕННЯ СВІТУ ТА ЛЮДЕЙ

В усних творах слов'янських народів зберігся погляд дуже давніх людей на те, як було створено світ.

Ще до початку світу, коли не було ні неба, ні землі, а самé лише синє море, то посеред того моря стояло велике дере-во, що його різні слов'янські народи називали по-різному: дубом, явором, сосною, березою, яблунею та інше.

На тому дереві була золота кора, перлова роса, і сиділи на ньому дивовижні птахі. Дехто каже, що то були два го-луби, а дехто — що сивий сокіл. Серед гілля того дерева роїлися бджоли, у його корінні жили всілякі тварини, на гіл-ках знайшли притулок птахі. З дерева капала роса, а із цієї роси, коли виникла Земля, утворились озера та річки.

Таке дерево, що існувало до початку світу, в міфології на-зивається світовим. А найголовніші істоти на ньому — два голуби і сивий сокіл. То не просто птиці. Це втілені у пта-шину подобу боги, які створили світ — заснували небо із сонцем, місяцем і зорями із синього та золотого каміння, а землю — із дрібного піску.

А ще давнішим є уявлення праслов'ян про світове яйце, з якого постає Всесвіт, або Бог-Творець, якому належить

створити Землю і все на ній... Недаремно деякі слов'янські племена вважали яйце символом життя. У християнстві і сьогодні яйце — головний символ Велико́дного свята. Погляньте на українські велико́дні писанки. Ви бачите на них не тільки дивові́жні візерунки, які за найдавнішими уявленнями мали магічну силу, а й зображення сонця, місяця, зірок, світового дерева, небесних о́ленів, ко́ней, птахів та інше.

Найдавніші міфи твердять, що людей розмно́жила по світу птиця. Ота первісна птиця — Першоптах — голубчи сокіл, як кажуть народні легенди.

Постала земля серед води, та покрилася вона деревами і травою. Але сумним був світ без людського гомону. І тоді Першоптах, що мав у собі боже́ственний вогонь, здатний запалити живу душу, злетів над лісом і вдарив блискавкою в сухий пеньок, що стримів на галявині. З того пенька постало тіло першого чоловіка, а з вогню Птаха-Бога — безсмертна людська душа.

За іншими легендами, тіло першочоловіка зробив Бог із глини. Однак глина — мертвий матеріал, і, щоб оживити людину, Творець схилився до неї і просто в уста вдихнув безсмертну душу.

Звідки ж узалися на землі люди?

Тож як це відбулося?

- > Які слова чи речення були тобі незрозумілими?
- > Яка інформація з тексту виявилася для тебе новою? Про що ти вже знав (знала)? Про що тобі хотілося б дізнатися більше?

- > Прочитай опис дерева посеред синього моря. Як його називали? Чим воно особливе?
- > Якими були уявлення праслов'ян про світове яйце?
- > Що символізує яйце у християн?
- > Як у міфі пояснюється походження людини?
- > **Попрацюйте в парах!** Поставте одне одному запитання за прочитаним текстом.
- > У текстах міфів висловлено різні здогадки про те, як утворився наш світ. **Обговоріть!** Яке із припущень видається вам найвірогіднішим?

- > Можливо, ти знаєш інші версії створення світу та людей. Розкажи, звідки вони стали тобі відомі. Поділися з однокласниками та однокласницями інформацією про це.

Література в колі мистецтв

- > Розглянь уважно, як уявляють художниці та скульптор богів слов'янських народів.
- > **Обговоріть!** Як у мистецьких творах зображено, за що боги «відповідали»?

Дивоока Васильєва.
Дана — богиня земних
і небесних вод

Дивоока Васильєва.
Дажбог — бог Сонця,
світла, добра, достатку

Нонна Кукель.
Перун — володар неба,
Повелитель грому і блискавки

Микита Зігура.
Велес — бог торгівлі,
мистецтва, опікун худоби

Міфи Давньої Греції

Давньогрецькі міфи є особливо цікавими для людства, бо вражають силою фантазії і величчю думки. Неповторна поетичність, буйна фантазія, і водночас мудрість та значущість багатьох художніх образів грецьких міфів надихали письменників, майстрів живопису, графіки, архітектури, скульптури всіх часів і народів. Імена богів, історії їхнього життя, дивовижні пригоди героїв дійшли до нас крізь тисячоліття.

За уявленнями давніх греків, боги жили на Олімпі, найвищій горі у Греції. Вони нічим не відрізнялися від людей, за винятком безсмертя і вроди.

Грецькі міфи вчать бути мужніми в боротьбі зі злом, справедливими у стосунках із друзями і рідними, закликають долати життєві труднощі та невдачі. Бо саме ці риси найбільше цінувалися давніми греками і знайшли відображення в їхніх прекрасних міфах.

> Послухайте давньогрецький міф «Арахна» в переказі Катерини Гловацької.

- > Хто така Афіна Паллада?
- > Чим розгнівила Афину ткаля Арахна?
- > Як богиня хотіла її застерегти?
- > Як була покарана Арахна?

Прочитай правильно

Божественний, громовержець, неперевершений, безсмертний, застерєжливі.

- > Із цього міфу в мовлення людей увійшов вислів «скринька Пандори». Прочитай міф і поміркуй, що означає цей вислів.

ПАНДÓРА

Коли Прометей викрав для смертних божественний вогонь, навчив їх мистецтв і ремесел і дав їм знання, щасливішим стало життя на землі. Зевс, розгніваний вчинком гордого Прометія, жорстоко покарав не тільки його. Він надумав покарати і смертних, та так, щоб навіть їхні далекі-далекі нащадки відчували ту кару.

Зевс-громовірець покликав свого сина Гефеста, неперевершеного митця та вигадника. Тоді звелів йому змішати глину з водою, усередину сховати приємний, ласкавий голос і зліпити юну дівчину, схожу на безсмертну богиню.

Гефест усе так і зробив. А далі, за Зевсовим велінням, буйні вітри вдихнули в ту постать життя і кожний із богів ущедрив її своїми дарами. Дочка Зевса, Афіна Паллада, виткала для неї прекрасне вбрання, навчила вишивати і прясти. Золотосяйна Афродіта дала їй чарівну красу. А хитрий Гермес подарував лукавий розум, непереборну цікавість і спритність. Дівчину назвали Пандорою, а це ім'я означало «Та, що всім обдарована».

Юні харіти і музи вбрали Пандору в сяючий, як сонце, одяг, на довгі кучері поклали вінець, схожий на золоте мереживо, ніжну шию прикрасили намистом із самоцвітів і завітчали красуню трояндами. Потім Гермес, як звелів йому всевладний батько, відвів Пандору на землю і залишив її біля порога дому Епіметія, рідного брата Прометія.

Мудрий Прометей багато разів застерігав свого рідного брата, щоб той нізачо не брав ніяких дарунків від

А́мфора.

Національний археологічний музей Афін

громовёржця Зевса. Він боявся, що ці дарунки принесуть із собою горе людям.

Та Епіметей був надто довірливий і повільний у думках, навіть ім'я його означало: «Той, хто думає потім». Тож побачивши біля свого порога прекрасну дівчину, що сяяла вродою і щастям, Епіметей забув усі застерéжливі слова свого мудрого брата, забув про все на світі.

Як Зевс того й прагнув, Пандора стала дружиною Епіметея і праматір'ю всіх смертних жінок. І саме вона стала причиною великих нещаст'я на землі.

До того часу люди жили, не знаючи горя, заздрощів, злочинів, тяжких хвороб і турбот. Усе це Прометей сховав від смертних на Олімпі в чималій амфорі, щільно її заклавши. Зевс подарував ту амфору Пандорі в по́саг, тільки — підступний! — звелів її не відкривати.

Послухалася Пандора, але з кожним днем їй дедалі дужче кортіло зазирнути всере́дину. Нарешті красуня не витримала, відкрила амфору, і в ту саму мить звідти вилетіли на волю горе, турботи, злигодні, страждання, тяжкі хвороби.

Відто́ді вони скрізь і завжди переслідують людство. Тепер злом наповнились і земля, і море. Незв́аними і вдень, і вночі

приходять до людей зло і хвороби, страждання несуть вони людям. Нечутною ходою, мовчки, приходять вони, бо позбавив їх Зевс дару мови, — він створив зло і хвороби німими.

Збагнувши, що вона накоїла, Пандора мерщій закрила амфору, і з неї не встигла вилетіти тільки надія.

Так покарав смертних людей всемогутній Зевс-громовёржець.

За переказами Миколи Ку́на та Катерини Глова́цької

Лука́вий — здатний на різні хитрощі або жарти.

Харі́ти — вічно юні богині вроди і радості.

Му́зи — богині, покровительки мистецтв і наук.

Амфо́ра — велика посудина яйцеподібної форми з двома вертикальними ручками для вина, олії тощо.

По́саг — майно, гроші, що дають батьки або родичі нареченій, коли вона виходить заміж.

- > За що Зевс розгнівався на Прометéя?
- > Що він звелів зробити Гефéстові?
- > Як назвали дівчину? Що означало це ім'я?

- > Знайди в тексті всіх персонажів міфу. Прочитай їхні імена.
- > Які подарунки отримала Пандо́ра від богів?
- > Знайди і прочитай опис Пандори.
- > Що Зевс подарував Пандорі в посаг? Яким був його за́дум?
- > Як у міфі розповідається про появу на землі горя, страждань і хвороб? Чи добре вчинила Пандора?
- > Розглянь уважно ілюстрацію до міфу. Який епізод зображено? Що відбувалося до подій, зображених на малюнку? А що — після них?
- > То яка відповідь правильна?

Вислів «скринька Пандори» означає:

- > підступний дарунок;
- > багатство, таємниця;
- > ожерело нещастя, лиха, біди.

Ніко́ло Реньє́рі. Пандора

- > Кого ти бачиш на картині? Які в неї очі, волосся? Як вона вбрана?
- > А якою ти її уявляв (уявляла)?
- > Що зображено поруч?
- > Як ти вважаєш, який епізод міфу зображено на картині? Що про це свідчить?

Прочитай правильно

Різьба́р, спіткну́вся, зіштовхну́в, кри́тських, відчайду́шно, розпа́чливо.

ДЕДА́Л ТА ІКА́Р

Колись, за сивої давнини, в Афінах (столиці стародавньої та сучасної Греції) жив великий митець, різьба́р і будівничий Дедал, нащадок царського роду. Кажуть, що сама Афіна Паллада, премудра богиня, навчила його різних ремесел.

Учнем Дедала став його не́біж Та́лос, ще підліток, але такий тяму́щий і зді́бний, що сам Дедал чудувався, як швидко

хлопець од нього все переймає і сам уже створює дивовижні речі.

Афіняни довідалися про надзвичайний хист Дедалового учня і справедливо гадали, що незабаром він перевершить свого вчителя. Та як же тяжко вразила Афіни звістка про те, що Талос, гуляючи з Дедалом по Акрóполю, спіткнувся і впав із висоти. У його смерті афіняни звинуватили Дедала, мовляв, той із заздрощів надумав позбутися свого учня і сам зіштовхну́в його вниз. І афінський люд засудив митця до вигна́ння.

Кинув Дедал напризволя́ще свою майстерню і недовершену роботу, сів на корабель, довго плив і нарешті дістався до острова Крит. Царював там Мінос, чоловік розумний і владний. Він щиро зрадів Дедалові, бо слава митця давно вже досягла крітських берегів.

Цар Мінос одразу запросив до себе Дедала, загадав йому багато роботи, був щедрий і спершу навіть ласкавий. Він одружив Дедала з гарною критя́нкою, і та народила афінянинові сина Іка́ра. Та митець тяжко сумував за батьківщиною і почувався на Криті рабом.

Минали роки, а Дедал ніяк не міг забути далекої батьківщини. Дружина його померла, і тоді він надумав будь-що дістатись із сином до Афін. Митець знав, що Мінос ніколи його не відпустить і що ніхто, боячись царського гніву, не допоможе йому втекти, а варта впіймає і приведе назад до палацу.

Якось сидів Дедал на березі моря, журно дивився на білих чайок, що кружляли над хвилями, і раптом йому сяйнула смілива думка: «Нехай Мінос закрит мені путь через море, нехай він усім володіє — і водою, і землею, але небо — не його володіння, небо вільне! Треба навчитися літати у птахів!»

Що буде далі? Чому ти так вважаєш?

Тепер увесь вільний час Дедал робив із пташиного пір'я великі крила. Насамперед він ладнав одну до одної малесенькі пір'їни, а тоді брав довші й довші. Потім міцно стягував їх мотузком, клеїв воском і вигинав, щоб були як у справжнього птаха.

Нарешті крила були готові, великі — Дедалові, трохи менші — Ікарові. Митець прикріпив свої до спини й до рук, змахнув ними і легко знявся в повітря. Покружлявши, він опустився на землю і став повчати Ікара:

— Не можна підійматися дуже високо, синку, бо сонце там палюче, воно розтопить віск — і пір'я розсиплеться. А низько над морем теж не лети, щоб хвилі не намочили тобі крил. Треба триматися середини, запам'ятай це, Ікаре, тільки середини. Будь слухняним, не шукай власної дороги, а лети просто за мною.

Потім Дедал прив'язав крила синові й довго вчив його літати. А наступного дня, щойно ясне сонце виринуло з далеких глибин океану, вони знялись у безхмарну блакить.

Ікар спершу слухняно летів за батьком. Почуття лету, дивовижне, незнане, сповнило його душу неймовірною радістю. У захваті Ікар забув за батькову засторогу і полинув вище, ще вище, аж до золотого сонця. Зненацька хлопець відчув, що крила вже не так міцно тримають його, як спершу. Пекуче сонячне проміння розтопило віск, пір'я посипалося додолу, і марно тепер юнак махав уже безкрилими руками.

— Батьку, батьку, я гину! — відчайдушно крикнув Ікар і зник серед зелених морських хвиль.

Не чув того крику Дедал, та озирнувшись, не побачив за собою Ікара. Розпачливо кружляв він у повітрі, гукаючи сина, а тоді примітив на хвилях розкидане пір'я. Нещасний батько все зрозумів і мало не збожеволів із горя, та мусив летіти далі, до найближчого берега.

То був чималий острів. Убитий горем Дедал поховав тут сина, і відтоді той острів зветься Іка́рія, а море довкола люди і досі звать Ікарі́йським. І цікаво, що втіленням одвічної мрії людства про крила став не розумний, розва́жний Дедал, знаменитий винахідник, митець, а неслухняний, завзятий хлопець Ікар, який перший відчув радість вільного лету і віддав за це власне життя.

Переказ Катерини Глова́цької

Акрóполь — укріплена частина давньогрецького міста, розташована на височині.

- > Ким був Деда́л?
- > Як він потрапив на острів Крит до царя Міноса?

- > Що спонукало Дедала створити крила?
- > Розкажи про політ Дедала та Іка́ра. Чому він закінчився трагічно?
- > Як люди зберегли пам'ять про Ікара?
- > Які власні на́зви є в тексті? Що вони означають?

Я — дослідник

- > **Попрацюйте разом!** Дізнайтеся, чи є мультфільми про давньогрецьких героїв. Спробуйте прочитати книжку і подивитися мультфільм. Порівняйте героїв мультфільмів із тими, про яких ви читали.
- > Простеж, які сцени було знято чітко за текстом, які змінено, які прибрано взагалі. Порівняння оригіналу й екранізації може стати ще більш захопливим, якщо ти залучиш до обговорення друзів (подруг) чи рідних.

Я — дослідниця

Наші літературні проекти

Об'єднайтеся у групи. Оберіть тему проекту.

- > «Ілюструю прочитаний міф»
- > «У чому секрет подібності міфів різних народів?»
- > «Мій улюблений міфологічний герой»

Легенди рідного краю

Прочитай правильно

Вічнозелені, здригáлася, вiстелена, багáтство, справедлiвiсть, мáрмур.

Народна легенда

ЯК ВИНИКЛИ КАРПАТИ

Колись на нашій землі була величезна рівнина, кінця-краю якій не було видно. Зеленіла вона шовковими травами, вічнозеленими смереками та ялинами, могутніми б́уками і яворáми. Долиною текли потічки та річки, багаті на форель та іншу рибу.

Володарем долини був велетень Силу́н. Коли він ішов, від його кроків здригáлася земля. Мав Силун безліч усякої худоби і птиці. Жив він у палаці: з білого мáрмуру, з високими шпилями, які сягали аж до самих хмар. Було там стільки кімнат, що легко можна було заблудитися. А в помéшканні — добра всякого! Уночі Силун спав у золотій колисці, вiстеленiй дорогими килимами. А вдень відпочивав у срібному кріслі.

На широкій долині слуги обробляли землю, вирощували хліб, за худобою доглядали, птицю годували. Люди від зорі до зорі трудилися, багáтство примножували Силунóві. Слуги й служниці жили не в палаці, а в дерев'яних зру́бах і земля́нках. Вони не сміли покидати маєток Силуна́, щоб знайти іншу роботу, а мусили працювати на нього довіку.

Служив тут один хлопець, якого звали Карпó. Довго служив. Як і всі, косив траву, орав, сiяв пшеницю та жито, збирав хліб. Не тільки за себе працював, а й іншим допомагав, бо жалів слабких. Любили його всі слуги за чесність, працьовитість, справедливість.

Тяжко було Карпові дивитись, як Силун усе забирає, а народ голодує. Коли виповнилося йому двадцять літ, вирішив до рідного краю повернутися. Був упевнений, що за добру працю пан йому заплатить і він повернеться до матері не з порожніми руками. Тож звернувся він до Силуна:

— Світлий пане, служив я вам довго й чесно, та маю додому повертатися. Платню за службу хочу попросити.

Силун спочатку подумав, що слуга жартує, бо досі ніхто не наважувався на таке. Але Карпо не відступав:

— Прошу заплатити за мою роботу.

Як ти вважаєш, що відповів Силун Карпові?
Чому ти так думаєш?

> Прочитай наступну частину легенди, перевір свої здогадки. Дізнайся, чия версія в класі була найближчою до тексту легенди.

— Нікуди не підеш! — розлютився пан. — Лише я можу казати, коли і куди мої слуги повинні ходити!

— Я піду, пане, — наполягав Карпо. — Лише прошу мене заплатити.

Це вже була нечувана зухвалість, якої пан простити не міг.

— Туди, під землю підеш! — розлютився він, приступаючи до парубка.

Та хлопець не відступив ані на крок.

— За мою роботу, пане, доведеться платити, — ще раз повторив, ніби й не чув панської погрози.

Це ще гірше розізлило Силуна. Схопив він Карпа своїми дужими руками, підняв і вдарив об землю. Ударив так, що аж яма зробилася. Але слугі нічого не сталося, звівся на ноги і відчув у собі непереможну силу. То, мабуть, земляця йому подарувала за те, що чесно працював

на ній. Схопив Карпо Силуна, вдарив ним об землю, ще раз і ще раз. Не витримала матінка-земля тих ударів, розкололася. І опинився Силун у підземній печері. Даремно він намагався вибратися на поверхню: земля зімкнулася, і не можна було знайти жодної щілинки. Тоді вдався Силун до своєї сили. Ударив ногою об земну кору — вона вигнулася, та не відкрилася, ударив другою — вигнулася ще більше. Спробував головою пробивати, плечима вітиснути — марно, кулаками гатив — теж не допомогло. Але від його ударів на землі прерівній виникли гори. І чим дужче бив Силун-велетень, тим вищі гори здіймалися навколо. А найдужче бив там, де Гуцульщина, і там з'явилися найвищі гори.

Уранці, коли прокинулись слуги і побачили, що сталося, дуже здивувалися. Навколо — гори! А там, де був палац, нічого не залишилося, усе провалилося у прірву. Стали радитися люди: як далі жити. Вирішили в цьому краї залишитися. А гори на честь Карпа назвали Карпати.

Шпиль — загострена жердина, стержень на будівлі.

Зухвалість — неповага, нахабство.

- > Назви головних героїв легенди. Чим вони займалися?
- > Яке речення підтверджує те, що Силун був велетнем? Прочитай.
- > Доведи, що Силун не був доброю людиною.
- > Чи можна слова Карпа: «За мою роботу, пане, доведеться платити» вважати зухвалістю? Свою відповідь обґрунтуй.
- > Які факти, події в легенді свідчать про те, що люди любили Карпа.
- > **Попрацюйте разом!** Прочитайте виразно діалог між Силуном і Карпом, передаючи голосом настрій та емоції мовців.
- > Розкажи, як утворилися Карпати за цією легендою.

Досліджую медіа

- > Розглянь ілюстрацію до легенди на с. 35. Який епізод зображено?
- > Яким художниця Анна Загорська зобразила Силуна? Чи таким ти його уявляв (уявляла)?

А ти знаєш?

Карпати — гори, які простягаються на півтори тисячі кілометрів по території України, Угорщини, Чехії, Польщі, Словаччини, Румунії, Сербії та Австрії.

Назва найвищої гори України — Говёрла. Її висота сягає 2061 м. Назва **Говерла** угорська і перекладається як «сніжна гора». Назва гори пов'язана з тим, що сніг на її вершині лежить до середини літа, а іноді й довше.

> **Послухайте легенду Василя Лісенка «Любава».**

- > Про що розповідається у творі?
- > Яким умінням наділила природа Любаву?
- > Як ворогам вдалося знайти Любаву?
- > Кому передала Любава своє вміння лікувати людей?
- > Які елементи казковості, вимислу, фантазії є в цьому творі?

Прочитай правильно

Пообкладáв, плюндрува́ти, вісімна́дцятому, стве́рджують, сімна́дцять.

> **Прочитай заголовок. Поміркуй, про що розповідатиметься у творі.**

Народна легенда

ЗОЗУЛІНІ ЧЕРЕВИЧКИ

Колись давним-давно правив поліським краєм скупий і загребу́щий князь. Пообкладáв свої села такими подáтками, що люди жили в дуже великій бідності.

Одного разу якесь село не прислало князеві даніни. Розлютився грізний правитель і вирішив жорстоко покарати не́слухів. З великим загоном посіпа́к сам вирушив на розправу. Жителі села затужі́ли, що нікому не буде пощади. Старі діди думали-гадали, що робити, як зара́дити лихові, та нічого не могли придумати.

І тоді прийшла донька бідної вдовиці та й каже:

— Я спробую врятувати село.

Похитали діди сивими головами:

— Що ти зможеш, дівчино, коли тут уся громада безсила?

Але відговорювати не стали, бо **хто топиться, той і за соломінку вхопиться.**

Що означає ця приказка?

Дівчина попросила, щоб пошили їй нову сукню, бо та, що на ній, вже зовсім зносилася. Цілу ніч жінки шили сукню з усього найкращого, що знайшлося в селі. А вранці донька вдовиці одягла її — і всі побачили, що перед ними справжня красуня. І вийшла вона назустріч карателям.

— Князю, — мовила, — не з лихого серця не сплатили ми тобі податків, а гірка доля спіткала нас. На полях неврожай видався, і якщо данину віддамо тобі, то самі голодною смертю помremo. Пожалій людей наших, князю.

А князь мовчав. Ні, не жаль йому було людей, а врода дівчини заворожила його.

— Добре, не буду я село твоє пљондрувати. Але ти станеш моєю дружиною, — мовив князь.

Князь був старий і бридкий. Але дівчина знала, що в селі і старе, і мале чекають її рішення.

— Згодна, — знітивши серце, мовила дівчина.

А князь пожвавішав.

— Тоді вертай до села, сповісти про мою милість та подумай, який подарунок принести тобі на весілля. Даю своє князівське слово, що справлю усяку твою забаганку, хоч би скільки золота довелось заплатити.

Пішла дівчина. Розказала про все, а сама плаче, захлинаючись сльозами.

Тоді підступився до неї найстаріший дід та й каже:

— Не плач, ти нас усіх врятувала, а тепер ми тобі допоможемо. Ось тобі насіння. Передай його князеві і скажи: «Я хочу, щоб ти сплів мені весільного вінка із квітів, що із цього насіння виростуть». А там сама побачиш, що буде.

Передала дівчина те насіння князеві і сказала, що їй дід велів. Князь навіть зрадів, що не треба тратити ні грошей,

ні золота. А що весілля відкладається, то дарма, можна почекати. Дівчина все одно нікуди не дінеться.

Посівав князь те насіння і став чекати. Ось сходи з'явилися, стебельце в рослин вигнало, листочки віметнулись, а квіток все нема. Рік немає цвіту.

Зрозумів князь, що його обдурили. Та слова княжого не забереш, бо при всіх давав. Зачаїв на всіх чорну злобу і поклав собі, що всім віддячить, як дочекається цвіту.

Сімнадцять довгих літ чекав князь. А на вісімнадцятому літі ті рослини раптом зацвіли в один день досі небаченим цвітом. Кинулися слуги доповідати князеві, а він вже мертвий лежить. Так і не дочекався своєї мрії. Відтоді-то кажуть, що ці квіти називають мрією... А всі стверджують, що зозуліні черевички зацвітають на вісімнадцятий рік.

Зозуліні черевички

Загребу́щий — який прагне багато привласнити; дуже жадібний.

Посіпа́ка — прислужник, готовий допомагати в будь-яких діях, переважно ганебних.

Плюндрува́ти — руйнувати, спустошувати.

> Чи правильним виявилось твоє припущення щодо змісту твору?

- > Де відбувались описані події? Як вони розпочалися?
- > Хто зголосився врятувати односельчан?
- > Що вразило князя під час зустрічі з дівчиною?
- > Насіння яких квітів дала князеві дівчина?
- > Чим особлива квітка зозуліні черевички?

- > **Обговоріть!** Як зміниться текст, якщо розповісти його від імені головної героїні — дівчини?
- > Підготуйтеся і перекажіть легенду від імені дівчини.

- > Склади план твору. Підготуйся і перекажи за ним легенду.
- > Чи відомі тобі легенди про назви квітів? Підготуйся і розкажи.

А ти знаєш?

Зозулині черевички справжні — одна з найкрасивіших орхідей України.

Це невеличка рослина 25–30 см заввишки із парами широких, овальних з гострими кінчиками листків. Квітне у травні-червні. Перші три роки паросток розвивається з насіння під землею. Лише на 3–4-й рік виростає перший зелений листочок. Зацвітає орхідея на 15–17-му році життя. Тоді на ній уперше з'являється одна, зрідка дві квітки. Квітка дуже нагадує м'який світло-жовтий черевичок із бордовими стрічками, наче зшитий для ніжки крихітної лісової феї.

Зозулині черевички справжні охороняють в усіх країнах Європи.

Олена Крижановська (Із журналу «Колосок»)

Я — дослідник

Чому цю квітку так назвали? Які назви вона ще має? Знайди інформацію в різних джерелах і підготуйся розказати про це в класі.

Я — дослідниця

- > Які легенди про походження назв міст, річок ти знаєш? Розкажи.

Прочитай правильно

Втрати́лася, швидкоплі́нна, непристúпний, підвлад́ним.

Народна легенда

ЗА́МКОВА ГОРА В МУКА́ЧЕВІ

Було це дуже давно, у часи, про які вже втрати́лася згадка. Коло виходу з-поміж гір на широку рівнину Дуна́йської долини швидкоплі́нної річки Ла́ториці, оселився зі своїм військом чужоземний князь. Він підкорив усіх жителів цієї місцевості і наказав їм будувати для нього за́мок-форте́цю.

А князь цей був жорстокий. Він задумав збудувати замок, який стояв би на єдиній горі серед рівни́ни. І щоб він був з усіх боків непристúпним. А такої гори поблизу не було. І ось він наказав своїм підвлад́ним насипати на рівнині гору.

Тисячі возів, запряжені шістьма волами кожен, тисячу днів возили землю і насипали гору, аж поки вона не досягла потрібної князеві височини. А потім збудували на ній замок — міцну, неприступну фортецю.

Але це все коштувало людям багато сліз, кривавого поту, тяжких страждань і мук. Через це і назвали люди це місто Мукачевом.

> Про що ти прочитав (прочитала)?

> Про який час розповідається в легенді: теперішній, майбутній, минулий чи давноминулий? Знайди в тексті слова, які на це вказують. Прочитай їх.

> **Попрацюйте в парах!** Поставте одне одному запитання за текстом.

Замок у місті Мукачеві (сучасна світлина)

Досліджую медіа

> Що новіго ти дізнався (дізналася) про за́мок, розглядаючи світлину? Розкажи однокласникам та однокласницям.

Наші літературні проекти

Об'єднайтеся у групи. Оберіть тему проекту.

- > «Чому моє рідне місто (село) має таку назву?»
- > «Що ми знаємо про походження назв водойм рідного краю?»
- > «Що ми знаємо про походження назв рослин рідного краю?»

Пізнаю мудрість притчі

Притча — невеликий народний або літературний розповідний твір повчального характеру, який у прихованій формі доводить цінності життя.

> **Послухай, народну притчу «У пригоді», яку записала Олена Пчілка.**

- > Де зустрівся лев із мишкою? Що хотів зробити лев?
- > Чому лев сміявся зі слів мишки?
- > За яких обставин сталася друга зустріч лева і мишки?
- > Чого ця пригода навчила лева?
- > **Поміркуй і скажи!** Хто сильніший: той, хто має фізичну силу, чи той, хто має кмітливий розум та мудрість?
- > Чи можеш ти назвати випадки із життя, коли зроблене добро повернулося тому, хто його зробив?

Народна притча

ТРЕБА НАХИЛИТИСЯ

Ішли двоє подорожніх та побачили на дорозі підкову.
Один каже:

— Давай підніmemo цю підкову, продамо ковалеві і щось за ці гроші купимо!

— Буду я пусте підіймати! — відказав другий і штовхнув підкову ногою.

А той перший підняв підкову. Прийшли до коваля — він і продав її. Купив собі за гроші черешень, іде і непомітно кидає на дорогу по одній ягоді. А той другий подорожній відчув раптом великий голод. І став підбирати ті черешні з дороги та їсти.

Коли не стало черешень, той перший і питає в другого:

— Скільки разів ти нахилився по ті черешні?

— Не знаю. Разів, може, зо триста.

— Бачиш, не хотів ти один раз за підковою нагнутиися, то мусив триста разів поклонитися.

- > Визнач головну думку твору.
- > Знайди і прочитай речення, яким можна висловити головну думку притчі.
- > Пригадай твори, подібні до прочитаного за головною думкою.

- > **Попрацюйте в парах!** Яку картину ви намалювали б за цим твором? Розкажіть одне одному, що буде зображено на уявній картині.

- > Прочитай притчу мовчки і визнач її головну думку.

Народна притча

СИЛА СЛОВА

Жили-були маленькі жабенята. Якось організували вони змагання. Їхньою метою було вибратися на вершину вежі. Зібралось багато глядачів, які хотіли подивитися на ці змагання і посміятися над їхніми учасниками...

Змагання розпочалися...

Ніхто з глядачів не вірив, що жабенята зможуть видертися на вершину вежі. Зусібіч лунало:

- Це дуже складно!
- Вони ніколи не досягнуть цієї вершини!
- Жодних шансів!
- Вежа для них зависока!

Маленькі жабенята почали падати. Одне за одним.

Деякі намагалися підстрибнути все вище і вище. А натовп усе одно кричав:

- Дуже важко!!!
- Жоден не зможе цього зробити!

*Чи може слово
мати силу?*

Ще більше жабенят падало з висоти на землю.

Тільки одне піднімалося все вище і вище. І, доклавши великих зусиль, воно, одне-єдине, дісталлося таки на вершину! І перемогло!

Усім цікаво було дізнатися, як йому це вдалося. Де в нього знайшлися сили не впасти з висоти?

Але жабеня-переможець виявилось глухим...

Воно не чуло, що глядачі не вірили в його сили!

Ніколи не слухай людей, які намагаються посіяти сумніви у твоїй душі і не вірять у твій успіх! Вони забирають у тебе віру у власні сили!

Не забувай про силу думки і слова! Думай лише про хороше!

Завжди вір у себе і у свої сили! Ти можеш!

Вéжа — висока вузька споруда, що має висоту, значно більшу за ширину, будується окремо або як складова фортеці, палацу.

> Про що йдеться у творі?

> Звідки в жабеняти-переможця взяли сили, щоб не впасти?

> Яка головна думка притчі? Чи погоджуєшся ти з нею?

> Чим ця притча може бути корисною для тебе?

> Підготуйся і перекажи притчу близько до тексту.

> Придумай притчу, схожу на прочитану за головною думкою.

Єврéйська притча

ЦВЯХИ

В одному селі жив юнак на ім'я Елай. Хлопець був працюючим, одна́че мав погану вдачу: через дрібницю міг легко втратити спокій, посваритися, наговорити неприємних слів або накричати.

Одного ранку старий батько й каже синові:

— **Гнів — поганий товариш.** Уникай же його.

— Ви про що, тату?! — несподівано почав підвищувати голос юнак. — У мене завжди все під контролем! Ніколи не гніваюся!

— Це тому, що не слідкуєш за собою, — спокійно зауважив старий. — Візьми цей мішок із цвяхами. Щойно з кимось посваришся, вимовиш лихе слово чи про щось погане подумаєш — одразу ж забивай у дерев'яний паркан цвях. Тоді й побачимо.

— Гарзд, тату, — засміявся хлопець. — Ось тільки на-вряд чи матиму причину зазирати в мішок.

Першого ж дня Елай забив у паркан понад два десятки цвяхів. Це водночас здивувало й засмутило юнака: виявляється, надто часто втрачав спокій.

Як не стежив за собою наступного дня, проте знову витягнув із мішка чимало залізних стержнів. Відтоді, перш ніж щось сказати, хлопець подумки лічив до десяти. Керувати спалахами гніву стало легше, тож і кількість забитих цвяхів зменшилася.

Але одного дня Елаю залізні стержні не знадобілися. Неймовірно щасливий, він прибіг до батька:

— Відтепер цвяхи в паркан не забиватиму!

— Це дуже добре, синку. Виймай їх щоразу, як удасться зберігати терпіння.

Юнак так і вчинив. І з часом приводів для гніву просто не знаходилося.

— Я витягнув цвяхи! — повідомив батькові Елай.

Старий чоловік підвів сина до паркана й мовив:

— За цей час ти змінився й багато чого навчився. Поглянь, скільки дірок залишилося в паркані. Вони тут назавжди. **Ось так і в стосунках із людьми: коли з кимось посваришся, неприємні слова залишать у душі такі ж рани, як дірки від цвяхів у паркані. Пам'ятай про це і будеш щасливим.**

- > Хто герої твору? Від імені кого ведеться оповідь?
- > Який характер був у сина? Що і як про це сказано у притчі?
- > Що порадив йому батько?
- > Обговоріть! У чому смисл виділених рядків?

Леона́рдо да Ві́нчі

СПРА́ВЖНІЙ ДРУГ

Висунувши голову з гнізда, орлятко побачило безліч птахів, що літають унизу серед скель.

— Мамо, що це за птахи? — запитало воно.

— Наші друзі, — відповіла орлиця синові. — Орел живе на самоті — така його доля. Але і він часом потребує оточення. Інакше який же він цар птахів? Усі, кого ти бачиш унизу, — наші вірні друзі.

Задоволене маминим роз'ясненням орлятко продовжувало із цікавістю спостерігати за польотом птахів, вважаючи їх відтепер своїми вірними друзями. Раптом маля закричало:

— Ай-ай, вони вкрали в нас їжу!

— Заспокойся, синку! Вони нічого в нас не вкрали. Я сама їх пригостила. Запам'ятай раз і назавжди, що я тобі зараз скажу! Яким би орел не був голодним, він неодмінно повинен поділитися частиною своєї здобичі з птахами, що живуть по сусідству. На такій висоті вони не в силах знайти собі прожиток, і їм слід допомагати. Усяк, хто бажає мати вірних друзів, повинен бути добрим і терпимим, проявляти увагу до чужих потреб. Шана і повага добуваються не силою, а великодушністю і готовністю поділитися з нужденним останнім шматком.

Переклад з італійської Олександра Махова

- > Про що розповідається у творі? Які слова для тебе незрозумілі?
- > У яких словах притчі висловлено пораду? Чи погоджуєшся ти з нею?
- > **Обміняйтеся думками!** У чому головна думка притчі?

Наші літературні проекти

- > Намалюй свої ілюстрації до тих епізодів творів цього розділу, які тебе найбільше схвилювали. Придумай назви своїм ілюстраціям і підпиши їх.
- > Улаштуйте виставку малюнків у класі.

Народна казка — скарбничка мудрості

> Пригадай, що ти знаєш про казку.

Кáзка — народний або літературний (авторський) твір про вигадані, часто фантастичні події.

Казки за змістом поділяють на групи. **Казки про тварин** — це повчальна оповідь, у якій головними героями є тварини. За їхніми вчинками і словами можна розпізнати людські якості, а також зрозуміти, як потрібно поводитися в житті.

У **чарівних казках** (героїко-фантастичних) розповідається про незвичайний таємничий світ, чарівні предмети. У цих казках не тільки тварини, а й дерева, гори, вітер здатні розмовляти, думати, радіти чи сумувати.

Герої чарівних казок проходять через важкі випробування, чарівні перетворення, здійснюють дивовижні подвиги і завжди виходять переможцями.

> **Послухай українську народну казку. Визнач, яка це казка — про тварин чи чарівна.**

> Ця казка про тварин чи чарівна? За якими ознаками ти це зрозумів (зрозуміла)?

- > Хто дійові особи казки?
- > Хто головний персонаж?
- > Хто допоміг Івану подолати змія?

> **Прочитай казку. Поясни, за якими ознаками можна зрозуміти, що ця казка чарівна.**

Корейська народна казка

ЧИЙ ДАРУНОК НАЙКРАЩИЙ

Коло далекого Східного моря, у Долині Троянд, біля міста Вонсана, жила дуже красива й розумна дівчина. Звали її Ан Ран Дю. Покохали її троє юнаків, троє друзів.

Довго думала Ан Ран Дю, з ким із них одружитись. Пішла вона до старого мудрого віщунá, який жив на гірському перевалі Чорного Дракона. Мудрець-віщун дав їй три золоті монети і наказав віддати їх юнакам. Нехай вони куплять їй шлюбний дарунок. Чий дарунок буде найкращим, той і стане її нареченим.

Ан Ран Дю вернулася додому, покликала юнаків, кожному дала по золотій монеті і сказала:

— Кожен із вас хай купить мені шлюбний дарунок. Чий буде найкращий — з тим я й одружуся. Чекатиму рік. Вернутися мусите всі разом в один день.

Пішли юнаки далеко, аж за великий Кита́йський мур, за монго́льські степи й пустелі...

Один купив чарівне дзеркало. Коли побажаєш когось бачити, подивишся в дзеркало — і в цю ж хвилину побачиш, кого хочеш, і будеш знати, що він робить.

— Завжди бачитиму Ан Ран Дю, а потім і вона буде завжди бачити мене, де б я не був, — подумав юнак.

Другий юнак купив чарівного верблюда. Коли сісти на цього верблюда, зразу опинишся там, де тільки забажаєш. Юнак вирішив, що кращого дарунка й не треба, — як тільки забажаєш, зразу опинишся коло красуні Ан Ран Дю.

Третій юнак купив чарівне яблуко. Коли захворієш і з'їси це яблуко — зразу видужаєш.

— Раптом захворіє Ан Ран Дю, — подумав він, — тоді їй і стане в пригоді мій дарунок.

Зібралися юнаки в умовленому місці, розповіли один одному про свої дарунки. Якраз скінчився рік із того часу, як покинули вони рідний край. Юнаки сумували за красунею Ан Ран Дю і вирішили подивитися в дзеркало, щоб побачити її й дізнатися, що вона робить.

Подивилися та зблідли — Ан Ран Дю вмирала!

Про що очікуєш прочитати далі?

Сіли вони втрьох на верблюда і в ту ж мить опинилися коло дому Ан Ран Дю. Увійшли до дому і стали коло її ліжка. Сльози потекли з очей Ан Ран Дю, коли вона побачила юнаків.

— Ви принесли мені дарунки, але навіщо вони тепер мені?! — сказала дівчина.

Тоді третій юнак подав їй яблуко і попросив, щоб вона його з'їла. Ан Ран Дю з'їла яблуко — і відразу ж одужала. Тоді дівчина попросила кожного розказати про себе і про свій дарунок.

Вислухавши їхні розповіді, вона запитала:

— З ким же я маю одружитися? Усі ви однаково допомогли мені своїми дарунками! Вирішуйте тепер самі!

Три дні й три ночі думали юнаки — і нічого не вирішили:

— Якщо не було б яблука, чи врятували б ми Ан Ран Дю від смерті? Коли б не було дзеркала, як дізналися б ми про страшну хворобу Ан Ран Дю? А коли б не було верблюда, що бігає так швидко, чи могли б ми встигнути вчасно?

Тоді Ан Ран Дю вирішила сама:

— Коли я зроблю мій вибір справедливо, — сказала вона, — то стародавній дзвін, у який завжди дзвонили, коли треба було вирішувати важливі справи, сам задзвонить. Ви справді товариші та друзі, це ви довели своїми дарунками. І тільки завдяки вашій дружбі ви разом змогли врятувати мене від смерті. Але одружуся я з тим, хто подарував мені чарівне яблуко. Бо коли ви вибирали дарунки, ви думали й про себе, а той, що подарував мені чарівне яблуко, думав тільки про мене! Ваші подарунки залишилися у вас, а він утратив своє яблуко. І я мушу одружитися з ним!

І в цю ж хвилину стародавній дзвін — задзвонив! Красуня Ан Ран Дю одружилася з юнаком, що подарував їй чарівне яблуко. Він думав про життя дівчини, а не тільки про те, щоб скоріше її побачити, і не про те, щоб скоріше бути коло неї.

Переклад із корейської Катерини Антонович

Віщун — той, хто віщує, знає про майбутнє.

> Які ознаки чарівної казки ти помітив (помітила) у творі?

- > Що відображає заголовок тексту: тему чи головну думку?
- > У якій країні відбувалися події, описані у творі? Як довго вони тривали?
- > Які чарівні подарунки придбали юнаки для нареченої?
- > Як вони допомогли врятувати життя красуні?
- > Як Ан Ран Дю обрала того юнака, за кого вийшла заміж?
- > Чи справедливим було рішення дівчини?
- > **Попрацюйте разом!** Визначте реальне і казкове у творі.
- > Перевірте, чи уважні ви читачі. Скільки разів у тексті вжито слова **яблуко, Ан Ран Дю?**

> **Пофантазуй!** Якими новими епізодами можна доповнити казку?

> **Ознайомся ще з однією групою казок.**

До третьої групи належать казки, які називаються **соціально-побутовими**:
 — **соціальними**, тому що в них ідеться про бідних і багатих;
 — **побутовими**, бо в них розповідається про побут, тобто про повсякденне життя людини.

Герої соціально-побутових казок — звичайні люди. Одні з них чесні, розумні, роботящі, живуть у злагоді. Але є й інші — злі, жадібні, ліниві, підступні.

Розповідаючи ці казки, народ хотів сказати, як треба жити, до чого прагнути.

Прочитай правильно

Скарбніця, розпорядження, найпильніший, мілостивий, звіток, найвитриваліший.

Українська народна казка

КАМ'ЯНИЙ ГОРИШОК

За сімома горами, за сімома ріками жив собі Володар. Мав він трьох синів, кучерявих хлопчиків.

Занедужав Володар, віснажений воєнними походами. Велів до себе синів привести.

— Сини мої любі, — сказав, — смерть розлучає нас. Не лишаю вам скарбів, бо війни з ворогами спорожніли нашу скарбніцю. А все ж таки візьміть собі те, що в ній лежить. Це моє останнє розпорядження.

— Котрий же син має володіти по тобі, м'їлостивий Володарю? — запитав воєвода.

Та Володар заплющив очі і вмер.

Згодом відчинили скарбніцю і побачили там один-однісінський кам'яний горішок. Дивувалися всі, що воно означає, що такий могутній Володар, а синам у спадщину лишив тільки кам'яного горішка.

Найстарший син узяв горішка і каже:

— Поділимося ним! Я розіб'ю його на три частини, і кожний дістане третину.

Ударив його молотком раз і другий, але твердий горішок не піддавався. Тоді старший син каже:

— Навіщо він нам потрібний? Коли б хоч золотий був, а то кам'яний...

І кинув горішок під стіл. Підняв його середній син:

— Ану, може, я розіб'ю! Ти ударив двічі, а я вдарю вдесятеро більше.

Бив-бив, не розбив. Махнув рукою і сказав:

— А й справді, навіщо він нам здався? Коли б хоч срібний був, а то...

І кинув його. А найменший син підняв горішка, виніс його на замкове подвір'я і почав розбивати. Бив-бив до самого вечора й не розбив. Другого дня знов узявся до роботи, але коли сонечко зайшло, горішок був цілий-цілісінський.

— Що воно за диво? — думає найменший син. — Такий собі горішок, та щоб я його не розбив?! Мушу я йому дати раду!

А третього дня прийшли обидва старші брати і стали кепкувати:

— Каміння тобі на шляху товкти, а не Володарем бути! Що це ти, з глузду з'їхав, що кращої роботи собі не знайдеш?..

Збіглися селяни, що працюють у панському дворі, прийшов і сам воєвода, та й кажуть:

— Може б, тобі і справді кинути це діло. Не вдіяли твої брати нічого, то й ти не вдієш...

Найменший син відповідає:

— Напевно, треба мені вашої поради послухати. Тільки шкода недокінчене діло на півдороги лишати. Ще хоч один-однісінький раз ударю...

Ударив злегка молотком, а той горішок узяв і натроє розколовся. А з нього вилетів звиток паперу. Воєвода розгорнув папір і почав читати:

Я, Володар, наказую вам виконати мою останню волю. Котрий із моїх синів цього горішка розіб'є, хай стане Володарем по мені. Бо тільки найпильніший, найвитриваліший, такий, що зневіри не знає і що чорної роботи не боїться, може зробити це. Тільки такому, що тричі по три тисячі разів ударить, цей горішок відчиняється. Заведіть його в терем і посадіть на престолі, а два інші брати хай повинуються йому!

Поклонилися всі найменшому синові, повели в терем і посадили на престолі, щоб сповнилася мудра воля старого Володаря. А воєвода дуже зрадив, що країна дістала новішого Володаря, і сказав на радіощах:

— Добрий буде володар! Що задумає, доведе до кінця!

> Які нові слова трапилися тобі в тексті? Чи зрозумілі тобі їхні значення?

> Хто дійові особи казки?

> Який спадок залишив Володар своїм синам?

> Кому ж удалося розколоти горішок?

> Що ж було в кам'яному горішку?

> Хто став царем і чому?

- > Як ти вважаєш, які риси характеру найменшого сина допомогли йому розколоти горішок?
- > Знайди в казці слова, які можна використати для характеристики найменшого сина.
- > Розділи текст казки на частини і склади план.

- > Чи траплялися у твоєму житті ві́падки, коли, незважаючи на незрозуміння оточуючих, ти наполегливо займався (займалася) певною складною справою? Розкажи про це.
- > **Обговоріть!** Яка справа вимагає від людини вміння бути дуже наполегливим?
- > **Обміняйтеся думками!** Чим наполегливість відрізняється від упертості? Скористайтеся тлумачним словником, щоб з'ясувати значення слів.

Прочитай правильно

Проклю́нувся, ві́слухавши, поску́півся, поверну́вшись, сподіва́ючись, розчарува́ння.

Фі́нська народна казка

БІДНЯКОВА РІПА

У сиву давнину жили по сусідству багатий і бідний. Якось по весні бідняк попрохав багатія позичити насіння ріпи, щоб засіяти своє поле. Багатій загадав сусідові і йому засіяти лан, а для бідняка дав одну-однісіньку насініну.

Що діяти небора́ці — вдячно прийняв і це. Правда, зауважив про себе, що багатій глузу́є з нього. Посівав ту єдину насініну посеред свого поля. Минув час, і ось проклі́нувся па́росток, а згодом ріпа затінила все поле. Стало відомо про це диво по всіх усюдах. Докотилася вість і до короля. Він запросив бідняка на розмову й поцікавився, як це ріпа зросла неймовірно великою. Бідний розказав, як він роздобув у сусіда одну-єдину насінінку, як посівав серед поля, як із дрібної насінінки зросла велетенська ріпа.

Ві́слухавши, король звелів біднякові привезти ріпу до за́мку, а на підмогу дав солдатів. Нарешті ріпу доставили перед королеві очі. Владика спитав бідняка, скільки він хоче за свою ріпу.

— Я не можу визначити їй ціни, хай на це буде ваша воля, — зронів бідар.

Король не поспуївся. За свою працю бідний одержав стільки срібла, скільки важила величезна ріпа. Ще виділив охоронців, які провели селянина до самого дому.

Так багато грошей бідняк ніколи не мав, от і закортіло йому визначити, скільки їх. Але в нього не було мірки, тож і пішов по неї до сусіда-багатія.

— А навіщо тобі? — ошелéшено запитав той.

— Та поміряю своє срібло. Треба ж нарешті знати, скільки маю.

Багатій не міг повірити словам бідняка, мовляв, що за вигадки. Проте мірку дав, а сам потайці пішов слідом та й принишк за дверима. Бідний таки справді міряв срібло, бо до слуху багатія долинав дзенькіт монет. Ось тоді він не витримав і зайшов до бідняцької оселі.

Отетерілий багатій побачив, що його сусіда-бідар сидить на підлозі, геть засипаний срібними монетами. Коли багатій почув, що це король так нагородив бідняка за ріпу, він нетерпляче спитав:

— А як би й собі отримати таке багатство?

— Зроби щось незвичайне, діжку наприклад. Якщо вийде рідкісна, то, гадаю, король заплатить сповна. Ось у мене зроста велетенська ріпа, і я розбагатів.

Повернувшись додому, багатій задумався: чим би здивувати короля? Вирішив зібрати все срібло, що мав, розплавити його і зробити велику гарну срібну діжку. Так і вчинив. Сподіваючись отримати нагороду, повіз він свій виріб до замку.

«Певно, король заплатить золотом за мою дивовижну срібну річ. Адже дав біднякові срібла за якусь там ріпу», — мріяв багатій.

Що ж чекало на багатія?

Справді, короля вразив розмір срібної діжки, і він спитав багатія, скільки вона коштує. Той відповів, як йому порадив сусіда:

— Я не можу визначити ціни своєму виробу, та й незручно. Хай мілостивий король сам скаже, чого вона варта.

Король подумав і сказав:

— Тобі, багатій людині, гроші не потрібні. От нещодавно від одного бідняка я отримав незвичайний чудовий плід — таку величезну ріпу, якої ніколи не бачив. Я подарую її тобі за цю посудину. Адже ти землероб, спробуєш і сам виростити таку ж.

Однак багатій цією порадою не скористався. Усе його багатство пішло на оту велику срібну діжку. Але не показав свого розчарування і подякував королю за подарунок.

Так через жадібність багатій став у край бідний, а колишній сусід-бідняк, незважаючи ні на що, поряється коло своєї землі, купленої за подаровані королем гроші. Живе добре й допомагає незаможним сусідам.

Неборак — людина, становище якої викликає співчуття.

> Про яку подію казка? Як довго тривала ця подія?

> Що відображає заголовок казки: тему чи головну думку? Доведи.

- > Назви́ дійових осіб казки. Хто головний персонаж?
- > Які факти, події в казці свідчать про те, що багатій був жадібним?
- > Визнач, яка це казка — чарівна чи соціально-побутова. Наведи докази, які підтверджують твою відповідь.
- > **Попрацюйте в парах!** Поставте одне одному запитання за змістом прочитаного твору.
- > Перевірте, чи уважні ви читачі. Скільки разів у тексті вжито слово **ріпа**?
- > **Обговоріть!** Як зміниться текст, якщо розповісти його від імені головного персонажа? Підготуйтеся і перекажіть казку від імені бідняка.

Досліджую медіа

- > Розглянь ілюстрацію на с. 54–55. Який епізод казки зображено?
- > Як художниця показала нам величезні розміри ріпи?
- > Чи такою ти уявляв (уявляла) ріпу?
- > Що відбувалося до подій, зображених на малюнку? А що — після них?

Література в колі мистецтв

- > Розглянь кілька ілюстрацій Анастасії Стефур'ак, на яких зображено українські народні прислів'я.
- > Прочитай, які прислів'я проілюструвала художниця.
- > Чи сподобалися тобі ці малюнки?

Анастасія Стефур'ак. Прислів'я українські

Наші літературні проекти

- > Створіть малюнки до українських народних прислів'їв і приказок. Складіть розповідь чи казку, яку можна було б закінчити прислів'ям, яке ви проілюстрували.
- > Презентуйте свої роботи.

Жменя сміху — читачам на втіху

Гумористичні твори — це твори, у яких доброзичливо, необразливо висміюються якісь вади, кумедні риси в характері та поведінці людей чи тварин.

> Прочитай вірш мовчки.

Марія Пригара

ТАЙНА

А у мене новина:
в мене тайна є одна!
А яка у мене тайна —
я нікому не скажу.
От лиш Галочці, звичайно, —
я із Галею дружу.
Тільки я скажу потому:
— Не кажи, гляди, нікому,
а розкажеш хоч комусь,
я з тобою роздружусь.
Раптом ранком біля ганку
зустрічаю я Тетянку.
Щось не терпиться мені:
чи сказати їй, чи ні?
Я скажу лиш наодинці:
— Не кажи про це Маринці,
бо Маринка наша все,
як сорока, рознесе.

Бачу Катю — теж подружка.
Чи шепнути їй на вушко?
Чи сказати хоч слівце,
щоб ніхто не знав про це?
Тільки що то? Вір не вір,
знає тайну цілий двір.
Як це сталось? Чисте диво!
Отака я нещаслива!

- > Над чим змушує замислитися цей вірш?
- > З ким розмовляла дівчинка?
- > Які риси характеру вона виявила? Як про це сказано у вірші?
- > Чому про таємницю дівчинки дізнався цілий двір?
- > Що ти порадив би (порадила б) цій дівчинці?

ВИКРУТИВСЯ

Учитель у класі питає Миколу:
 — Чому ти два дні не приходив у школу?
 — Та я позавчора ішов через річку, крізь лід провалився в холодну водичку. Весь день після того лежав і хворів.

А мама аж двох привела лікарів...
 — Так то ж позавчора...
 А де був учора?
 — А вчора якраз біля вашого двору, до школи йдучи, я із лікарем стрівся.
 Ну, думаю, вчитель наш теж провалився!

- > Між ким відбувається розмова у вірші?
- > Чи вдало, на твою думку, автор дібрав заголовок до вірша? Доведи.
- > Про яку рису характеру хлопчика поет розповідає з гумором?

- > **Попрацюйте у групах!** Розподіліть ролі і прочитайте вірш в особах. Оберіть інтонацію читання, використовуйте міміку, щоб передати особливості характеру кожного персонажа.

А ти знаєш?

Що таке **міміка**? Ти спілкуєшся зі своїми друзями і рідними за допомогою слів, намагаєшся пояснити їм свої вчинки, емоції, своє ставлення до них і до подій, які відбуваються навколо. А спробуй висловити свої почуття без слів. Що ти задієш? Жести, дотики, вирази обличчя (міміку). Міміка — це спосіб спілкування між людьми без слів. За мімікою співрозмовника ти орієнтуєшся, що він відчуває: радість, занепокоєння, страх, незадоволення, гнів чи злість. Акторів, які не послуговуються голосом, називають **мімами**, або лицедіями.

З газети «Колосочок»

Досліджую медіа

- > Розглянь міміку цих клоунів. Як думаєш, які емоції вони виражають?

> Прочитай спочатку виділені сполучення слів. Про кого ти очікуєш прочитати?

Петро Ребрó

НЕ ВГАДАЄТЕ НІКОЛИ!

Гляньте, діти, сюди на папір.

Відгадайте, який оце звір?

В нього **грива кошлата**, як вовна...

— Що гадати? Це ж лев, безумовно!

— Ні, не лев.

В нього **роги розкішні** на диво...

— Так, тоді це корова, можливо?

— Ні, не корова.

Вуса довгі, цупкі, наче дріт...

— Здогадались! Звичайно, це кіт!

— Ні, не кіт.

Ніжки ніжні, тонкі, мов лоза...

— Почекайте! А може, коза?

— Ні, не коза.

Весь колючий, неначе будяк...

— Ну тоді це, звичайно, їжак!

— Ні, не їжак.

На копитах підкови сталльні...

— Так це кінь, очевидно! Чи ні?

— Ні, не кінь.

Хвіст пухнастий, аж любо дивиться.

— Ну тоді, безумовно, лисиця!

— Ні, не лисиця.

Не вгадаєте, мабуть, ніколи.

Це «художники» юні Микола,

Юля, Віта, Тарасик і Федя

уп'ятьох малювали ведмедя.

Схожий?

- > Який настрій викликав у тебе вірш?
- > Чи вдалося тобі відгадати, кого малювали діти?

- > Чому складно було зрозуміти, кого малюють діти?
- > **Обговоріть!** Чому дітям не вдалося намалювати ведмедя?
- > Знайди в тексті речення з порівняннями. Прочитай їх.
- > Розглянь малюнок на с. 59. Чи таким ти уявив (уявила) цього звіра?
- > Підготуйся до виразного читання вірша. Читаючи вголос, звертай увагу на розділові знаки.

Микола Сингаївський

МАРІЧКА І ЗВИЧКА

У Марічки гарна звичка — любить все робить Марічка: полежати, потім сісти, потім булку з медом з'їсти. Потім трішечки поспати та на гулі вийти з хати... Роботяща в нас Марічка, тільки дивна в неї звичка.

- > Яку рису вдачі висміює поет?
- > Що ти порадив би (порадила б) цій дівчинці?
- > Чи ви інколи своїми вчинками не схожі на Марічку?
- > **Обговоріть!** Як гумор художніх творів допомагає позбутися недоліків?

Письменниця **Галина Малик** народилася 1951 року в місті Бердянську Запорізької області. Дитинство і юність майбутньої письменниці минули на Закарпатті. Вона гарно вчилася у школі, мала веселий характер, почуття гумору. Писати почала ще зі шкільного віку. Її вірші для дітей легкі, із простими, інколи зовсім неочікуваними сюжетами. Згодом Галина Малик почала складати казкові повісті для дітей, головні герої яких — твої ровесники.

Галина Малик пише і для малят — казки, вірші, вірші-загадки, вірші-підказки, скоромовки, дражнилки, фантастичні п'єси. А ще — перекладає з болгарської мови.

> Прочитай вірш мовчки.

МАВПИНІ ІМЕНИНИ

Мавпа сонячної днини
святкувала іменини.
Тісто на книші місила,
в гості друзів запросила.
Ось до Мавпиної хати
стали гості прибувати.
Ноги чомно витирали,
подарунки віддавали.
Розгорта вона пакунки,
витягає подарунки,
морщить носа, розглядає
і гукати починає:
— Носоріг — кривий ріг,
несмачний твій пиріг!
Подивися, Дикобраз,
вже гнилий твій ананас!
Ти букет свій, Удав,
краще б козам згодував!
Тут колючий Дикобраз
не стерпів таких образ.

Із-за столу перший встав,
а за ним поповз Удав.
І за декілька хвилин
всі пішли із іменин.
Мавпа за столом сидить:
на столі букет лежить,
і пиріг, і ананас,
лимонад стоїть і квас,
є компот і книші...
А навколо — ні душі!

Книш — пиріг, начинений гречаною кашею та вареною картоплею.

- > Якою показала себе Мавпа на своїх іменинах?
- > Якими словами можна схарактеризувати її поведінку?

- > Хто прийшов привітати Мавпу з днем народження? Назви гостей у тій послідовності, у якій вони з'являлися в тексті.
- > З яким настроєм гості прийшли на день народження? А з яким пішли?
- > Над чим змушує замислитися вірш?
- > Чи ви інколи своїми вчинками не схожі на цю Мавпу?

Всёволод Нестайко (1930–2014) визнаний найпопулярнішим українським дитячим письменником. Народився в місті Бердичеві на Житомирщині. У 1933 році сім'я майбутнього письменника переїхала до Києва. Відтоді все своє життя письменник прожив у цьому місті. Освіту хлопчик здобував у школі, яка була в тому ж приміщенні, що й квартира Нестайків. Мама працювала там учителькою.

«У дитинстві я був худенький і маленький — чи не найменший у першому класі. І страшенно хотів якнайшвидше вирости. За порадою однокласника Васи, такого ж, як я, шпінгалета, я прив'язував до одної ноги важку праску, до другої — цеглину, хапався за верхню планку одвірка і висів, поки вистачало сил, намагаючись витягти своє тіло. А ще той Вася мені сказав, що від дощу все росте. І я довго простоював під дощем, підставляючи струменям свою грішну руду голову. Мама дивувалася, чого в мене постійний нежить.»

Швидше вирости я хотів ще й тому, що дитинство моє, на жаль, було не дуже безхмарним і щасливим. Тато мій, колишній «січовий стрілець», 1933 року був заарештований і загинув. Із трьох рочків пізнав я, що таке доля безбатченка, чи не єдиною втіхою були книжки.

А коли мені було всього одинадцять, почалася війна. Дитинство моє урвалося, я одразу став дорослим. Бо лишився в окупованому фашистами Києві, і ті два роки згадувати не люблю — стільки там було страшного й недитячого.

А коли я став по-справжньому дорослий, мені страшенно захотілося повернутися назад у дитинство — догратися, досміятися, добешкетувати. Вихід був один — стати дитячим письменником. Так я і зробив.

І, пам'ятаючи своє невеселе дитинство, намагався писати якомога веселіше.

А Вам, дорогі мої читачі, хочу сказати — не поспішайте, як я колись, швидше виростати. Бо дитячі роки неповторні...» — згадував письменник*.

Після школи Всеволод вступив на філологічне відділення Київського університету, адже вже давно твердо вирішив, що література — це його життєвий шлях.

Загалом у творчому доробку письменника понад сорок творів: оповідань, повістей, казок, п'єс. Найвідоміші з них: «В Країні Сонячних Зайчиків», «Супутник ЛІРА-3», «Тореадори з Васюківки», «Одиниця з обманом», «Незвичайні пригоди в лісовій школі» та інші.

Усі твори письменника вирізняються яскравими персонажами, веселими й захопливими пригодами, особливим авторським гумором, а також повчальними історіями, які виховують у дітях тільки позитивні риси. Всеволод Нестайко казав, що був би щасливим, коли б хоч одна дитина, прочитавши його книжки, перестала відчувати страх і самотність.

А ти знаєш?

Твори Всеволода Нестайка перекладено двадцятьма мовами світу. Цього-річ учителі зі шкіл європейських країн — Болгарії, Польщі, Португалії, Іспанії, Чехії, Греції та Литви — створили мапу найпопулярніших дитячих книжок усієї Європи. Книжка, якою представлено Україну, — «Тореадори з Васюківки» Всеволода Нестайка. У 1979 році Міжнародна рада з дитячої та юнацької літератури внесла «Тореадорів з Васюківки» до Особливого почесного списку Г. К. Андерсена (Special Hans Christian Andersen Honor List) як один із найвидатніших творів світової літератури для дітей. А фільм про сільських «тореадорів» здобув Гран-прі на Міжнародному кінофестивалі в Мюнхені в 1968 році.

Прочитай правильно

Міжпланетний, встанóвлювали, незчислénними, штовхáючись.

* За ababahalamaha.com.ua.

ЯК МИ В КОСМОС ЛІТАЛИ

(Скорочено)

Одного дня я твердо вирішив залишити Землю, цю нудну, нецікаву планету, з усіма її двійками з математики. Я задумав побудувати супутник і назавжди полетіти в космос. Спочатку думав зробити це сам. Але потім зрозумів, що самому буде, по-перше, важко, а по-друге, сумно. І я запросив у компанію свого найщирішого друга й однокласника Ромку. Ромка, не задумуючись, погодився. У нього теж були всі підстави розлучитися із Землею. Напередодні він розбив мамину улюблену вазу, непомітно викинув черепки на смітник і з трепетом чекав покарання.

Сидячи в темному кутку під сходами, ми гомоніли.

— Ти розумієш, Ромко, ми будемо першими у світі людьми, що полетять у міжпланетний простір, — захлинався я.

— Першими! Розумієш? Усі люди на Землі з хвилюванням стежитимуть за нашим польотом. Головне — треба одірватися від Землі. Я по радію чув. А там почнемо кружляти по орбіті!

Ми почали спішно готуватися в путь.

За дров'яними сараями простягався пустир, куди ніхто не заглядав. Там стояла залізна бочка. У ній спокійно могли вміститися і я, і Ромка. От тільки як її закинути в небо!

І ми почали майструвати катапульту. Це була каторжна, виснажлива робота. Копали під бочкою траншею, встановлювали пружини, ресори і важелі. Особливо попомучилися ми, коли витягали на дерево, що росло якраз коло бочки, здоровенну каменяку. Ця каменяка, впавши з висоти, мала привести в дію механізм.

Нарешті все було готове. Пізно увечері ми розійшлися по домівках. Це була наша остання ніч на землі.

Орбіта — шлях руху небесного тіла, штучного супутника Землі.

Катапульт — *тут*: механізм для старту літака.

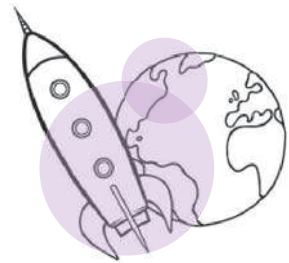
Ресора — пружина, призначена для пом'якшення ударів під час їзди.

> Який задум вирішив утілити в життя герой твору?

- > Чому хлопці вирішили залишити Землю?
- > Як вони готувалися до польоту в космос?
- > Із чого хлопці зробили супутник?
- > Яка робота виявилася для них найтяжчою?

* * *

Після уроків, нашвидку пообідавши, ми з Ромкою почали збиратися в дорогу.

Ми приладнали до бочки стару кришку од виварки. Це був «верхній люк». Кришка прекрасно закривала бочку і міцно кріпилася зсередини сталевим дротом. Ніякі космічні сили не змогли б її відкрити.

Дно бочки вистелили сіном та старою ковдрою. Вийшло дуже м'яко, тепло і зручно. До того ж це рятувало від ударів на віпадок зіткнення з якою-небудь планетою.

Із харчів у дорогу взяли: буханку хліба, вісім вареників з картоплею, три цукерки, дві цибулини, оселедець і пляшку з водою...

Без п'яти хвилин вісім. Ми з Ромкою в мовчанні стоїмо біля супутника «Ліра». Урочистий момент.

У небі незчислєнними вогниками сяють зірки. Зараз ми з Ромкою полетимо їм назустріч і ніколи більше не повернемося на Землю.

Минають останні секунди.

— Ну, пішли, — тремтячим голосом кажу я.

Ромка відкрив кришку «люка» і вже підняв ногу, щоб залізти в бочку. І в цю ж мить почувся дівчачий голос:

— Хлопці, а що ви тут робите?

Від несподіванки Ромка випустив з рук кришку, і вона боляче вдарила його по коліну.

З-за сараю з'явилася Тетянка, наша зухва́ла однокласниця.

— Геть звідси! — спокійно сказав Ромка.

— Дуже я тебе злякалась! От не піду.

Оце так номер! Що робити? Здавалося, виходу не було. І тоді я вирішив їй усе чесно розповісти.

Почувши в чім справа, Тетянка підскочила:

— Ой, хлопці, як це чудово! Візьміть і мене!

— Що-о? — ми перезирнулися. — Та ми ж не вмістимося всі в супутнику!

— Ось як! Так ви теж не полетите! Я зараз же скажу тітці Тékлі, і вона вам вуха пообриває за те, що ви її бочку чіпаєте... Тітко Тékле! — крикнула Тетянка.

Робити було нічого.

— Гаразд... Залазь! — зціпивши зуби, пробурмотів Ромка і шепнув мені на вухо: — У крайньому разі ми її викинемо по дорозі.

Тетянка вмить залізла в бочку. Сопу́чи і штовха́ючись, ми з Ромкою довго вмощувались. Нарешті всілися. Я встав і закрити «люк» — прикрутив його дротом до бочки. Потім, хвилюючись, я сказав:

— Приготуватися! Даю старт!

Ромка й Тетянка затамували подих. Я щосили потяг за мотузку, до другого кінця якої там, на дереві, була прив'язана здоровенна каменюка. Почувся тріск, щось гупнуло, загримотіло і...

Тетянка вдарила Ромку ногою у вухо. Ромка штовхнув мене ліктем у потилицю, а я ткнувся носом Тетянці в живіт. Потім Тетянка сіла мені на голову, Ромка турнув Тетянку коліном, а я наступив Ромці на носа...

Яке щастя, що стінки супутника «Ліра» були вистелені ковдрою! Бочка шалено оберталась і підстрибувала. Вісім вареників полетіли Ромці за пазуху, оселедець опинився у Тетянки під пахвою, а вся вода вилилась мені на штани. І, незважаючи на це, я радісно вигукнув:

— Ура! Ми лети...

Я не договорив, бо якраз у цю мить мені в рот влетіла цибулина.

Супутник, мабуть, летів уже у верхніх шарах атмосфери. Він обертвся все повільніше й повільніше. Раптом об щось ударився й перестав обертатися.

— Ми вийшли на орбіту! — урочисто промовив Ромка.

Кілька секунд пішло на те, щоб розібратися, де чії ноги, руки, голова... У бочці було темно.

— Цікаво, де тепер Земля? — тихо спитала Тетянка. Їй уже хотілося додому, до мами.

— А-а, попалася! — злорадно захихикав Ромка. — Ото не треба було летіти. А тепер — усе! Тепер ти ніколи не повернешся додому.

Тетянка нічого не відповіла. І я теж мовчав. Гнітюча тиша запанувала в супутнику «Ліра». Я, Ромка й Тетянка сиділи й мовчки прислухалися до космічної тиші Всесвіту. І раптом...

І раптом ми почули гучні кроки й голос. По небу хтось швидко йшов лаючись. В усьому Всесвіті лише одній людині міг належати цей голос — двірнічці тітці Теклі.

— А біс забрав би цих песіголовців. Знову якогось лиха накоїли!

Я кинувся одкривати люк... Супутник «Ліра» мирно лежав у бур'янах. Над ним стояла двірничка з мітлюю...

Що було потім? Не треба питати. Тетянці, звичайно, добре влетіло. Але найбільше перепало мені й Ромці.

І не в тім справа, що після зустрічі з батьками ми соромилися показатися людям на очі. І не в тім, що учні в школі два тижні не давали нам проходу і все запитували про враження від космічної подорожі.

Виявилось найголовніше: щоб побудувати супутник, треба знати... математику. І сказав це не хто-небудь, а сам Жорка Циган, найпопулярніша у нас людина в школі, чемпіон міста з плавання. Це було для мене відкриттям. Довелося братися за математику.

Без підготовки, друзі мої, нічого не робиться. Запам'ятайте! Отак літав я в космос.

Атмосфера — газоподібна оболонка Землі.

- > Як відбувався політ? Чим закінчився?
- > Який епізод твору розсмішив тебе найбільше? Прочитай.
- > Який важливий висновок зробив для себе герой твору?

Ти вже знаєш, що літературна казка, на відміну від народної, має автора.

Візьми до уваги, що літературна казка може бути не тільки прозовим, а ще й віршованим твором.

Василь Симоненко

ПОДОРОЖ У КРАЇНУ НАВПАКИ

(Скорочено)

Лесик, Толя й два Володі сумували на колоді.

Лесик скаржився: «Хлоп'ята, страх як тяжко жить мені — слухай маму, слухай тата, умивайся день при дні.

Ох і тяжко жить мені!»

Толя теж сидить бідує, вилива жалі свої:
«Дуже Тоня вередує, розважай весь час її...»
А Володя скіглить: «Тато змусив квіти поливати...»
І зітхає вся четвірка: «Як нам тяжко, як нам гірко!»
Раптом трісь — і перед ними бородань малий з'явивсь,
хитруватими очима на четвірку він дививсь.
І сказав до них суворо цей химерний чоловік:
«Я почув про ваше горе й через доли,
через гори свою бороду волік —
поспішав мерщій сюди виручати вас з біди.
Недалеко звідсіля є чудна одна земля —
там ні дня нема, ні ночі, кожен робить там, що схоче...»
Тут всі четверо до нього: «Поможіть нам, допоможіть!
Як пройти в оту країну, розкажіть нам, розкажіть!»
«Поможу я вам охоче, — каже власник бороди,
— Ви на мить заплющіть очі — я відправлю всіх туди».
Тільки так усі зробили, всіх як вітром підхопило,
закрутило, завертіло, заревло і загуло
й над степами, над лісами аж під небом понесло!
Як розплющили всі очі, закричали: «Тру-лю-лю!
Я роблю тепер, що схочу, що захочу, те й роблю!
Ми потрапили-таки у країну Навпаки!»
Ну а цей чудесний край для малечі просто рай:
там в річках тече чорнило, там ніхто й не чув про мило!
Всі замурзані по вуха, галасують всі щодуху,
оком чують, вухом бачать, догори ногами скачуть.
Сажотруси хати білять, землеміри небо ділять,
косарі дерева косять, язиками дрова носять.
Взявши торби, малюки ходять в небо по зірки.
Наберуть їх повні жмені, ще й напхають у кишені
і додолу з неба — скік! — хто на скирту, хто на тік.
Лесик, Толя, два Володі, як малі телята в шкоді,
цілий день брикали, грались, реготали і качались,
то з якимись хлопчиками воювали галушками,
то в густих чагарниках танцювали на руках.

І кричали: «Тру-лю-лю! Що захочу, те й роблю!»
Потім, стомлені й щасливі, спали, висячи на сливі.
Одіспавшись, ласуни рвали з дуба кавуни
і з кущів серед левад смакували шоколад.
Якось їх біля млина стріла гвардія чудна —
ці вояки в штанях синіх верхи їхали на свинях.
«Хто такі? — спитав похмуро найстрашніший мацапу́ра.
— Це пере́вертні, не діти! Гей, хапайте їх, в'яжіте!»
І вояки той наказ так і виконали враз.
Та й погнали небора́к до палацу Невмивак.
Ждав їх в будці для собаки цар Великий Невмивака —
він найстаршим тут вважався, бо сто років не вмивався.
Як побачив цар малих, закричав, завив на них:
«Що це в біса за проя́ви? В них праворуч руки праві?!
Чом вони очима бачать? Що це, слуги мої, значить?
Треба їх обмити чорнилом, бо від них одгонить милом.
Потім всім їм для науки треба викрутити руки,
ще й відтяти треба вуха та навчить очима слухать.
Лиш тоді ці диваки зможуть жити в Навпаки.
А тепер цих недотеп замуруйте в темний склеп!»
Так, зіпершись на ломаку, гаркнув грізний Невмивака,
і дітей всіх чотирьох слуги кинули у льох.
У льоху́ в холодній тиші шаруділи сонні миші,
од стіни та до стіни сновига́ли таргани
і, забившись в кутки, пряли пряжу павуки.
Пронизав усіх хлоп'ят страх нечуваний до п'ят,
тож всі четверо щосили у тюрмі заголосили.
І від тих солоних сліз льох увесь по швах поліз:
спершу стіни тануть стали, потім двері із цукру впали.

І щаслива дівтора з криком радісним «УРА!»
задала стрімкого дьору од царя страшного з двору.
А вояки в штанях синіх мчали слідом на свинях
і кричали, й докоряли, й помідорами стріляли.
Ось-ось-ось були б спіймали, але свині раптом стали
й повернули до лози смакувати гарбузи.
Як вояки не галділи, свині й слухать не хотіли —
тільки рохкали й хрумтіли, гарбузи все їли, їли.
А наївшись, як одна, всі чкурнули до багна.
Тож вояки всі чимдуж мчали слідом до калюж
та благали: «Любі паці, вже пора ставать до праці!»
Свині добре все це чули, та й бровою не моргнули
і пролежали в багні дві секунди ще й два дні.
А тим часом наші діти мчали, мов несамовиті,
через поле й сінокіс та й потрапили у ліс...
«Ой! Ой! Ой! Де наші мами, що без них тут буде з нами?»...
Розізлився Невмивака, що зірвалася атака,
і звелів поставить, клятий, круг поляни вартових,
щоб зухвальців упіймати — хай чи мертвих, чи живих!
Він сказав: «Дітей схопите і в чорнилі утопите!»
І вояки в штанях синіх сновигали скрізь на свинях,
доглядали, щоб малечі не було шляхів до втечі.
Ну а діти, бідні діти, стали худнути, марніти,
стала їх бороти втома, закортіло всім додому.
І зітхала вся четвірка: «Як нам тяжко! Як нам гірко!»
Раптом трісь — і перед ними бородань малий з'явивсь.
Хитруватими очима на четвірку він дививсь.

«Хто із вас додому хоче, — каже власник бороди, — хай лишень заплющить очі — віднесу його туди...» Тільки всі отак зробили, всіх як вітром підхопило, закрутило, завертіло, заревло і загуло й над степами, над ярами попід небом понесло! Як розплющили всі очі, гульк — уже в своїм дворі! Їх стрічають, обнімають і бабусі, й матері. І кричать мандрівники: «Нас тепер ніяким дивом — навіть бубликом красивим! — не заманите ввіки у країну НАВПАКИ!»

Химёрний — чудернацький.

Мацапура — неохайна або незграбна людина.

Проява — чудо, дивина; те, що викликає великий подив.

Льох — *тут*: приміщення для ув'язнення кого-небудь.

- > Чим були незадоволені хлоп'ята?
- > Як вони опинилися у країні Навпаки?
- > Якою була ця країна? Чим вона сподобалася хлопчикам? Прочитай епізод, у якому автор розповідає про це.
- > Як хлопці потрапили до палацу Невмивак?
- > Як хлопчикам вдалося вибратися з темного льоху?
- > Як закінчилися пригоди хлопчиків у країні Навпаки і який висновок вони зробили для себе?
- > Прочитай ті епізоди твору, які викликали в тебе усмішку.
- > Розкажи про ті епізоди, коли ти співчував (співчувала) дітям.
- > Як правильно назвати прочитаний тобою твір за жанром? Наведи докази, які підтвердять твою відповідь.

Наші літературні проекти

- > Підготуйте виставку книжок — гумористичних творів українських письменників та письменниць. Підготуйте презентацію однієї з книжок так, щоб зацікавити нею своїх однокласників та однокласниць.
- > Напишіть гумористичний твір про веселу історію, яка трапилася у вашому житті. Навчіться з гумором про неї розповідати.

Краса і сила поетичного слова

Вірш — це невеликий поетичний твір, який відзначається особливим ритмом, найчастіше — римуванням рядків. Бувають вірші і без рим.

Ріма — співзвучне закінчення слів у віршованих рядках.

> Прочитай вірш мовчки.

Олександр Олесь

ЛІС ВОСЕНИ

Давно вже скошені лани,
стоять степи похило,
а в лісі, в лісі восени
так любо ще, так мило.

На липах листя золоте,
тріпоче понад вами,
неначе знову ліс цвіте
осінніми квітками.

Там наче макові квітки
на гілці зайнялися,
там наче жовті нагідки
промінням пройнялися.

Тут в росах квіти лісові,
там струмені прозорі,
ось куц біліє на траві,
як шум на синім морі.

Там шпак доспіває пісні,
всю душу виливає,
якісь брехеньки голосні
сорока розпускає.

Ось жовтий лист на зайця впав,
і заєць стрепенувся,
схопивсь, на задні лапки став
і вбік кудись метнувся.

Он ледве чутно ходить лис.
То зникне між травою,
то вгору дивиться кудись
і крутить головою.

Навколо листя золоте
тріпоче понад нами,
неначе вдруге ліс цвіте
осінніми квітками.

> Яку красу помітив поет? Що його зачарувало?

> Які рядки вірша свідчать про те, що поету подобається осінній ліс?

> Що почув поет у лісі? Прочитай.

> У яких рядках змальовано життя в русі? Прочитай.

> Як автор передав полохливість зайця, обережність лиса?

> Знайди в тексті порівняння. Чому поет дібрав саме такі порівняння?

> Підготуйся до виразного читання вірша.

> Створи власний пейзаж осіннього лісу. Використовуй у ньому порівняння.

А ти знаєш?

Слово **пейзаж** має кілька значень.

1. Загальний вигляд якоїсь місцевості; краєвид.
2. Картина або малюнок із зображенням краєвиду.
3. Жанр творів образотворчого мистецтва, присвячений зображенню краєвиду; пейзажний живопис.
4. Опис, зображення картин природи в літературі, музиці.

Література в колі мистецтв

Тарас Приступа. Осіння стежина

> Розглянь осінній пейзаж. Про що розповідає художник?

> Уяви себе на цій осінній стежині. Що ти почув би (почула б)?

> Що в цьому пейзажі нагадує жовті нагідки? А макові квітки?

ЗДИВОВАНІ КВІТИ

Сю ніч зорі чомусь колючі,
як налякані їжачки.
Сю ніч сойка кричала в кручі,
сю ніч ворон сказав: «Апчхи!»
Сю ніч квітка питала квітку:
— Що ж це робиться, поясни?
Тільки вчора було ще влітку,
а сьогодні вже восени!

> Про що розповідає поетеса?

> Якими видалися поетесі зорі? З ким вона їх порівнює? Чому саме з наляканими їжачками?

> Що здивувало квітку? Прочитай.

> Як ти думаєш, як квіти відчували, що вже осінь?

ВЖЕ БРА́МИ ЛІТА ЗАМИКАЄ ОСІНЬ...

Задощіло. Захлюпало. Серпень випустив серп.
Цвіркуні й перепілочки припинили концерт.
Чорногуз поклонився лугам і садам.
Відлітаючи в Африку, пакував чемодан.
Де ти, літо, поділось, куди подалось?
Осінь, ось вона, осінь! Осінь, ось вона, ось.
Осінь бра́ми твої замикала вночі,
погубила у небі журавлині ключі.

Бра́ма — великі ворота.

> Які картини природи ти уявив (уявила), читаючи вірш?

> Знайди в тексті вірша слова, які вказують на кінець літа. Як ти їх розумієш? Який настрій викликають ці рядки?

> Прочитай перших два речення. Яку картину природи вони допомагають уявити?

> Про що запитує Ліна Костенко у вірші? Як ти відповів би (відповіла б)? А як відповідає поетеса?

Андрій Малишко (1912–1970) — український поет, перекладач. Народився в місті Обухові на Київщині. У дванадцять років Андрій почав писати вірші. У старших класах серйозно зацікавився літературою.

Справжню народну славу поетові принесли пісні, адже багато віршів Андрія Малишка покладено на музику. Пісні поета стали справжнім оберегом українського народу.

Поет згадував, що пісню любив із самого дитинства, ніколи з нею не розлучався. Саме вона надихала його на створення поезій, які він часто писав, уже передчуваючи чарівну мелодію. На музику покладено понад сто віршів поета.

> **Послухайте вірш.**

ДОЩИК

Вихопивсь дощик поміж загра́в:
чоботи сині, синя сорочка,
сині мелодії понапинав
з неба широкого аж до лісочка;
синіми стрілами закресав,
сині листочки дрібно писав —
людям, озерам, лукам за обрій,
ох і смішний же!
І добрий-добрий!
І запрозорились водні гущі,
і посміхнулися темні пущі,
навіть дуби із важкої породи
чухали голови від насолоди.
...Вихопивсь дощик поміж заграв.

Загра́ва — відблиск яскравого світла.

Закресати — *тут*: почати сліпуче виблискувати.

- > Які картини постали у вашій уяві, коли слухали вірш?
- > Які незрозумілі слова трапилися вам у вірші? Дізнайтеся їхні значення.

- > Яким кольором наповнена описана у вірші картина природи? Чому поет обрав саме цей колір?
- > Якими діями, властивими людині, поет наділив дощ, пущі, дуби?
- > Знайди рими в рядках вірша.
- > Який настрій викликав у автора дощ? Доведи свою думку словами з вірша.

Я — дослідник

Дізнайся з допомогою дорослих, які поезії Андрія Малишка стали піснями.

Я — дослідниця

Дмитро Павлічко — поет, перекладач, народився у 1929 році на Івано-Франківщині. Невеличкі вірші почав писати ще в дитинстві.

Не оминув своєю увагою і найменшого читача. У його творчому доробку твори, написані для дітей: поема-казка «Золоторогий Олень», «Дядько Дощ», «Де найкраще місце на землі», «Пригоди кота Мартина» та інші. Вони приваблюють читачів щирістю, красою художнього слова та глибиною думок.

Багато віршів поета покладено на музику. Одну з найулюбленіших українських пісень — «Два кольори» — напевне, знаєш і ти.

ДЯДЬКО ДОЩ

Дядько Дощ стоїть над лісом —
неба велетень сяга́.

Він сміється, мов залізом
дудоніть: — Га-га! Га-га!
Одягнувся, мов на свято,
запорізький в нього шик:
тучі шапка сивувата,
блискавки червоний шлик.
Довжелізнi срібні вуса
люто вітер розвіва.
І тремтить пшениця руса,
і втіка́ за горб трава!

Шик — особлива вишуканість у манері триматися, одягатися.

Шлик — конусоподібний верх козацької шапки, що звисає вниз.

- > Яким побачив дощ поет?
- > Як ти думаєш, поет описав дрібний дощ чи зливу? Чому ти так вважаєш?
- > Яким ти уявляєш цей казковий дощ?
- > Знайди слова, які передають звуки, барви, силу літньої зливи.

Досліджую медіа

- > Розглянь малюнок Анни Загорської до вірша. Що нового він відкриває читачам?
- > Зіставте вірш та ілюстрацію до нього. Чи в усьому ви згодні із художницею?

Я — дослідник

Порівняйте вірші Андрія Малишка «Дощик» і Дмитра Павличка «Дядько Дощ». Простежте, якими словами описаний дощ в обох поетів.

Я — дослідниця

Микола Вінграновський

ГРІМ

Була гроза, і грім гримів,
він так любив гриміти,
що аж тремтів, що аж горів
на трави і на квіти.

Грім жив у хмарі, і згори
він бачив, хто що хоче:
налив грозою грім яри,
умив озерам очі.

А потім хмару опустив
на сад наш на щасливий

і натрусив зі сливи слив,
щоб легше було сливі.

Та тут до грому навздогін
заговорила груша:

«Трусніть і грушку, дядьку грім,
бо важко мені дуже...»

І дядько грім сказав собі:

«Потрушу я і грушу,
бо небеса вже голубі
я покидати мушу».

> Що любив робити грім? Де він жив?

> Назви персонажів вірша. Хто його головний герой?

> Якими діями, властивими живій істоті, наділив автор персонажів вірша?

- > Прочитай вірш уголос, вслухаючись у звучання слів. Якими звуками наповнений твір?
- > Прочитай слова: гроза, грім, гримів, тремтів, горів, у хмарі, згори, яри, груша, трусність. Які звуки найчастіше в них повторюються? Що хотів передати поет частим повторенням цих звуків?
- > Знайди в тексті вірша інші слова, які допомагають «почути грім».
- > Яку пору року зображено у вірші? Доведіть свою думку словами вірша.

Прочитай правильно

Мандрівка, материків, навколосонячна.

- > Прочитай заголовок вірша. Як ти вважаєш, про що йтиметься у вірші з такою назвою?

Анатолій Качан

ЛЕТЮЧИЙ КОРАБЕЛЬ

Із року в рік навколо Сонця,
мов корабель, пливе Земля.
Ми — юнги, юні охоронці,
матроси цього корабля.

Тут батьківщина всіх народів,
тут народились я і ти,
і Місяць — іграшка природи —
над нами сяє з висоти.

Поглянь: під парусом зеленим
пливуть на палубі Землі
сусіди наші по планеті —
дельфіни, зубри, журавлі.

Ставай на вахту разом з нами,
пильнуй, щоб п'ять материків
були сповиті не димами,
а синім диханням лісів.

Поглянь: цвітуть сади в долині,
виходить з берегів Дунай.
Від гір до моря, Україно,
весні ворота відчиняй!..

Зелений лист тремтить на гілці,
мов стяг на щоглі корабля.
В навколосонячній мандрівці
нехай щастить тобі, Земля!

Юнга — підліток на судні, що навчається морської справи, готується стати матросом; молодший матрос.

- > Із чим поет порівнює Землю?
- > Кого поет називає матросами цього корабля?
- > Чому Земля — батьківщина всіх народів?
- > До чого нас закликає поет?

- > Чому ми всі маємо бути охоронцями цього корабля?
- > Чи погоджуєшся ти із закликом поета?
- > Що Анатолій Качан бажає Землі? А ти?

> Прочитай вірш-загадку.

Галина М'ялик

ХТО ЩО БАЧИТЬ?

Ось іде дідуган із пухнастим хвостом
кіт смугастий рікою пливе під мостом
пароплав з капітаном з дупла вигляда
дятел в шапці червоній кричить: куд-куда
наша курка ряба з'їла сіна стіжок
однорога корова трусить білий сніжок
чорна хмара-примара вичищає димар
сажотрус на даху вчить новенький буквар
першокласник Іван всі ці бачить дива
той, хто носить зі школи з правопису «два».

- > Де треба поставити коми?
- > Як ти вважаєш, чому поетеса так назвала свій вірш?
- > Поставте коми і прочитайте вірш.

> Прочитай мовчки. Пригадай, як називаються такі вірші.

Василь Д'овжик

Грізну хмару-громовицю
розірвала блискавиця,
і в ту ж мить — гучний удар!
Мов гора упала з хмар!

Тетяна Лісенко

Барвами ніжними сяє,
усмішки в нас викликає,
знову у травні буяє
озеро духмяних зірочок.
Кущ цей називається

Любов Сердуніч

О, вона — перлина моря!
Дуже тепла й неозора!
Едельвейсом квітне зранку,
сонцем тішить і голубить.
А це місто кожен любить!

Ольга Довгон'ят

Квітує білим і червоним квітом,
все вгору-вгору пнеться ціле літо.
А потім диво — де були квітки,
стебло народжує стручки.
Отам, у зеленавих колисках,
лежить малеча в пелюшках.
Яка ж вона смачна у пірижках!

> Спробуй себе в ролі поета (поетеси). Склади свій акровірш.

Прочитай правильно

Непоспіхом, наспівуючи, чимчикувала, супермодний.

Григорій Фальківч

НЕПОСПІХОМ, НАСПІВУЮЧИ БАХА

Непоспіхом, наспівуючи Баха,
кудись чимчикувала черепаха.
А десь по справах біг сусідський кіт,
мугикаючи супермодний хіт.

А їм назустріч рухалась гадюка —
вона повзла й насвистувала Глюка.
А у навушник — не попсу, не джаз —
народну пісню слухав дикобраз.

Я теж кудись ішов, хоч не співав —
я слухав тишу і розкошував.

Хоч не в усіх однакові смаки,
я з усіма дружив би залюбки.
А ти?

Йоганн Себастьян Бах — німецький композитор.
Кристіф Глюк — австрійський композитор.

- > Яку музику слухали герої вірша?
- > Яку музику любиш ти? А твої друзі?

- > Яку важливу думку висловив поет в останніх рядках вірша?
- > Що ти відповіси на запитання автора?

Прочитай правильно

Птеродактиль, сенбернари, фокстер'єри, знепритомнів.

Анатолій Костецький

У СУЗІР'І ГОНЧИХ ПСІВ

(Фантастично-новорічна пригода)

Вчора, точно серед ночі,
в нуль годин і нуль хвилин
раптом я розплющив очі,
бо відчув, що не один:
з новорічної ялинки
хтось чужий на мене зіржав!..
«Хто ви!» — вичавив я з себе
і від жаху аж зомлів.
«Прилетіли ми до тебе
із сузір'я Гончих Псів!..» —
я у відповідь почув
і про жах умить забув,
бо углядів на ялині
три небачених створіння:
перше — наче птеродактиль,
друге — справжній динозавр,
ну а третє — що й казати!..
Я нічого й не сказав...
Ще й регочуть: «Не лякайся!
Ми — свої! Чого зомлів?!
Хочеш з нами прокататись
до сузір'я Гончих Псів?»
Хоч було це серед ночі,
мовив я: «Звичайно, хочу!» —
тут же писк якийсь почув
і відчув, що я лечу!

Скільки часу ми летіли,
 я не знаю — не лічив,
 та невдовзі опинились
 у сузір'ї Гончих Псів.
 Там доставили мене
 на одну з його планет.
 А на ній усе казкове:
 розказать — не стане й дня!..
 Там я бачив — от вам слово! —
 сто мільйонів цуценят:
 сенберна́ри, фокстер'єри,
 ко́лі, пуделі, боксе́ри,
 лайки, до́ги, водола́зи...
 Не назвеш усіх одразу!
 Розгубився я — та й годі...
 Тут, на мій одвертий подив,
 три небачені створіння
 в унісон заговорили:
 «Не дивуйся! Тут у нас
 феї всього світу
 вибирають цуценят
 на дарунки дітям,
 щоб у новорічну ніч
 рознести їх...»
 «І мені!» —
 я з надією сказав.

«Так», — промовив «динозавр».
 «А чого тут дивуватись?» —
 усміхнувся «птеродактиль».
 Кинув третій: «Вибирай:
 стане пес твоїм — і край!»
 Я від щастя знепритомнів...
 А очуняв — я вже вдома,
 все — як завше, але тільки...
 Хтось заскїмлив з-під ялинки!
 Я підскочив — дивина! —
 під ялинкою — щеня:
 волохате, капловухе
 ще й усе руде — як є!
 Я схопив його на руки
 і спитав: «А ти чиє!»
 А воно мене — лизь-лизь:
 та твоє ж, мовляв, дивись!..
 Спалахнуло в домі сонце —
 стільки радості мені!
 І чи правда це, чи сон це
 був у новорічну ніч —
 не замислювався я,
 бо у мене
 є щеня!

- > Про що ти прочитав (прочитала)?
- > Хто герой-оповідач у творі?

- > Коли і куди хлопчик здійснив подорож? Розкажи, як він туди потрапив. Кого він там побачив?
- > Що в тексті сказано про те, чому на планеті було так багато різних цуценят?
- > Породи яких песиків бачив герой твору на планеті?
- > Чим закінчилася пригода?
- > Які слова свідчать про те, що головний герой дуже зрадів подарунку?
- > Знайди і прочитай опис цуценятя.

- > Які епізоди твору здалися тобі найцікавішими?
- > Які запитання тобі хотілося б поставити головному герою твору?

Досліджую медіа

- > Знайди в енциклопедії чи Інтернеті інформацію про те, чи існує насправді сузір'я Гончих Псів. Підготуйся про це розказати.

Література в колі мистецтв

Катя Дудник. Разом цілий рік

- > Кого ти бачиш на картині? Чи можна їх назвати друзями?
- > Де зараз знаходяться друзі?
- > Скільки років на вигляд хлопчикові?
- > Прочитай назву картини. Що означає «Разом цілий рік»?
- > Як це відображено на картині? Знайди ознаки кожної пори року.

Наші літературні проекти

Попрацюйте разом! Створіть комікс за сюжетом фантастично-новорічної пригоди Анатолія Костецького «У сузір'ї Гончих Псів».

Дивосвіт літературної казки

- > Які літературні казки ви вже читали?
- > Назвіть спільні та відмінні риси народної та літературної казки.

Прочитай правильно

Довко́лишніх, на́півпрозо́рий, розкуйо́вджений, протира́дло, обмірко́вуючи, нетерпелі́вився, заскрего́тав, надщє́рбленими, пообсипа́ються, передсвітанко́вий.

Сашко Дерма́нський

МЛИН

Стояв у степу дерев'яний вітряний Млин. Скрипучий, дуже старий — ось-ось розсиплеться од вітру.

Колись із ранку до вечора коло Млина була справжня веремія — люди з усіх довко́лишніх сіл везли сюди збіжжя молоти.

От і вирувало життя довкола!.. Давно це було...

А тепер у старому Млині вже ніхто нічого не молів — нові часи настали, електрика, прогрес. Сумував Млин за мину́шиною. Тужли́во йому було: кругом тихо, глухо, а в душі — пустка. Така пустка, що навіть Привид завівся. Привид як привид — звичайний, нічого особливого — на́півпрозо́рий, коща́вий, довге волосся зіbrane на маківці в розкуйо́вджений хвіст, ріденька борідка — неначе в молодого цапка. Одягнений він був у біле-білісіньке протира́дло — на́півпрозо́ре і мовби пошмато́ване собаками, що клаптями звисало із Привида й розвівалося під час польоту.

Цілісінькими днями Привид спав на горищі, в куточку — любив, щоб було побільше пилу й павутиння. А коли вечоріло і над степом впливав повний місяць, Привид випурхував із віконця в даху Млина і вмощувався на крилі вітряка. Він завжди робив на вітряку одне коло, ніби обмірко́вуючи, із чого почати, і лиш потім заводив розмову.

Утім, починав Привид завше однаково:

— Що новенького? — питав він, поглядаючи на місяць.

— Спитайте щось легше, — як завжди, зітхав Млин. — Усе старе. Хоча, якщо вам буде цікаво, то з мене злетіла ще одна черепиця.

— Що ви кажете? — Привид зринув у повітря. — Де? Не може бути!.. Охо-хо, таки Ваша правда... Старіємо, — зітхав Привид, знову сідав на крило вітряка і починав перебирати обома руками свою сиву борідку.

— І не кажіть... Були часи, я сто мішків борошна за день міг намолоти, — згадував Млин. — Аж тут люди придумали електричні млини. Тож тепер хоч би хто мішечок зерна привіз. Уже, мабуть, сто років я нуджуся без діла.

— О, ваша правда, — кивав Привид, — колись цікавіше жилося. Я ж до вас у іншому млині жив. О, тоді мені було де розгулятися, з ким піджартувати... Колись я хоч нічних метеликів, що на місяць летіли, ловив, а тепер у мене — повна колекція. Можу подарувати вам свій сачок, кого я ним ловитиму? Хочете?

— Якби хтось приїхав до мене молоти, — мрійливо сказав Млин. — Ото був би найкращий дарунок.

І тут на дорозі блимнули фари машини. Авто зупинилося перед самим Млином. Із машини вийшли двоє чоловіків і витягли з багажника два мішки.

— Невже, неivariate молоти? — аж нетерпелівився з радості Млин. — Та чи я зможу?

Чоловіки внесли мішки всередину Млина. Але вони не квапилися висипати зерно на жорна.

Вони засвітили великі ліхтарі й аж тоді висипали з мішків. То було не зерно. У мішках були картини, золоті чаші, розкішні вази, лицарські обладунки і ще багато всяких стародавніх речей.

— Вам не здається, що це розбійники? — пошепки спитав Привид.

— На селян вони щось не схожі, — стиха прорипів Млин. — Дивіться, скільки всього накрали.

— Що це скрипить? — насторожено запитав один чоловік в іншого. Це часом не поліція?

— Не бійся, — відповів той і зареготав, — це просто зі старого млина порох сиплеться.

— От розвалюха! Поспимо, а зранку я йому скрипучі крила пообламую, щоб знав, як чесного розбійника лякати. Ги-ги-ги!

Після таких слів Млин дуже розсердився.

— То он як ви заговорили! — зі страшною силою проскрипів він. — Начувайтесь!

І Млин щодуху закрутив вітряком, як не крутив уже із сотню років, наче знову відчув у собі молоду силу!

А ще він страшно заскреготав велетенськими надщербленими жорнами.

— Що це? Що це? Рятуйте! — заверещали розбійники і кинулися до дверей.

Але у двері, їм назустріч, зі страшним виттям влетів білий, як борошно, Привид. У руках він тримав сачок для метеликів і несамовіто кричав:

— Отепер я впіймаю вас до своєї колекції, метелики! Та не тріпайтеся так, бо пообсипаються крильця!!! Го-го-го!!!

Нажахані злочинці металися по всьому Млині, падали, збивали коліна, а Привид усе ганявся за ними із сачком і реготав як навіжений.

Млин тим часом хижо стугонів вітряком, гуготів жорнами, бахкав віконницями і скрипів кожною своєю дошкою.

— Ви зробили забагато дурниць, мерзотники! Забагато дурниць!

— Я вже не можу! — верещав більший злодюга.

— Це якісь привиди! — репетував менший, риючи носом долівку.

— Привидів не буває... — Великий крадій перечепився через малого, впав і поколінькував до дверей. — Це, мабуть, ці... бабаї!!!

Вікторія Пальчун.
Ілюстрація до казки
«Млин»

Він спинився, склав долоні човником і прорік блажінним голосом:

— Поліціє, ріднесенька, за-
бери нас відсіля! Ми більше
не будемо!..

Тоді Млин зм'якшався й ви-
пустив їх у двері.

Злодюги на чотирьох уліз-
ли до машини й чкурнули світ
за очі.

— А ми з вами ще ого-го! —
відсапавшись, проскрипів Млин.

— Ваша правда, — погодився Привид, всідаючись на кри-
ло вітряка. — А що будемо з добром робити?

— Головне — не наробити дурниць.

— А давайте з вас музей зробимо! — осягнуло Привида.

— З мене? — оторопів Млин, навіть спинивши на мить
вітряка.

— Розставимо всі речі, картини порозвішуємо. Ви, між
іншим, теж пам'ятка історії. З вас музей ого який вийде!

— З вас вийде ловкий екскурсивод музею! — сказав Млин.

— Ваша правда! — зрадів Привид. — А вночі я можу
сторожем бути. Щоб ніхто не надумав вас обікрасти.

— Нехай буде по-вашому, — вдоволено проскрипів Млин. —
Ми з вами ще намелемо радощів!

— Ой намелемо, — усміхнувся Привид. — У нас буде купа
відвідувачів. Ми ще потрібні цьому світові, — мовив Привид
і задивився на повний передсвітанковий місяць.

Ніч минала. Але життя тільки починалося.

- > За чим сумував Млин?
- > Хто розвеселяв старого Млина?

- > Знайди і прочитай опис Привида.
- > Якими ти уявляєш головних персонажів казки?

- > Яка подія змінила звичне життя Млина і Привида?
- > Як Млин і Привид провчили злодіїв? Прочитайте виразно цей епізод казки. Передайте голосом переляк злодіїв.
- > **Обговоріть!** Що хотів сказати автор словами: «Ніч минала. А життя тільки починалося»?

- > Побудуй есе́ про те, який музей, на твою думку, можна відкрити у старому млині.

Досліджую медіа

- > Здійсни віртуальну екскурсію до Національного музею народної архітектури та побуту України.

Я — дослідник

- > Чому цей музей називають Україною в мініатюрі?
- > Де розташований Музей народної архітектури і побуту?
- > Що можна побачити в цьому музеї просто неба?

Я — дослідниця

Аліна Туз

ЧАС БАЖАНЬ

Денис та Максим поверталися додому після школи.

Лютнева погода не тішила: снігу не було, тут ще й хмари набігли. Залопотіли поволі важкі краплини, а за кілька хвилин дощ стояв стіною.

— Треба ховатися! — гукнув Максим і потягнув друга до найближчої крамнички з вивіскою «Час бажань». Зсередини крамнічка виявилася великою, наче супермаркет! Ряди з товарами не мали краю, а стелю закривали пухнасті хмарки.

— Ласкаво просимо до «Часу бажань»! — пролунав привітний голос. Хлопці озирнулися. Перед ними стояв високий пан у фракі, циліндрі та з електронним табло на грудях:

— Дозвольте представитися, я — Циферблат, головний продавець! Ви, мабуть, уперше у нашому магазині?

— Так, ми... ми лише ховаємося від дощу. У нас немає грошей на покупки, — попередив Максим.

— Шановні, вам неймовірно пощастило! — проголосів Циферблат. — Ви потрапили до єдиного в світі магазину, де не потрібні гроші. Жодної копійки!

— Хіба таке буває? — не повірив Денис.

— Можна просто брати, що хочеться, й нічого не платити? — перепитав і Максим.

Циферблат усміхнувся:

— Ну, хлопче, це було б занадто добре. Тут розплачуються часом.

— Це ж як? — здивувався Денис.

— От, наприклад, цей дивовижний червоний гіроборд коштує 8 місяців.

— Що це означає? — не зрозуміли друзі.

— Щоб купити такий гіроборд, ваші батьки мали б заощаджувати гроші вісім місяців. Тому така ціна. Зрозуміло?

Хлопчики мовчки кліпали очима. Усе що завгодно вони можуть отримати тут і зараз в обмін усього тільки на час.

— Тож нумо купувати! — вигукнув нарешті Максим.

— Почекай, — притримав його за рукав Денис. — А як ми знатимемо, скільки витратили часу?

— О, не хвилюйтеся! — заспокоїв Циферблат. — Коли візьмете наш візок й покладете в нього першу покупку, у вас на долоні висвітиться рахунок. Тож ви точно знатимете, скільки часу витратили. Та й ви самі це відчуєте.

— Ходімо, ходімо! — підстрибував від нетерпіння Максим.

— Уперед, хлопці! — підбадьорив продавець. — «Час бажань» трапляється не щодня і не кожному. Завтра його тут може й не бути. І, мало не забув, ми зачинаємося рівно о 17:00. Це означає, що у вас на покупки є одна година. Час пішов!

У Циферблата на грудях висвітився час: 01:00:00.

Почався зворотний відлік: 00:59:59, 00:59:58, 00:59:57... Хлопці вхопили по візку й помчали вглиб магазину.

Гіроборд — двоколісний скутер, вуличний електричний транспортний засіб, гіроскутер.

- > Хто головні персонажі твору?
- > Які вподобання були у хлопців?

- > Як хлопці потрапили до незвичайної крамниці?
- > Якої пори року відбувалася описана подія? Доведи свою відповідь словами з тексту.
- > Поділіться міркуваннями про те, як ви розумієте вислови «дощ стояв стіною», «розплачуватися часом».
- > Чи хотіли б ви потрапити до такого магазину? Чому?

* * *

Друзі рвонули в ряд спортивних товарів. Максим ухопив з полиці скейт, який коштував усього 3 місяці, а Денис — самокат за 2 місяці.

Тільки-но хлопці поклали покупки до візків, на долонях у них яскраво засвітилися зелені цифри: 00:03:00 — у Максима та 00:02:00 — у Дениса.

— Прикольно! — вигукнув Максим. — Де тут ігрові приставки?

— Дивися! Тут написано «Програміст», — Денис показав на полицю.

Там стояла скляна кулька завбільшки з футбольний м'яч. У ній сидів перед комп'ютером чоловічок. Дивлячись на монітор, він швидко друкував і пив каву.

— Точно, програміст, — підійшов до полиці Максим. — Ціна 7 років.

Праворуч та ліворуч, зверху і донизу на полицях стояли прозорі скляні кулі з маленькими, наче ляльковими, фігурками. Вони щось робили й не звертали уваги на хлопців.

— Дизайнер, сантехнік, науковець, бухгалтер, менеджер, боксер, — читав Денис.

— Це — ряд професій, — здогадався Максим.

*Чому,
на вашу думку,
професії так дорого
коштують?*

— Я хотів би бути письменником, — замріяно мовив Денис.

— О, знайшов письменника! — показав на одну з кульок Максим. — Ціна 10 років!

— Так багато! — зітхнув Денис.

— Ходімо далі!

Денис неохоче відійшов від бажаної кульки, і хлопці покотили візки далі.

Праворуч на полицях вішикувалися книжки, а ліворуч виблискували екранами телефони, комп'ютери, ігрові приставки, планшети.

— Ну нарешті! — вигукнув Максим і побіг до гаджетів.

— До закриття магазину лишилося 40 хвилин, — пролунав приємний голос.

— Максиме, я піду книжки подивлюся. Час іде! — гукнув Денис до товариша.

Книжки коштували недорого — 10 днів, місяць. Хлопець ледь не забув про час. А коли глянув на долоню, зелені цифри показували: 00:06:10 (6 місяців та 10 днів).

— Максиме, я вже! — гукнув Денис і повернувся до гаджетів.

Але Максима не було! Денис озирнувся, тоді побіг уздовж ряду. Нікого. Настрій у Дениса зіпсувався. Без друга у величезному магазині було якось маторошно.

— Зачекаю його біля каси, — подумав Денис та побіг до виходу. Він мінав полиці з заманливими речами: маскою для дайвінгу (4 місяці), наборами ЛЕГО (від 10 днів до 3 років), будинком із басейном біля лісу (25 років!)... Але хлопець був занадто стривожений, щоб думати про покупки.

Аж ось і вихід! Каси ніде не видно. І Максима немає. Посеред дороги височить здоровенне дзеркало в чорній рамі, а біля нього очікує довгов'язий Циферблат.

Денис підкотив візок до нього:

— А де ж каса? І де мій друг?

— Спокійно. Ось каса, — Циферблат показав на дзеркало. — Коли пройдеш крізь Дзеркало бажань, воно відніме час за твої покупки. Знаєш свій рахунок?

— Так, 6 місяців та 10 днів, — показав долоню Денис.

— Добре. А от твого товариша ще немає. У нього лишилося 7 хвилин і 2 секунди, щоб встигнути. — Циферблат показав на свої груди.

— Він міг забути про час!

— Магазин зникне рівно о 17:00. — Циферблат показав рукою назад. Білі хмарки під стелею перетворилися на сірий туман і сховали кілька рядів.

Денис був у розпачі, він почав голосно гукати друга:

— Максиме! Сюди! Максиме!

Табло Циферблата показувало 00:05:19.

- > Як ти вважаєш, куди подівся Максим?
- > Чи встигне він повернутися?

* * *

Аж раптом у проході показався кремезний чолов'яга з рудою бородою. Він ледве штовхав перед собою повний візок. Денис завмер від здивування. Виявляється, у магазині був ще один покупець? А де ж Максим?

Тим часом чолов'яга дістався до каси:

— Я тут! Поглянь, Денисе, стільки добра набрав!

*Чому Денис не
обрав більше товарів,
хоча й мав
можливість?*

Денис придивився до чоловіка. На ньому були Максимові джинси та кросівки. На обличчі задоволена усмішка.

— Максиме? Це ти?! — скрикнув Денис.

— Я. А хто ж іще? — здивувався дядько.

— У тебе ж борода!

— Не може бути! — не повірив Максим і раптом побачив своє відображення у Дзеркалі бажань.

— Що це зі мною сталося?

— А покажіть-но, будь ласка, долоню, — попросив Циферблат.

Максим простягнув ручищу. На ній світилося 32:11:03!

— 32 роки 11 місяців і 3 дні! — проголосив Циферблат. — Тоді зрозуміло: Максим став дорослим, бо витратив на покупки майже 33 роки.

Денис схопився за голову. Максим — за серце. А головний продавець — за візок з горою речей:

— Айфон за 2 роки, подорож довкола світу за 6 років, ЛЕГО-містечко всього за рік... Упевнений, що рахунок правильний, — підтвердив Циферблат.

— І я що, лишуся таким старим?! — жахнувся Максим. — Мене ж мама не пустить додому! Я не зможу гратися з Денисом. І маю тепер ходити на роботу замість школи? Та я ж не вибрав жодної професії...

Продавець незворушно пояснив:

— Твої бажання вартують дорого. Тут дуже цінні речі найкращої якості. І їх чимало. Ти пройдеш крізь Дзеркало бажань, отримаєш все та залишишся дорослим. До речі, — Циферблат показав на табло, — магазин зачиниться рівно через 1 хвилину та 17 секунд.

Він кивнув головою на стіну туману, яка вже впритул підступила до каси.

— Ти ж можеш не купувати весь цей віз! — отямився Денис.

— Але тут класні речі! Я що марно це все тягнув?! Ну хоч скейт! — Максим заходився шукати скейт на дні візка.

— 26 секунд до закриття, — попередив Циферблат.

— Не встигнеш! Через твою жадібність ми зараз пропадемо! — гукнув Денис.

Максим озирнувся. Сіре ніщо було за кілька кроків.

— Хай йому грець! — розсердився Максим.

— Ходімо звідси!

Дорослий Максим підняв друга однією рукою, вхопив його візок другою та пірнув у Дзеркало. За мить хлопці стояли на знайомій вулиці. Денис з книжками та самокатом. Максим з порожніми руками. Зате вигляд мав на свої повні 9 років.

— Ура! Пронесло! Я знову я! — Максим підстрибнув від радості й кинувся обіймати Дениса.

- > Як хлопчики розпорядилися своїм часом? Хто врешті отримав більше?
- > Як би ви вчинили на місці Максима біля Дзеркала бажань?
- > Що б ви придбали у магазині «Час бажань»?
- > Скільки власного часу ти б наважився (наважилась) віддати за свою покупку?

- > Які запитання тобі хотілося б поставити персонажам цієї казки?
- > Як ти думаєш, з якою метою авторка розповіла цю історію?

- > **Послухайте «Казку про пінгвіна, який хотів літати», яку написала Олена Кукуєвіцька.**

- > Хто є героями цієї казкової історії? Назви одним словом.
- > Де вона відбувається?
- > Хто головний персонаж?
- > Яку важливу думку хоче донести авторка до дітей?
- > Чи справді пінгвіни не літають?
- > Поділіться міркуваннями про те, чи пінгвінам необхідно літати.

- > Підготуйтеся до розігрування казки. Для цього послухайте казку знову. Простежте, як розгортаються події. З'ясуйте, скільки треба виконавців. Поміркуйте, як краще передати інтонацію, жести, репліки кожної дійової особи.
- > Зробіть ляльки для пальчикового театру, а потім розіграйте казку.

Паву́тіннячко, скрі́кнули, співчу́тливо, попростува́ла, спанте́лічена, почимчикува́ла.

Діана Амфт

ЯК ПОЛЮБИТИ ПАВУЧЕННЯ?

(Скорочено)

Маленька павучинка Леле вперше самотужки сплела паву́тіннячко, але чомусь не раділа цьому. Вона сиділа і думала. І раптом, щось надумавши, побігла до матусі.

— Мамо, — запитала павучинка Леле, — чому люди нас бояться?

— А чому ти вважаєш, що вони нас бояться? — здивувалася мама.

— Сьогодні повз моє павутиннячко проходили люди. Коли вони побачили мене, то голосно скрікнули: «Ой леле! Гидота яка!» — і повтікали, — пояснила засмучена павучинка.

— Знаєш, серденько, — сказала на те мама співчутливо, — на деякі питання не так просто відповісти відразу. Але якщо допитлива павучинка ставитиме багато запитань, то зможе знайти власні відповіді.

Леле замислилася. Раптом їй дещо спало на думку, і вона, сповнена піднесення, попростувала до дядечка Довгонога...

— Дядечку Довгоноже, чому люди нас бояться? — спитала Леле.

— Це дуже просто, — посміхнувся дядечко Довгоніг. — Бо не можуть зрозуміти, як ми так елегантно пересуваємося на вісьмох лапках, а вони спотикаються навіть на своїх двох ногах.

— То через це люди нас бояться? — здивувалася маленька павучинка і, спантелічена, пішла до свого двоюрідного брата Пуньки...

— Пунько, чому люди нас бояться? — запитала його Леле.

— Не знаю, — відповів Пунька. — Знаю лише, що я сам їх боюсь. Але варто мені уявити, буцімто в них теж є рідня, як-от у нас: двоюрідні брати, сестри, а може, навіть молодші братики чи сестрички... як мій страх минає.

Павучинці Леле сподобалася відповідь Пуньки більше, ніж дядечка Довгонога. Але вона хотіла дізнатися ще більше — і вирушила далі до тітоньки Ігітти...

— Тітонько Ігітто, — звернулася до неї павучинка, — чому люди нас бояться?

— Ох, знаєш, — припинила розг'ядуватись у своєму павутинні тітонька Ігітта, — я раніше теж так вважала. Я мешкала тоді в ошатній дитячій кімнаті. Але люди зруйнували мій будиночок. Відтак я змушена була перебраться надвір, до поштової скриньки. І тепер юнак, що розносить пошту, щоранку дуже приязно вітається зі мною.

«Можливо, люди бояться нас тільки тоді, коли ми оселяємося в них дома?» — подумала маленька павучинка Леле. Із такими думками вона вирушила до свого найщирішого друга Чхачка.

— Чхачочку, чому люди нас бояться? — запитала Леле.

Чхачок саме розширював павутиння і аж здригнувся від несподіванки. А тоді, гучно чхнувши, упав, із ніг до голови заплутавшись у власному павутинні.

— Ой, пробач, я не навмісне. Хто ж знав, що ти так налякаєшся... — вибачилася павучинка.

— Пусте, — відказав Чхачок. — А наразі маєш відповідь на своє запитання. Вони нас бояться, бо ми рухаємося абсолютно безгучно. Люди не здатні почути нас. А ми раптом безгучно гульк! — і вигулькуємо. Звісно, вони жахаються.

Павучинка серйозно замислилась, але навіть така відповідь не задовольнила її цілковито, і вона почимчикувала до Муккі.

— Муккі, чому люди нас бояться? — запитала павучинка Леле.

Перервавши гімнастичні вправи, Муккі на мить замислився. Тоді помилувався на свої м'язисті лапки і авторитетно мовив:

— Напевне, тому, що ми такі сильні і хоробрі. До того ж ми здатні видертись, куди тільки нам заманеться, і на будь-якій висоті натягти своє павутиння.

— Усе це справляє враження, — усміхнулася павучинка, вирушаючи в путь до своєї двоюрідної сестри Белли.

— Белло, чому люди нас бояться? — запитала павучинка Леле.

— Ох, не треба вірити геть у все, що кажуть інші, — спокійно проказала Белла, розчісуючи гребінцем своє русяве волосся.

— Що ти маєш на увазі? — здивовано перепитала павучинка.

— Я чула, буцімто вони нас недолюблюють за те, що вважають потвóрними. Але, щиро кажучи, я не можу такого навіть уявити, — пояснила Белла, поправляючи свій рожевий бантик.

— Я теж не уявляю! — погодилася Леле і вирушила до художника Міро.

— Міро, чому люди нас бояться? — запитала павучинка Леле в художника.

Міро вибухнув веселим сміхом.

— Вони анітрохи нас не бояться, — запевнив він павучинку. — Вони в захваті від нас! Подивися на мій будиночок. Люди вважають його витонченим витвором мистецтва. Іноді, коли вранішня роса тремтить на шовкових ниточках павутиння, люди подовгу стоять перед ним, милуються і не можуть відвести очей.

— Так, павутиння завжди гарно виблискує, — гордо підтвердила Леле і попростувала до бабусі Ерні.

— Бабуню Ерно, чому люди нас бояться? — запитала Леле.

— Я не знаю, моє миле дитя, — сказала бабуся Ерна, відкладаючи своє плетіння. — Та якщо ти комусь не до вподоби, це ще не означає, що ти теж мусиш його недолюблювати.

— Що ти маєш на увазі? — спантеличено перепитала павучинка.

— Ми маємо всіх сприймати такими, якими вони є, — лагідно відповіла бабуся. — Можливо, деякі люди нас вважають чудовими! А ми ж насправді такі і є.

Леле обміркувала почуте. Така відповідь видалася їй переконливою. Вона усміхнулася бабусі і вирушила додому.

— То як, вдалося тобі знайти відповідь? — гукнула здаля матуся.

— Мені здається, що ми боїмося тільки того, що для нас незрозуміле, — відповіла Леле. — Можливо, якщо все сприймати таким, яким воно є, страху не залишиться.

— Моя люба маленька павучинко! — розчулено вигукнула мама. — Тобі пощастило знайти чудову відповідь. Я люблю тебе, серденько, саме такою, яка ти є!

— І я тебе також, матусю!

Переклад із німецької Володимира Чайковського

> Які слова та вислови були незрозумілими?

> Про що хотіла дізнатися павучинка Леле?

> З ким зустрілася Леле, шукаючи відповіді на своє запитання? Які відповіді вона почула?

> Яка відповідь сподобалася тобі? Чим саме?

> Як ти зрозумів (зрозуміла) слова бабусі про те, що всіх треба сприймати такими, якими вони є? Чи погоджуєшся ти з такою думкою?

> Поставте одне б́дному запитання за прочитаним текстом.

> **Попрацюйте у групах!** Підготуйтеся і прочитайте казку в особах.

> Намалюй карту подорожі павучинки Леле.

ДІДОК, ЩО ГОВОРИВ ЛИШЕ ПРИМОВКАМИ

Жили собі король і королева. Якось сиділи вони та й снідали.

— Тобі треба поговорити з нашим старим садівником, — сказала королева.

— З якого це доброго дива? — здивувався король.

— То вельми мудрий чоловік, — вела далі королева. — Хоч що йому кажи, на все має свою примовку.

— Та невже? — не повірив король.

— Може, поб'ємося об заклад?

— А чого ж.

— Якщо я виграю, то збудуємо для нього ліпшу оселю, — сказала королева.

— Гаразд, — згодився король.

І вони подались шукати старого садівника. На виході король і королева зустріли генерала і якогось радцю, що йшли до короля на розмову.

— Ходіть з нами, будете за свідків! — звелів король. — Ми з королевою побилися об заклад.

Старого садівника вони знайшли за роботою — він саме копав.

— Добридень, — привітався король. — А ви що, добродію, вже трудитесь?

— Хто рано встає, тому Бог дає, — відповів дідок.

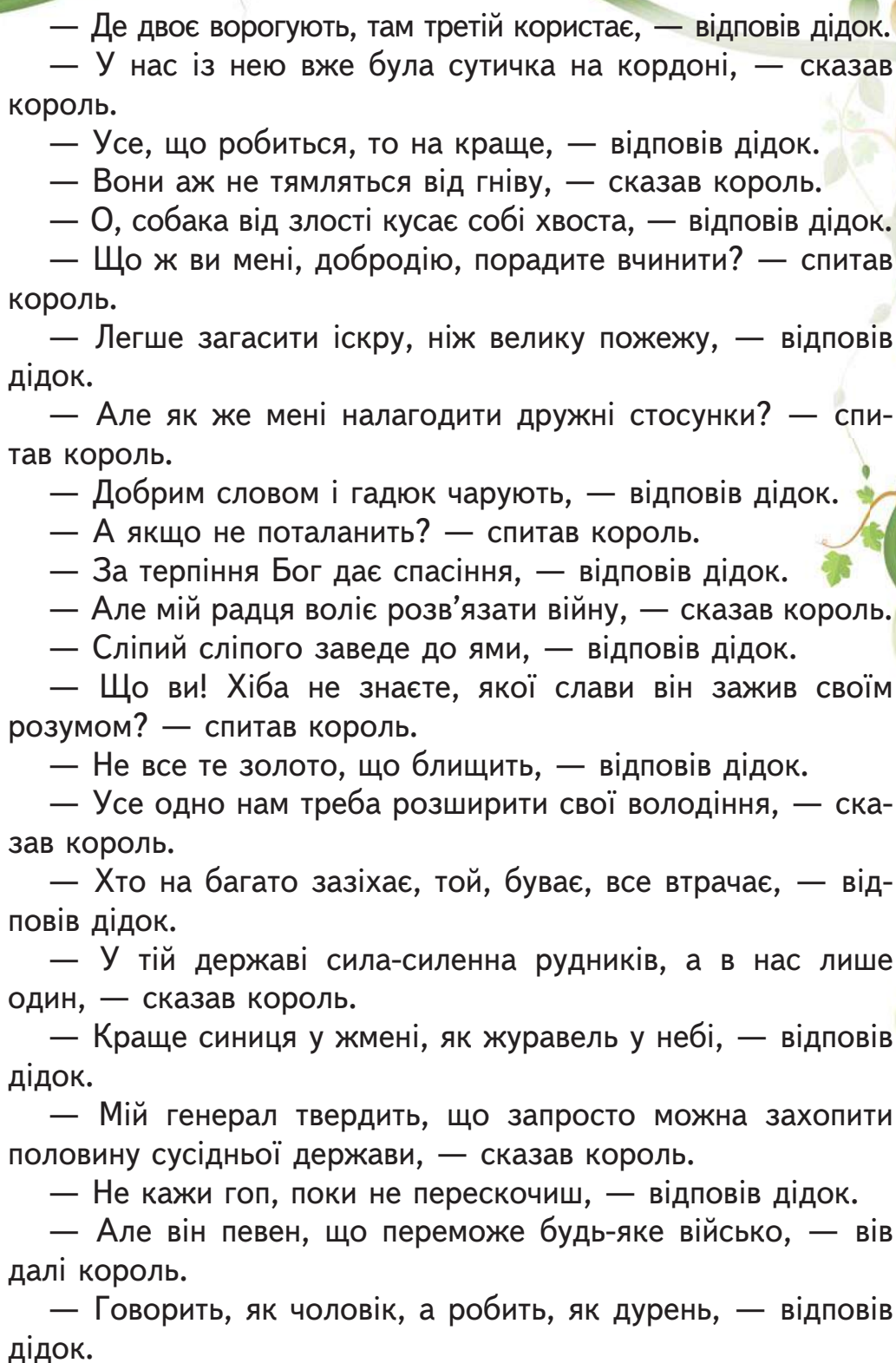
— Очевидно, ви, добродію, хочете сказати, що ми встали надто пізно? — спитав король.

— Чим ближче до вечора, тим людина краща, — відповів дідок і вклонився.

— Мабуть, ви, добродію, почали вчитися свого ремесла ще замолоду? — спитав король.

— Мудрим ніхто не вродився, а навчився, — відповів дідок.

— Певно, вам, добродію, відомо, що ми ворогуємо із сусідньою державою? — спитав король.

-
- Де двоє ворогують, там третій користає, — відповів дідок.
— У нас із нею вже була сутичка на кордоні, — сказав король.
— Усе, що робиться, то на краще, — відповів дідок.
— Вони аж не тямляться від гніву, — сказав король.
— О, собака від злості кусає собі хвоста, — відповів дідок.
— Що ж ви мені, добродію, порадите вчинити? — спитав король.
— Легше загасити іскру, ніж велику пожежу, — відповів дідок.
— Але як же мені налагодити дружні стосунки? — спитав король.
— Добрим словом і гадюк чарують, — відповів дідок.
— А якщо не поталанить? — спитав король.
— За терпіння Бог дає спасіння, — відповів дідок.
— Але мій радця воліє розв'язати війну, — сказав король.
— Сліпий сліпого заведе до ями, — відповів дідок.
— Що ви! Хіба не знаєте, якої слави він зажив своїм розумом? — спитав король.
— Не все те золото, що блищить, — відповів дідок.
— Усе одно нам треба розширити свої володіння, — сказав король.
— Хто на багато зазіхає, той, буває, все втрачає, — відповів дідок.
— У тій державі сила-силенна рудників, а в нас лише один, — сказав король.
— Краще синиця у жмені, як журавель у небі, — відповів дідок.
— Мій генерал твердить, що за просто можна захопити половину сусідньої держави, — сказав король.
— Не кажи гоп, поки не перескочиш, — відповів дідок.
— Але він певен, що переможе будь-яке військо, — вів далі король.
— Говорить, як чоловік, а робить, як дурень, — відповів дідок.

— Що ти хочеш цим сказати? — спитав король.

— Порожня бочка торохтить, — відповів дідок.

Почувши те, генерал розгнівався.

— Не буду більше такого слухати! — закричав він і по-
дався геть.

— Краще ходити, ніж погано бігати, — мовив дідок.

— А воно й справді смішно таке слухати, — сказав рад-
ця і теж пішов геть.

— Найдужче сміється той, хто сміється останній, —
мовив дідок.

— Напевно, дідуню, я послухаюся твоєї поради й відверну
війну, — сказав король.

— Мудрий завжди дослухається порад, — відповів дід.

— Ну й гаразд, тоді я зараз же піду й побалакаю з інши-
ми радцями, — сказав король.

— Куй залізо, поки гаряче, — мовив дідок.

— Що за дивина, — озвалась королева, — та ж ви,
добродію, самими примовками відвернули війну.

— О, мала крапля й великий камінь продовбе, — відпо-
вів дідок.

— Із вдячності до вас, добродію, ми побудуємо вам новий
красивий дім, той, якого ви хтозна-скільки чекали, — сказа-
ла королева.

— Якщо чекаєш чогось гарного, то чекання ніколи не бу-
ває довгим, — відповів дідок і всміхнувся.

Переклад Галини Кірпи

> Чим зацікавив короля садівник?

> Із чого король розпочав розмову з дідусем?

> Чим цікава їхня розмова?

> Доведіть, що дідок усі примовки влучно використовував у розмові.

> Як примовки відвернули війну?

> Яку роль відіграють примовки в нашому мовленні?

> **Попрацюйте разом!** Розподіліть ролі і прочитайте діалог.

> Пригадай, що ти знаєш про п'єсу.

П'єса — цікавий і своєрідний твір, адже її можна не лише читати, а й інсценізувати, тобто робити виставу. Кожна п'єса має героїв — дійових осіб. Про події розповідають самі дійові особи. Їхні слова — це **репліки**. Стислий опис зовнішності й емоцій дійових осіб, а також декорацій автор дає в **ремарках**, що надруковані особливим шрифтом, наче писаним від руки. **Декораціями** називають усі предмети на сцені: вони допомагають відтворити місце дії (ліс, пустелю, печеру тощо). П'єса складається з окремих частин — сцен, адже з'являються нові герої і міняються декорації (За Лесею Мовчун).

Леся Мовчун

БАБАЙ-АГА І КОЗАК НЕВИДИМ

(Скорочено)

ДІЙОВІ ОСОБИ: **Кобзар** — мудрий оповідач, **Невидим** — молодий козак-характерник, **Кроленя** — біленьке звірятко, **Кароліна** — зачарована принцеса, **Бабай-Ага** — підступний дід, **Перший Крук**, **Другий Крук** — Бабаєві служки, **Кіт** — чорний лиховісний Бабаїв друг, **Дракон** — повелитель зла, **Король** — добрий володар із сусідньої держави, **Зубні Феї і гості на банкеті**.

СЦЕНА 1

Зима. На колоді сидить сивий Кобзар із бандурою. Удалині видно хижу, у якій живе Бабай-Ага.

Кобзар. На північному сході жив Бабай-Ага, нила від болота кістяна нога. Кутався у хустку замерзляка-дід, грівся у ряднині неласкавий Кіт. Хата у Заліссі, з вигнилих колод. А з делікатесів — тільки бутерброд (жаб'ячі ікринки, сало з комарів) і чайок тепленький (якщо Кіт нагрів). Хоч би сіяв жито, бур'яни полов — так сидів, мов сидень, ледар-гаволов!

Мав Ага на службі двох ручних Круків.
Прилітали, чорні, аж у Васильків!..
Де гуляла молодь, славні козаки, —
з-понад хмари кидали чарівні клубки.
Хто знічев'я схопить — то пиши пропав!
Заведе у безвість плутана тропа.
Котиться клубочок, ниткою манить —
і веде в Залісся довжелезна нить...

СЦЕНА 2

Поле за міським ровом. По сніжку стрибає грайливе зайченя.

Перший Крук. Та годі над пусткою марно кружляти!
Нема ні душі, крім малого Кроляти!
Не чую ні крил, ані лап від втоми:
жбурни цей клубок і вертаймось додому!

Другий Крук. Та хай йому грець, то не наша турбота,
якщо не потрапить ніхто до болота!

(Кидає клубок, і Круки летять назад до Залісся. Кроленя підбігає до клубка, грається і заплутується в нитках. З'являється козак Невидим.)

Невидим. Нема ворогів, усе добре неначе.
Та часом у небі зловісне щось кряче.
Ховається сонце за тіні крилаті,
і молодь боїться за ровом гуляти.
Не матиму доти я миру й спокою,
допоки нас хтось викликає до бою!

(Раптом чує, як борсається Кроленя.)

Ну ось, бідарча. Перетиснуло лапки?

(Кроленя сумно киває головою.)

Що ж, мушу сховати малятко до шапки
і взяти з собою, аж поки оклига...

Яка дивина: мов затягує нитка...

І крутиться світ, обертається швидко.

СЦЕНА 3

Ліс і болото.

Кобзар. Подіяла зваба. Козак Невидим пішов у Залісся, до лігва орди...
Мале Кроленя усім бідам на зло одужало й наче на дріжджах росло!
А от Невидим... Він марнів і не їв,
ішов непритомний до дальніх країв,
наосліп за ниткою ледве ступав
і десять ночей не дрімав і не спав!
Болото навкруг — та знайшов купину,
упав Невидим і відразу заснув.
От сниться йому, мов маленьке Кроля
іде з ним до пишних палат Короля.

(Яскраве світло — і Невидим бачить палац.)

Король. Вітаю, герою! Віват і гуррра!
Тепер святкувати настала пора!
Тож піснею й танцем почнімо банкет,
а милій принцесі заносьте букет!
Для наших гостей є окремі трофеї:
драконячі зуби дадуть Зубні Феї!

(Музика, сміх, Зубні Феї ходять з кошиками та роздають гостям банкету подарунки — драконячі зуби. Король намагається перекричати натовп, звертаючись до Невидима, який міцно спить.)

Все буде гаразд. Невидиме, іди!
Відкрий таємницю живої води,
а потім, козаче, Дракона здолай,
і хай начувається злючий Бабай!

(Яскраве світло гасне, зникає гамір. Невидим прокидається і гладить Кроленя, потім помічає, що й досі тримає в руках нитку.)

Невидим. Куди я потрапив? І що це за нить?

У тихому лісі тривога дзвенить...

Так ось де зникали навек козаки!..

Ну що ж... Відступати мені не з руки.

Кобзар. Чи справдиться щось із отих передбачень?

Борися за волю, сміливий козаче!

(Підлітають Круки і кружляють, але не бачать Невидима.)

Перший Крук. Оце так туман! А мені треба знахар!

Наскочив на гілку, крило розпанахав.

Другий Крук. Облиш, я у цьому не бачу біди!

Летімо мерщій до живої води!

Невидим (тихо). Король уві сні теж про воду щось мовив.

Перший Крук. Щоб воду знайти, треба вивчити слово.

Другий Крук. Я знаю його! Повтори тричі швидко:

у-лісі-Залісся-розплуталась-нитка!

Перший Крук, Другий Крук і Невидим (хором тричі).

У-лісі-Залісся-розплуталась-нитка!

(Клубок повертає в інший бік і виводить із болота. Видно камінь, з-під якого б'є джерело живої води. Перший Крук хлюпочеться, загоюючи рану на крилі, а Невидим із Кроленям чекають, доки обоє Круків полетять геть.)

Невидим *(підходить до джерела і набирає в долоні воду).*

Попий, Кроленя. Нехай буде на користь

цієї водички цілюща прозорість!

(Кроленя п'є — і раптом стається дивовижне перетворення. Замість білого Кроленяти постає юна і вродлива дівчина в білому хутрянному кошушку.)

Кроленя-Кароліна. Як добре! До мене вернулася мова.

Скінчилася казка холодна, зимова.

Невидим. Уперше стрічаю таку я красуню.

І як тебе звати, ясна королівно?

Кароліна. Я справді дочка Короля Кароліна.

Невидим. Болото й мокляк — то не місце для панни,
на жаль, цей туман ще не скоро розтане...
Ти йтимеш і далі зі мною?

Кароліна. Авжеж!

Невидим. Цей ліс величезний, проте не без меж!..

СЦЕНА 4

Біля хижки Бабая-Ага.

Кароліна. Я бачу хатинку. Анумо прохати!
Агов, ви нас чуєте? Можна до хати?

(Із хатинки виходить Бабай-Ага, закутаний із голови до ніг. На паркані сидять Круки.)

Бабай-Ага *(до Круків).* Догідливі слуги, чудова робота:
сьогодні аж двох привели до болота!

(Звертається до Кота.)

Котусю любенький, Котусю чорненький,
чи будеш до мене, як завжди, чемненький?
Вогонь загасився, коли ми заснули,
потрися об пічку, щоб іскри сипнули!

(До Невидима й Кароліни, тягнучи їх за руки.)

На вогник, до хати, до теплої пічки,
мої ви пташата, замерзлі синички,
мої голуб'ята, качки, лелечата,
не вийде вечерю без вас розпочати!

Кароліна. *(Підходить до хатинки. Невидим іде за нею
недовірливо і з обережністю.)*

Щастить нам! Бабуня старенька, зичлива,
і киця у неї така... муркітлива.

(Хоче погладити Кота, але той вигинає спину і шипить.)

У хаті не прибрано: безлад, сміття.

Бабай-Ага *(удавано бідкаючись).*

Не маю підтримки, нема співчуття!
Така я старенька, і квола, й безсила.
Ніхто не заносить ні хліба, ні мила.

Кароліна. Ось маєте зараз від нас допомогу!
А де у вас віник?

Бабай-Ага. Ходи в комірчину!

(Раптово замикає там Кароліну. Кім стає між Бабай-Агою і козаком Невидимом.)

Дівча на десертик. Котусю, з почином!

(Невидим відштовхує Кота і зриває з Бабай-Аги велику хустину.)

Невидим. А я упізнав тебе, вороже хитрий!
З тобою не раз я стинався у битві,
коли ви ордою, мов чорні круки,
на нас налітали в години тяжкі.

Бабай-Ага. А що ж ти удієш? На те і війна.

Невидим. Не треба вдавати бідаку й каліку!
З тобою б не бився ніколи довіку!
Ти йшов із грабунком — я мав захищати
наш люд український, наш спокій хрещатий.

Бабай-Ага *(хапає кочергу і разом з обома Круками і Котом грізно насуває на беззбройного Невидима).*

Та що там балакати довго з тобою!
Я знову готовий до рівного бою.

(Круки кидають клубки. Невидим заплутується і стоїть зв'язаний.)

Невидим. Ти хочеш двобою? Чому ж навпаки
щодня засилаєш підступних Круків?
Ти зрадницьки б'єш несподівано в спину,
ти хитрістю взяв у полон Кароліну.

Бабай-Ага. Козаче, у грі я всього лиш пішак!
Стоїть наді мною ще зліша душа.

Всю нечисть на світі гуртує Дракон —
єдиний для тьми беззаконний закон.
Його подолай і постав на коліна,
то й вийде на волю твоя Кароліна.
Якщо ж доведеш ти потвору до згуби,
принось мені викуп — Драконові зуби.

Невидим. Ну що ж, як на мене, чудова нагода
все зло подолати заради свободи.

СЦЕНА 5

Невидим наближається до Драконового царства.

Кобзар. І знов Невидим йде крізь хащі глухі,
жене булавою від себе страхи.
Де взяв булаву? Із Залізного Дуба,
що буря зламала, нещадна і груба.
Мав силу казкову козак Невидим,
а ще характерником був молодим:
він знався на травах, міг кров зупиняти
і дощ випускати з пустого горняти.
Найбільше ж уміння було в Невидима
ставати незримим без всякого гриму.
За мить розчинявся козак невловимий,
що й вухом не вчуєш, не зловиш очима!
Зникав він отут — а з'являвся далеко,
і так обминала його небезпека.

Невидим. Це вже не туман, щось парує й димить,
і гаряче стало посеред зими!

(Чути ревіння.)

Дракон. Хто сміє вдиратися в царство Дракона?
У кого злетить голова, мов картонна?
Кого я вогнем спопелю одним дихом?

Невидим. Ого, розкричався! А будь собі тихо.

Дракон. О, бачу, козак! Непоступливий витязь!
Навіщо прийшов? Чи миритись, чи битись?

Невидим. Готуйся, Драконе, ставаймо до бою.

Кобзар. Зривалося полум'я з пащі пекуче.
Від поштовхів сильних здригалася круча.
Махне булавою козак Невидим —
із пащі Дракона вивалює дим,
бо кожний прицільний удар або мах
щораз припадав по драконських зубах...
А тільки Дракон розмахнеться хвостом
зникає, мов привид, козак Невидим...
Весь день і всю ніч тривав бій,
аж доки Дракон... у прірву звалився.

Невидим *(стоїть, важко опустивши булаву).*
Тепер час назад, до Бабая в кубло.
От тільки зубів наскладаю в торбину
на викуп за милу мою Кароліну...

(Бере драконові зуби і розглядає.)

Яка дивина: та вони ж золоті!

СЦЕНА 6

Знову хатина Бабая-Аги.

Бабай-Ага *(обдивляється Кароліну з усіх боків і передражнює).*

Нема на що глянуть: худа й непоживна.
Така вона чемна, така королівна!
І думає, мабуть, що лицар прибуде,
Що він підставляв свою голову й груди
під зуби Дракона, під полум'я з пащі...
А він десь пропав.

Кароліна. Не повірю нізащо!

Бабай-Ага *(глузливо).* Ой, що це я чую? Кролятковий писк?
Ану, підмітай! Хоч якийсь буде зиск.

Кіт. Які пречудові настали часи!
Мене чепури і почухай живіт.

Кароліна. Вже йде Невидим, вам невдовзі кінець!

Кіт. Бабаю, провчи її, дай штурханець!

Невидим *(заходить із величезним мішком за плечима, за поясом — булава. Бабай-Ага і Кіт застигають на місці від несподіванки).*

Не ждали? Я виконав чесно умови.

Знімай з Кароліни холодні окуви.

Драконячі зуби, гострющі, мов бритви, —
тримай свій мішок і готуйся до битви.

(Кидає мішок Бабаєві-Азі, той падає під вагою.)

Кобзар. Бабай тільки хекнув і витягнув ноги:

мішок його наче прибив до підлоги...

Безславний кінець!

А наші герої пішли під вінець,

прибувши до пишних палат Короля...

Я й сам повернувся до вас звідтіля.

З'їв кашу молочну і висьорбав суп,

ще й взяв сувенір — цей драконячий зуб!

(Витягує з кишені великий золотий зуб.)

> Про кого ця п'єса? Яке враження вона на тебе справила?

> Назви дійових осіб. Хто бере участь у кожній дії?

> У кого з виконавців найбільша за обсягом роль? А в кого — найменша?

> Чому цей твір називається п'єса-казка?

> Підготуйтеся до читання кожної сцени п'єси. З'ясуйте, скільки треба виконавців. Як краще передати інтонацію, жести, репліки кожної дійової особи?

> **Попрацюйте у групах!** Розподіліть ролі та інсценізуйте одну зі сцен п'єси (на вибір).

Наші літературні проекти

Придумайте і напишіть твір (оповідання чи казку), у якому буде діалог персонажів із прислів'ями і приказками.

Байка вчить, як на світі жить

> Послухай байку Езоба «Дроворуб і лисиця».

- > Як лисиця опинилася в хаті дроворуба?
- > Що означає вислів «чкурнути геть»?
- > Чому лисиця не подякувала дроворубові за схованку?
- > Які риси характеру засуджуються в байці?
- > Обмінюйтеся думками! У чому мораль байки?

> Прочитай байку мовчки. Поміркуй, про що дуже важливе для людей хотів сказати її автор.

Езоб

СОБАКА ТА М'ЯСО

Якось пробігав собака повз ятку з м'ясом. Продавець саме пішов напиться води. Собака, побачивши, що нікого нема, скочив до ятки, захопив м'ясо, шаснув на вулицю й невдóвзі був за селом.

«Переїду річку, — думає, — сяду на леваді та й попоїм. Там ніхто не заважатиме».

Мчав стрімго́лов, аж поки дістався річки. А побачивши, що ніхто за ним не женеться, стихив біг. Глянув у воду — і враз зупинився.

Річка була тиха та спокійна, у воді відбивалося все, як у дзеркалі. І собака побачив там пса, багато більшого за нього, із здоровенним шматком м'яса в зубах.

«О, — подумав собака, — то, напевно, теляче стегно, бо воно вдвічі більше за те, що в мене! Коли б я його мав — половину з'їв би, а решту закопав у землю на запас. А цього шматка, що я поцупив, ледве на сьогодні стане. Жаль!»

І вже собака рушив був далі, але знов спинився.

«А що як пірнути та й забрати? Хай навіть той пес більший за мене, але ж я заскочу його зненацька. Він перелякається і впустить м'ясо. Я схоплю і втечу».

Не гаючи часу, кинув собака своє м'ясо у воду, а сам шубовснув якраз туди, де був собака з багатою поживою.

Бóрсався, борсався, пірнав, пірнав — але ні собаки, ні м'яса нема й сліду.

Розчарований, поплив собака до берега.

— Утік од мене, — бурмотів він. — Побачив, що я стрибнув у воду, то й дременув. Щастить же йому!

— Про кого мову ведеш, собака? — спитала сорока, що сиділа неподалік на дереві.

— Та про того пса з телячим стегном у зубах. Чи ти не помітила, куди він побіг?

Сорока зайшлася сміхом.

— А здоров би ти був, який же ти недотепа!

— Чом це я недотепа?

— Бо там не було ніякого пса з телячим стегном. То ти сам одбивався у воді, мов у дзеркалі.

— Та невже?

— Отож-то й є. Ти бачив себе самого в річці.

— А ти не брешеш?

— Не віриш — подивися ще раз.

Собака нахилився з берега й знову побачив у воді пса.

— Ну а тепер гавкни: побачиш, що й той гавкне... То второпав нарешті? Це твоє відображення.

Собака послухався сороки; невдовзі він прибіг назад, підібгавши хвоста.

— Правда твоя, сороко, — каже. — Марно втратив я м'ясо!

— Журись не журись, — відповіла скрекотуха, — а коли зазіхнеш на чуже, то втрапиш і своє. Так тобі й треба.

*Переклад Володимира Забаштанського,
та Анатолія Чердаклі*

Ятка — легка будівля для тимчасової торгівлі.

> Про кого і що ти прочитав (прочитала)?

> **Обговоріть!** Як ви зрозуміли значення висловів: «шаснув на вулицю», «мчав стрімголов», «поцупив шматок», «заскочу його зненацька»?

> Що трапилося із собакою? Чому він втратив свій шматок м'яса?

> Знайди в байці і прочитай слова, у яких висловлено її мораль.

> Поясни, як ти розумієш зміст цього вислову.

Я — дослідник _____

> Чим байка відрізняється від оповідання?

Я — дослідниця

> Прочитай прізвище автора. Подумай, чи знайоме воно тобі. Які твори цього автора ти читав (читала)? Про що в них розповідалося?

Леонід Глібов

ЛЕБІДЬ, ЩУКА І РАК

У товаристві лад — усяк тому радіє;
дурне безладдя лихо діє,
і діло, як на гріх,
не діло — тільки сміх.
Колись-то Лебідь, Рак та Щука
приставить хуру узялись.
От троє разом запряглись,
смикнули — немає ходу...
Що за моро́ка? Що робить?
А й невелика, бачся, штука, —
так Лебідь рветься підлетіть,
Рак упирається, а Щука тягне в воду.
Хто винен з них, хто ні — судить не нам,
та тільки хура й досі там.

Ху́ра — віз.

> За яку роботу взялися Лебідь, Рак і Щука?

- > Куди тягнула віз Шука? А Лебідь? Що робив Рак? Прочитай.
- > Чи могли вони зрушити віз? Чому?
- > Прочитай рядки, у яких зосереджено мораль байки. Поясни її.
- > Підготуйся до виразного читання байки. Подумай, з якою інтонацією потрібно читати.
- > **Обговоріть!** Які слова байки звучать як прислів'я? Чого вони нас навчають? Коли їх доречно вживати?
- > Чи траплялися у твоєму житті випадки, коли ви з друзями, не знайшовши згоди, не впоралися із завданням? Розкажи про це.

ВОВК І КІТ

В село із лісу Вовк забіг...

Не думайте, що в гості, братця!

Ні, в гості Вовк не забіжить;

а він прибіг, щоб де-небудь сховаться:

проклятий люд з собаками настиг...

І рад би Вовк в які ворота вскочить,

та лишенько йому: куди не поглядить —

усюди Вовченька недоленька морочить, —

хоч сядь та й плач;

ворота, як на те ж, кругом усі заперті,

а дуже Вовкові не хочеться умерти

(бо ще він не нажився, бач!),

а гірше од людей — од видимої смерті...

Коли глядить —

на загороді Кіт сидить,

на сонечку мурликає-дрімає.

Підскочив Вовк і до Кота мовляє:

— Котусю-братуку! Скажіть мені скоріше,

хто із хазяїнів отут усіх добріший?

Я хочу попрохати, щоб хто мене сховав

на сей недобрий час. Я б у пригоді став!..

Чи чуєш гомін той? За мною то женуться!..

Котусю-батечку! Куди ж мені поткнуться?

— Проби мерщій Степана,

він добрий чоловік, — Кіт Вовкові сказав.

— Так я у його вкрав барана.
 — Ну так навідайсь до Дем'яна.
 — Е, і Дем'яна я боюсь:
 як тільки навернусь,
 він і згадає поросятко.
 — Біжи ж, аж ген живе Трохим!
 — Трохим? Боюсь зійтися з ним:
 з весни ще злий він за ягнятко!
 — Погано ж!.. Ну а чи не прийме Клим?
 — Ох, братику! Теля я в його звів!
 — Так, бачу, ти усім тут добре надоїв, —
 Кіт Вовкові сказав. —
 Чого ж ти, братику, сюди і забігав?
 Ні, наші козаки ще з розуму не спали,
 щоб Вовка од біди сховали!
 І так-таки ти сам себе вини:
 що, братику, посіяв, те й пожни!

- > Навіщо з лісу Вовк забіг у село?
- > До кого він звернувся за допомогою?

- > Чому жодна порада Кота не підходила Вовкові?
- > Які людські вади засуджує автор у байці?
- > Визнач мораль байки. Знайди і прочитай слова, у яких вона зосереджена. Чого вони нас навчають?
- > Автор засуджує поведінку Вовка. А ти?

- > **Попрацюйте разом!** Підготуйтеся прочитати байку в особах для своєї вчительки. Звертайте увагу на розділові знаки й дотримуйтеся відповідної інтонації.

Олена Пчілка

СНІГИР ТА ЩИГЛИК

Снігирчик бідний у сильцѣ попався,
 а Щиглик-молодець,
 той жвавий джигунець,
 дививсь на нього та сміявся:
 — Оце так мудрагѣль з тебе!

Ну як-таки не вгледіти себе,
 біди не встерегтись!
 Щоб так в лиху попасти штучку,
 як в ятір ловлять ту дурную щучку!
 Се бачив я колись,
 такого цілий вік боявся, —
 ось бач, і не попався! —
 Так Щиглик промовляє
 та все собі стрибає.
 Аж гульк!.. Ох лишенько тяжке!
 Се що таке?!
 В якусь-то сіточку Щиголь ускочив
 (немов собі наврочив!).
 Тепер сіпає і сьак і так,
 не вирве ніжки вже ніяк!
 Хоч борсався й мотався,
 та в сіточці зостався.
 Ото тобі, козаче:
 із лишенька чужого,
 із горенька тяжкого
 не смійся, небораче!

Сильце — пристрій для вилову птахів та дрібних звірів.

- > Що трапилося зі Снігуром?
- > Як Щиглик поставився до біди Снігура?

- > Як ставиться до Снігура авторка? Що про це свідчить?
- > Як сміявся з нього Щиглик? Прочитай.
- > Яким зображений Щиглик у байці?
- > Подобається тобі вчинок Щиглика? Чому?
- > У яких словах виявляється самовпевненість, безсердечність Щиглика? Передай це під час читання.
- > Які рядки є мораллю байки? Чого вони нас навчають? Прочитай їх із повчальною інтонацією.

- > Розкажи про випадок із власного досвіду, який підтверджує справедливість висновку байки.

НЕВОЛЯ

Щебетуха ластівка вчила солов'я:
— Жив би ти не в лісі,
а отут, де я.
Звий собі гніздечко,
підшукавши стріху,
та й співай, будь ласка,
людям на потіху.
Соловейко мовив:
— Ой не клич туди,
де зазнав колись я
горя і біди.
Там мене тримали
в клітці дротяній.

Скільки днів пропало
дорогих у ній!
Краще мені, сестро,
залишитись там,
де я можу жити
й щебетати сам,
бо на волі краща
гілочка проста,
аніж у неволі
клітка золота.

- > Назви персонажів байки.
- > Як ти вважаєш, чому автор вибрав персонажами саме цих птахів, а не якихось інших?
- > У чому хотіла переконати солов'я ластівка?
- > Вона це робила з добрих чи лихих міркувань?
- > Що їй відповів соловей? Прочитай.
- > У яких рядках зосереджено мораль байки? Прочитай їх і поясни.
- > **Попрацюйте в парі!** Оберіть тон і темп читання, визначте слова, які треба виділити голосом, позначте паузи. Прочитайте виразно байку.

- > Прочитайте байку в особах.
- > Вивчіть байку напам'ять. Розподіліть ролі і розіграйте розмову ластівки і солов'я.

Наші літературні проекти

Створіть повідомлення на тему: «Слово про письменника (письменницю)». Для цього доберіть цікаві факти про життя і творчість тих письменників (письменниць), твори яких ви читали в цьому розділі.

Пізнаю себе і світ

> Прочитай заголовок оповідання і роздивися малюнки. Про що очікуєш прочитати?

Оксана Кротюк

ЛІТАЧОК

У День святого Валентина Максим прийшов до школи з паперовим літачком. На крилі його виразними друкованими літерами було виведено: «Найкраще у світі ім'я — Улянка». Підпису, звичайно ж, не було. «Хай вона ніколи не здогадається, що це написав я, — твердо казав собі Максим. — І начебто вже не він, а хтось інший, зітхаючи, додавав: — Ех, а краще б здогадалась...»

Максим сів за свою останню парту й став чекати, коли Ніна Іванівна загадає всім розв'язувати задачу. А як усі схилились над зошитами, він тихенько дістав літачка, ще раз прочитав свій напис, ще раз глянув на Улянку, зітхнув і — так тому й бути — швидко метнув літачка їй на парту. Летіти було три секунди: Улянчина парта в сусідньому ряду на́вскіс. Але літачок зробив якусь химерну петлю, пішов у піке і впав простісінько перед носом у Дениса.

Денис одразу покинув задачу і став зацікавлено його розглядати. Максимові з тої несподіванки аж гáряче зробилося. Він опустил голову й спідлоба стежив за Денисом. Денис тим часом діловито оглянув клас, тоді дістав з пенала червону ручку, перекреслив у слові Улянка літеру «У» й замість неї написав велике кругле «О». Проте Оля́нка, що сиділа на другій парті, літачка із сердечком на крилі не отримала. Літачок знов виписав у повітрі чудерна́цький піруе́т і цього разу впав на парту до Віті.

Вітя був хлопець тихий і сором'язливий. Він ніколи б не відважився написати дівчинці таку записку. А тут на тобі, записка сама впала з неба. Хвиля сміливості накрила Вітю

з голови до п'ят. Він упевнено перекреслив у слові «Улянка» літеру «я» і надписав угорі літеру «е». «Тепер усе чистісінька правда, — сказав собі Вітя. — Оленка — найкраще у світі ім'я». І він послав літачка убік через ряд. Саме там сиділа Оленка.

Червоне сердечко на білім крилі знов здійнялося в повітря. Та до першого ряду парт не долетіло. Цього разу літачок викрутасів не робив. Він плавно сів у другому ряду на Улянчиній парті.

Максим, який стежив за всіма цими перельотами й безсоромним мазюканням по його напису, ледь не кинувся, щоб вихопити літачка з Улянчиних рук. Та стримався-таки. А Улянка перекинула з-за плеча свою русяву кіску, перетягнуту блакитною квітчастою зав'язкою і стала уважно розглядати напис на крилі. Він хоч і був двічі поправлений, проте читався добре. Сердечко на крилі їй, видно, сподобалось. Бо інакше чого вона озирнулася й так тепло Максимові усміхнулась.

> Для чого Максим приніс до школи літачок?

> Де і коли відбуваються події, описані у творі?

> Хто головний герой твору?

> Чому хлопчики виправляли імена в записці?

> Як би ти діяв (діяла) на місці Дениса та Віті?

> Як, на твою думку, змінювався настрій Максима протягом описаних подій? Чим це було зумовлено?

> Як правильно назвати прочитаний тобою твір за жанром? Наведи докази, які підтверджують твою відповідь.

> **Обговоріть прочитане!** Чи варто читати чужі записки?

> Чи доводилося тобі писати записки? Чим записку можна замінити?

> Підготуй есе́ на тему: «Як можна проявити симпатію до людини, яка мені подобається?».

> Перекажи оповідання від імені головного героя.

> Прочитай оповідання мовчки. Поміркуй! Яку проблему порушує в ньому письменниця?

Оксана Радушійська

МАЙЖЕ БОКСЕРСЬКИЙ ДВОБІЙ

(Уривок із повісті «Щоденник Славка Хоробрика,
або пригоди хлопчика-міліціонера»)

Хлопці лупцювали один одного, аж пилюка стояла стовпом! Точніше, вона стояла б стовпом, якби земля не була вкрита снігом. Зате довкола «боксерів» збився цілий натовп роззяв, що зібралися подивитися, як хлопчаки з'ясовують стосунки, і навіть вболівали за «свого» забіяку.

Нікому не спало на думку розборонити розбишак, аби спробувати розв'язати їхню суперечку не кулаками, а мирним шляхом. В одного вже потекла з носа червона юшка, у другого під оком розплився здоровенний синець, проте хлопчиська, вочевидь, не мали й наміру припиняти свій двобій.

Славко ще здалеку помітив на пустиріщі гамірний гурт дітей різного віку і зацікавлено звернув зі звичного маршруту, аби подивитися, що ж так розважає глядачів. Вже ближче Славко Хоробрик зрозумів, що розвага має далеко не безневинну назву — «бійка»!

— Агов! Що ви не поділили? — спробував він докричатися до захеканих войовників.

Марно. Ті навіть не звернули на нього уваги.

— Що тут сталося? Чому вони чубляться? — Славко взявся з'ясовувати причину бійки у хлопчика, який виявився поруч із ним.

— А, не знаю! — відмахнувся він від Славка, ніби від надокучливої мухи.

— Їх потрібно негайно розборонити! — вирішив Славко. Проте ніхто з гурту навіть не ворухнувся, аби припинити побоїще.

— Ви що, оглухнули? Розбороніть! — крикнув Славко. — Вони ж повбивають один одного!..

— Не повбивають, — обізвався довгов'язий підліток. — Ти краще мовчи й дивися — коли ще побачиш бокс не по телевізору, а просто під носом?

— Чи ви здуріли?! — не на жарт злякався Славко.

Хлопчик вирішив не витратити часу на балачки, а негайно діяти. Тим більше, що обидва «боксери» вже ледве трималися на ногах. Чим довше вони лупцюватимуть один одного, тим довше опісля лежатимуть на лікарняних ліжках.

Славко щодуху побіг до тротуару, з якого завернув на пустирище.

— Допоможіть! Рятуйте! Бійка! — закричав він на ходу. Славків крик почули кілька дорослих чоловіків, що одразу ж кинулися на допомогу. Вони відтягнули забіяк у різні боки і вхопили за коміри кількох споглядачів жорстокої забави.

— Відпустіть!

— Ми не билися!

— Це не ми. Це вони! — почали ті проситися.

— Е ні, ніякого «відпустіть», — заперечили дядьки. — У міліції будете пояснювати, чому ви не розборонили бійки.

Славко дочекався, коли прибуде міліція, розповів про подію, очевидцем якої випадково став...

Зі щоденника Славка Хоробрика

4 лютого

«...Коли тебе хтось образить, це дуже неприємно. Несправедливість принижує найбільше! Але завжди можна знайти слова, щоб сказати про свою кривду, пояснити, що саме тобі не подобається. Битися — не вихід! Битися — це злочин! А стати очевидцем бійки і не спробувати припинити її (чи не викликати міліцію, бо ж інколи краще не ризикувати й не лізти поміж тих, хто чубиться) — це також злочин.

Цікаво, а коли ті двоє отямляться в лікарні, то перепросять за свою поведінку?..»

Міліціонер — так раніше називали працівника поліції.

- > Про яку пригоду ти прочитав (прочитала)? Де вона відбувалася?
- > Назви головного героя оповідання. Яким ти його уявляєш?
- > Як діяли споглядачі жорстокої забави? Вислови своє ставлення до поведінки цих людей.
- > Як діяв Славко?
- > Який висновок ти зробив (зробила) для себе?

Прочитай правильно

Шестиповерховий, чудернацькими, під'юджувати.

За Всеволодом Нестайком

ЧИ РОБЛЯТЬ ТАК ДРУЗИ?

— Що? Не вилізу?! Хоч зараз! — Мишко рвучко повернувся і рішуче попрямував до пожежної драбини.

— Мишко, не вигадуй! — намагався зупинити його Ігор. — Звісно, вилізеш. Та кому це треба?

Мишко не звертав на його слова ніякої уваги.

Будинок, у якому жили Мишко, Толя, Ігор і Женя, був шестиповерховий, старовинний, із вузькими довгастими вікнами і чудернацькими ліпними прикрасами. З подвір'я по глухій стіні тяглася вгору пожежна драбина. Вона складалася з товстих залізних скоб, вбитих у стіну, і здалеку нагадувала велетенського смугастого змія. Перша скоба була досить високо від землі, і дотягтися до неї Мишко не міг.

— Підсади! — крикнув він Толі, що був найвищий за всіх хлопців у дворі.

— А може, не треба? — невпевнено промовив Толя. — Справді, чого лізти? Хай Женька спочатку сама спробує, а тоді буде під'юджувати.

— Підсади, тобі кажуть, — огризнувся Мишко.

Толя знизав плечима й підсадив його.

Мишко схопився за скобу́, засовав ногами постіні, підтягнув-ся і поліз. Діти, затамувавши подих, мовчки дивилися на нього.

Мишко ліз обережно, повільно. Коли він доліз до третього поверху, нога раптом сковзнула, зірвалася і... Мишко повис на руках.

Усі завмерли. Женя злякано закричала:

— Мишко, злазь! Я тепер вірю! Не треба, злазь! Я пожартувала!

Але Мишко вже намацав ногами скобу й поліз далі.

На рівні четвертого поверху він зупинився перепочити. Випадково глянув униз, і по всьому тілу вмить розлилася якась лінива кволість. Мишкові стало так страшно, що він ледь не випустив із рук скобу. Хлопець судоорожно зціпив пальці й застиг. «Упаду. Зараз упаду...» — подумав із жахом.

Минула хвилина. Внизу напружено мовчали. У Мишка вже й на думці не було лізти далі... Та хіба можна спуститися? На посміх!.. І страшно відірвати хоч одну руку від скоби...

«Що робити? Що робити?» — гарячково стукотіло в голові. І раптом почувся спокійний, хрипливатий голос:

— Та-ак! І далеко це ви, юначе, зібралися? Ану, зараз же злазь!

На ганку стояв Михайло Петрович.

Толя, Ігор і Женя так і присіли від несподіванки, вони не знали, куди подітися. А Мишко полегшено зітхнув і обережно почав спускатися.

Наближаючись до землі, він уже вдавав, що злазить неохоче.

Коли сплигнув на землю, ноги в нього підігнулися, і хлопець присів.

— Ех!.. Пе.. перешкодили... — пробелькотів Мишко. Він був блідий, губи тремтіли.

— І чого це тебе понесло туди? Га? — спитав Михайло Петрович.

Мишко мовчав. Тоді Женя, бліда і перелякана не менше, ніж Мишко, затинаючись, розповіла, як це сталося. Зайшла мова про хоробрість, Мишко розпалився й почав хвалитися,

що він нічого не боїться. А вона взяла і сказала, що він просто базікало, а якщо ні, то хай залізе по цій драбині на дах. Вона й не думала, що він справді полізе...

— Хоробрість! — промовив Михайло Петрович. — Яка там хоробрість! Безглуздо ризикувати — це дурощі, а не хоробрість!.. Інша справа — коли треба, необхідно, коли від цього залежить, наприклад, чиєсь життя або щось дуже важливе. А так... Ну яка користь з того, якби ти розбився? Яка? І ви теж... розумники! Пустили його! Теж мені друзі!

Діти пригнічено мовчали.

- > Де відбувався описаний випадок?
- > Скільки персонажів у цьому творі? Назви їх.
- > Знайди і прочитай опис пожежної драбини.
- > Чому Мишко поліз по пожежній драбині? Чи легко було Мишкові лізти по ній?
- > Які почуття довелося пережити Мишкові, піднімаючись по пожежній драбині?
- > Чому хлопець не хотів спускатися, коли йому стало страшно?
- > Хто примусив Мишка спуститися? Що Михайло Петрович сказав дітям про хоробрість?

- > Які думки викликав у тебе прочитаний твір?
- > **Обговоріть!** У чому головна думка твору? Чи могли б ви запропонувати свою назву оповідання?

> **Послухай оповідання Аніти Майданюк «Жадана ручка».**

- > Як ви гадаєте, чи помиряться дівчатка?
- > Чи вибачили б ви Оленці?
- > Чи зважала Наталка на почуття подружки, коли вихвалялася ручкою?
- > Як би все склалося, якби Наталка була уважнішою до Оленки?

- > Чи помічаєте ви, коли інші люди жертьвують чимось заради вас?
- > Прочитайте оповідання про хлопчика, який зробив нелегкий вибір. Поміркуйте, що він отримав навзаєм.

Прочитай правильно

Розмірковуючи, радіокеруваний, фармацевтові, акція.

ПОДАРУНОК

Ілько вибіг із дому з радісним передчуттям. Тиждень тому на своє десятиріччя хлопець отримав у подарунок гроші від хрещеної та старшого брата. Назбиралася кругленька сума, яку Ількові дозволили витратити на власний рózсуд. Тож сьогодні вони з мамою домовилися піти до магазину іграшок. Хлопчака сів на лавку, чекаючи маму з роботи і розмірковуючи про те, чого йому більше хочеться — монстр-трака на радіокеруванні чи трансформера-динобота.

На лавочці біля іншого під'їзду сиділа бабуся. Ілько впізнав стареньку сусідку по будинку. Вона частенько пригощала його цукерками. Цього разу бабуся була чимось засмучена. Вона витирала очі хустинкою і тремтячими руками раз по раз перебирала речі у своїй сумці. Ілько підійшов ближче і почув схлипування.

— Як же так? Ну де ж подівся цей гаманець? Невже вкрали?

— Бабусю, у вас щось сталося? — запитав хлопчик.

— Ой, дитинко... Не можу знайти гаманця. Сходила на пошту по пенсію, а тепер в аптеку збиралася — ліків купити. Глянула в сумку, а гаманця нема. Витягли, мабуть... Ой, горе...

— А... а які ліки треба? — спитав Ілько, бо слова підтримки в нього чомусь не знаходилися.

— Та тут цілий список, — бабуся витягла з кишені папірець із рецептом і 100-гривневу купюру.

— Дивіться! — вигукнув Ілько. — Трохи грошей у вас є. Давайте я збігаю до аптеки і куплю вам усе.

— Не треба, я сама, може, яюсь... — зітхнула бабуся.

— Та я миттю, ви не переживайте! — крикнув Ілько і зірвався з місця.

Забігши в аптеку, хлопчик привітався і тицьнув папірець фармацевтові на касі.

— З вас чотириста сімдесят гривень, — дібравши ліки за списком, промовив той.

В Ілька аж дух забило. Хвилину він стояв у задумі. Промайнула думка просто повернути список ліків бабусі, перед очима замиготіли образи новеньких іграшок, якими він хвалиться перед товаришами... Ілько струснув головою і потягнувся рукою до внутрішньої кишені куртки, рішуче промовивши:

— Давайте!

За декілька хвилин хлопчина вже вручав пакунок із покупками бабусі, яка слухняно чекала на нього на лавочці.

— Ось, тут усе за списком.

— Це ж ти теж тут живеш? Ільком зовуть? Дякую тобі, дитиночко! Невже на все грошей вистачило? — бабуся дивувалася і хитала головою.

— Так, там акція була, — збрехав Ілько. — Одужуйте швидше. Я побіг, — додав він, побачивши, як із-за рогу будинку виходить мама.

— Привіт, сонце! Ну що, ходімо в магазин? — мама скуйовдила хлопчині волосся.

— Та ні, мам. Я передумав поки що. Ще позбираю трохи...

— Дивись, як хочеш, — сказала мама, і вони з Ільком зайшли до під'їзду.

Що змушує проявляти жертвність до незнайомих людей?

- > Про кого це оповідання?
- > Розкажи про події в оповіданні своїми словами. Що було спочатку? Що потім? Далі? Чим все закінчилося?
- > Як ти ставишся до Ількового вчинку? Як би ти вчинив (вчинила) на його місці?
- > Які риси притаманні людині, що здатна на самопожертву?

- > Як ти думаєш, чи розповість хлопчик мамі правду про те, куди він витратив подаровані гроші? Якщо так, як відреагує мама?
- > **Обговоріть!** Хлопчик Ілько пожертвував своїми грошима, щоб допомогти бабусі. Чим іще можна жертвувати заради інших людей?
- > **Поміркуйте разом!** Існує думка, що весь час жертвувати собою заради інших — не завжди корисно для тієї людини, яка так чинить. А ви як вважаєте?

А ти знаєш? _____

Самопожертва — жертвування собою, особистими інтересами, інколи навіть життям, заради блага інших людей без сподівання отримати щось у відповідь.

Прочитай правильно _____

Розповсюдження, узгоджувати, соцмережі.

За Дженніфер Мур-Маллінос

БЕЗПЕКА В ІНТЕРНЕТІ

Комп'ютери усюди!

Іноді здається, що комп'ютери заповнили весь світ! Вони є і в школах, і в бібліотеках, і в лікарнях і навіть у деяких кав'ярнях. І майже у кожного, кого я знаю, комп'ютер є вдома. Не кажучи вже про телефони, що майже як комп'ютери!

Правила, правила, правила...

Існують правила про те, з ким можна листуватися в електронній пошті, що можна і чого не слід говорити. Також треба узгоджувати перехід на будь-який сайт із батьками або вчителем. Крім того, слід надати їм свій пароль. Так, ніби дорослі нам не довіряють.

Ну і що тут такого?

Не так давно я думала, що всі ці правила — марнування часу і нічого не станеться, якщо якийсь із них порушити. Я не могла зрозуміти, чому я не можу спілкуватися з незнайомою людиною через комп'ютер. Я сиджу біля монітора у своїй оселі, правильно? Що такого може статися?

Якось нам було нудно

Усе почалося, коли моя подруга Еббі завітала до мене на ночівлю. Було вже пізно, батьки лягли спати. Ми з Еббі намагалися заснути, але були занадто бадьорими.

Коли ми трохи пограли, Еббі запитала, чи можемо ми зайнятися чимось цікавішим. Вона мала на увазі соціальні мережі. Еббі сказала, що багато дітей із нашої школи спілкуються там між собою у групах і з іншими дітьми з усього світу. Я пам'ятала, що мені не можна заходити туди без дозволу батьків, але шкода було їх будити. Тож подумала, що нічого не станеться, якщо ми зайдемо на сайт разочок.

Цілий новий світ!

Еббі не помилилася! Було дійсно здорово! Ми почали спілкуватися з дітьми з різних країн, а також із нашими знайомими зі школи. Мені не вірилось, наскільки все легко. Перед нами був цілий новий світ!

Комп'ютери все полегшують!

У соцмережі було так весело й цікаво, що я не могла не думати про своїх нових друзів увесь час. І хоча мені не дозволяли, я заходила в групу ще кілька разів.

Я познайомилася із хлопчиком, з яким у мене було багато спільного. Схоже, я була йому цікава, адже він ставив багато запитань. Зазвичай я не часто розмовляю із хлопцями, але через комп'ютер це чомусь набагато легше.

Я почала розповідати про себе речі, про які не мала б говорити. Наприклад, коли він запитав, чи займаюсь я спортом, не замислюючись, я відповіла, що граю за шкільну футбольну команду, і сказала, у якій саме школі я вчуся. Я назвала свій командний номер і навіть моє таємне ім'я.

Незнайомець біля футбольного поля

Під час наступного футбольного матчу я вперше запідозрила, що щось не так. Я постійно чула, як хтось вигукує моє прізвисько голосом дорослого чоловіка. Коли я почала

розглядати, хто б це міг бути, то помітила чоловіка в кашкеті та сонцезахисних окулярах. Він посміхався мені. Я запанікувала.

Коли гра закінчилася, я підбігла до батьків на трибуні і розплакалась. Я розповіла їм про групу в соцмережі та про чоловіка, що видавав себе за хлопчика. Я злякалася, коли побачила, як він прямує до нас.

Мені пощастило... цього разу

Виявилося, що цей чоловік — полісмен. Він навчає дітей інтернет-безпеки, а деяким дітям, наприклад мені, показує, як легко витягнути з людини інформацію так, що вона навіть цього не помітить.

За допомогою комп'ютера деякі люди легко видають себе за тих, ким вони не є. Таким чином, будучи насправді дорослими, вони можуть запевнити дитину, що вона розмовляє зі своїм однолітком.

Безпека

Ми з Еббі все ще любимо грати в комп'ютерні ігри і вважаємо, що комп'ютери — це класно. Але тепер ми знаємо, що правила придумані не марно. Завдяки їм ми можемо почуватися в безпеці.

- > Яке враження справило на тебе це оповідання?
- > Яка проблема порушується в оповіданні?
- > Чи не траплялися з тобою подібні випадки?
- > **Обміняйтеся думками!** З якою метою авторка написала цей твір?

Наші літературні проекти

Об'єднайтеся у групи!

Виготуйте і презентуйте листівки-пам'ятки щодо безпечної поведінки в медіапросторі.

Листівки-пам'ятки можна робити кольоровими, зображувати графічно, за допомогою малюнків, знаків, це може бути просто текст.

синє небо, яснооке,
дзвін пташиних голосів.
В рідній мові — мудрість слова,
в ній і сонце, і гроза,
і веселка кольорова,
світла мамина сльоза.
Мов невичерпна криниця,
щастя в ній і почуття,
слово — ніжність, слово — криця,
світ кохання і життя.

А ти знаєш? —

9 листопада відзначаємо
День української писем-
ності та мови.

- > Що сказано у вірші про рідну мову?
- > Чи любить авторка рідну мову? Чому ти так вважаєш?
- > Що поетеса розповідає про мову?
- > Яке порівняння використовує авторка? Як ти його зрозумів (зрозуміла)?
- > **Обговоріть!** Чому рідну мову вважають скарбом нації?

- > **Поміркуйте разом!** Що ви можете зробити, щоб рідна мова вільно звучала?

Дмитро Білоус

ДІВНЕ РОЗМАЇТТЯ

Друже милий, ти помітив
до краси людську любов?
Скільки є на світі квітів —
стільки є на світі мов.
У барвістім розмаїтті
мови — дивна дивина.
**Порожніш було б на світі —
зникла б навіть хоч одна.**

А ти знаєш? —

21 лютого — Міжнарод-
ний день рідної мови.

Розмаїття — різноманітність чогось, неоднаковість,
несхожість з іншим.

- > Про яке розмаїття пише автор?

- > Які почуття, думки викликав у тебе вірш?
- > Як звертається поет до читачів?

- > Із чим поет порівнює кількість мов у світі?
- > Які слова дібрав поет, щоб описати незвичайний світ мов?
- > **Поміркуйте разом!** Яку думку передано у виділеному реченні вірша?
- > Підготуйся до виразного читання вірша. Поміркуй на поданими запитаннями.
- > З якою інтонацією слід прочитати перше речення?
- > Після яких слів треба зробити паузу?
- > Які слова необхідно підкреслити логічним наголосом?

> Прочитай заголовок. Чи можеш ти дати відповідь?

Аніта Майданюк

ЗВІДКИ ПРИХОДЯТЬ СЛОВА?

Мов у світі дуже багато. Часто слова переходять з однієї в іншу і стають там такими рідними, що ми навіть і не здогадуємося, що вони запозичені.

А ти знаєш? —

Українська мова подарувала світові слова мрія, віхола, гай, борщ, вареники, громада та багато інших.

Чимало слів в українську мову прийшло ще на початку її формування — із праслов'янської мови (*мати, тато, жито*), якою послуговувалися наші далекі предки.

Запозичували ми й з інших давніх мов: латинської (*клас, студент*) та грецької (*бібліотека, гармонія*).

Сучасні європейські мови теж дарують нам свої слова, особливо англійська (*футбол*), французька (*бульвар*), німецька (*рюкзак*), італійська (*фінал*).

Східним мовам ми завдячуємо словами *козак, тюльпан, гиря* тощо.

Усі ці слова називають **словами іншомовного походження**.

> Про що ти дізнався (дізналася) з тексту?

> Цікаво, чи вдасться тобі впізнати слова-іноземці у мовленні? Хочеш спробувати?

> Знайди 18 слів іншомовного походження у розповіді школярів.

ФУТБОЛЬНИЙ МАТЧ

У школі ми охоче спостерігали за матчем із футболу. У першому таймі наші гравці забили лише один гол. У другому таймі рефері призначив пенальті. Форвард іншої команди поцілився у наші ворота, але наш голкіпер зміг упіймати м'яч. Фінал гри був приємним та радісним, адже чемпіоном стала наша команда! Глядачі аплодували спортсменам (*Із журналу «Джміль», №11, 2018 року*).

> Знайди у розмові дівчаток 9 слів, які завітали до нас з англійської мови.

ПРО ЩО МОВА?

— Я сьогодні зробила таке незвичайне селфі! Зараз покажу! Клікни ось тут, — захоплено запропонувала дівчинка подрузі, простягаючи планшет.

— Модний лук! Будеш постити це фото?

— Гадаю, так! А ти лайкаєш гарні фото своїх друзів?

— Звісно, а ще надсилаю смайлики.

— Як плануєш провести цей вікенд?

— Хотіла б кудись піти, але ще не знаю, де будуть цікаві заходи. Треба погуглити. Коли дізнаюсь, напишу тобі на імейл.

— Добре, чекатиму! Підемо разом!

> Чи зрозуміла вам мова підружок?

> Чи легко збагнути, про що йдеться, людям старшого віку?

А ти знаєш? _____

Слід бути уважними та обережними з використанням іншомовних слів в усному і писемному мовленні. Якщо іншомовне слово можна замінити відповідним українським, то вживання іншомовного не завжди доречно. Надуживання слів іншомовного походження засмічує рідну мову, робить її малозрозумілою для слухачів, співрозмовників. Бажано користуватися у спілкуванні національною мовою, що значно полегшить взаєморозуміння.

КРУШЕЛЬНИЦЬКА СОЛОМІЯ АМВРОСІЇВНА

Соломія Крушельницька — найвидатніша українська оперна співачка, яка мала незрівняний голос і була символом досконалості й неперевершеності.

Народилася співачка 23 вересня 1872 року в селі Белявинцях на Тернопільщині в родині священника. Дитинство майбутньої співачки пройшло в сусідньому селі Біла, куди незабаром переїхала вся її велика родина: батько, мати й вісім дітей. Музика увійшла в життя Соломії з раннього дитинства, з колискових пісень матері, яка дуже любила співати.

Ще маленькою дівчинкою вчилася грати на фортепіано, а з 10 років виступала в хорі, організованому її батьком. Помітивши палке бажання доньки до музики, батьки зайняли грошей і відправили її вчитися до Львівської консерваторії. Там Соломія брала активну участь у концертах і студентських вечорах, чим привернула до себе увагу слухачів та фахівців.

У 1893 році Крушельницька з медаллю закінчила консерваторію і відразу ж із великим успіхом дебютувала на сцені Львівської опери.

Ставши солісткою оперного театру, Соломія вирішила не зупинятися на досягнутому й восени того ж року поїхала до Італії, аби продовжити музичну освіту. Своїм голосом і артистизмом вона відразу ж звернула на себе увагу педагогів і заслужила «звання» «найталановитішої й найвихованішої» серед усіх учениць.

Через рік молода вокалістка вже співала провідні партії в оперних театрах Італії, де швидко завоювала любов і вдячність місцевої публіки. Звістка про це дійшла до рідного Львова, і незабаром керівництво міської опери запросило Соломію Крушельницьку на гастролі.

Постійно проживаючи в Італії, співачка тріумфально гастролювала в Португалії, Єгипті, Алжирі, Іспанії, Аргентині, Бразилії, Франції. Різносторонньо обдарована й освічена, Соломія з досконалою дикцією говорила і співала українською, польською, німецькою, англійською, італійською та іспанською мовами. Чудово грала на фортепіано.

Крушельницька завжди включала в свої програми українські народні пісні, які безмірно любила, а також твори українських композиторів.

У 1939 році Соломія Крушельницька вирішила назавжди повернутися на батьківщину і переїхала до Львова. Тут всесвітньо відома співачка стала викладачем Львівської державної консерваторії імені Миколи Лисенка.

Нині в її будинку розташовано музей. Тут можна побачити фото співачки, почути її чудовий голос, який зберігся на старих платівках, і поринути у чарівний світ музики.

Останні роки Соломія жила і працювала на рідній землі, передаючи свій багатий досвід та величезні знання молоді. Незважаючи на свій вік, співачка виступала із сольними концертами, останній з яких відбувся, коли їй було 77 років.

Перед мистецтвом української співачки, перед красою її душі схилялись видатні співаки світу. Знамениті композитори висловлювали їй свою вдячність за блискуче виконання головних партій в їхніх операх. Великій співачці присвячували свої твори композитори, письменники, художники. Такого всесвітнього визнання, пошани та любові добилася проста дівчина з українського мальовничого села, адже Україна завжди славилась своїми співочими талантами, красою та мелодійністю пісень.

Сьогодні ім'я Соломії Крушельницької носить Львівський оперний театр.

Пам'ятник Соломії Крушельницькій у Тернополі

- > Хто така Соломія Крушельницька?
- > Яка Соломія була в дитинстві? Що її захоплювало?
- > Яка інформація в тексті говорить про те, що Соломія Крушельницька була видатною українською співачкою?
- > Соломія Крушельницька мала унікальний голос. Попроси дорослих, щоб допомогли тобі знайти і послухати записи її співу.
- > Чи помічаєш ти у себе певні здібності? Що тобі вдається робити найкраще?

За Мартою Прев'ярською

БІЛОКЇР КАТЕРИНА ВАСИЛІВНА

Відома українська художниця, майстер народного декоративного живопису народилася 7 грудня 1900 року в селі Богданівка на Київщині.

У віці 6–7 років навчилася читати. На сімейній раді було вирішено не віддавати дівчинку до школи, щоб зекономити на одязі та взутті. Малювати почала з ранніх років, однак батьки не схвалювали це заняття і забороняли ним займатися.

Про свої перші кроки у мистецтві художниця згадувала: *«Украла у матері кусочок білого полотна та взяла вуглину... І я намалюю з одного боку полотна що-небудь, надивлюсь-намилуюсь, переверну на другий бік — і там те саме. А тоді виперу той кусочок полотна — і знов малюю... А одного разу... намалювала не краєвид, а якихось видуманих птиць... Мені було радісно на душі від того, що я таке зуміла видумати! І дивилась на той малюнок, і сміялась... От мене на цьому вчинку і застали батько та мати. Малюнок мій зірвали і кинули в піч... Шкода мені, що природа так жорстоко зі мною обійшлася, наділивши мене такою великою любов'ю до малювання, а тоді відібрала всі можливості, щоб я творила тую чудову працю...»*

Катерина продовжувала малювати потайки від рідних, використовуючи для цього полотно та вугіль. Художниця протягом всього життя виборювала право малювати.

Згодом батько згоджується на заняття дочки малюванням.

Дуже хотіла Катерина Білокур здобути художню освіту. Але на навчання її не прийняли через відсутність документа про закінчення школи. Катерина не зламалася, малювати не кинула, незважаючи ні на що. Навіть ще завзятіше взялася за роботу і опанувала непросто ремесло художника самотужки.

Художниця любила малювати передусім квіти, але не тільки. Катерина Білокур — автор пейзажів і портретів.

Творчість художниці із села Богданівки належить до найкращих надбань української культури двадцятого століття. Диво-картини Катерини Білокур експонуються в музеях України. У Яготині відкрито Картинну галерею на її честь. Перед входом до неї встановлено пам'ятник художниці. У селі Богданівці відкрито садибу-музей імені Катерини Білокур. Біля хати — пам'ятник, споруджений скульптором Іваном Білокуром, племінником художниці.

Олег Шупляк.
Катерина Білокур

Експонувати — виставляти для огляду, показувати в музеї або на виставці.

- > Хто така Катерина Білокур? Де народилася художниця?
- > Які випробування довелося пройти Катерині Білокур, перш ніж вона стала відомою художницею?
- > **Обговоріть!** Які риси вдачі допомогли Катерині досягти своєї мети?
- > Чи є в тебе заповітна мрія? Що ти вже робиш для того, щоб вона обов'язково здійснилася в майбутньому?

- > Які квіти зображено на картині?
- > З яким почуттям, на твою думку, художниця писала свої картини?
- > Розкажи про свої враження від побаченого.

Катерина Білокур. Піони

Галина Терещук

БІАТЛОН — ЦЕ ТЕ, ЩО ДУЖЕ ЛЮБЛЮ

Тарас Радь — наймолодший паралімпієць збірної України. Попри невеликий досвід у спорті, на Паралімпійських іграх у південнокорейському місті Пхьончхані 13 березня — 2018 року він виборов четверту золоту медаль для України — у біатлоні (12,5 кілометра сидячи). Молодий українець стріляв на відмінно.

— Не маю ще такої відповідної сили, але позмагатись можу, — дуже скромно говорив про себе 18-річний Тарас Радь за два місяці до початку Паралімпійських ігор.

Але молодий спортсмен був налаштований на перемогу і дуже хотів на Паралімпіаді показати високий результат. А для цього були щоденні тренування і наполеглива праця.

— Я третій рік займаюсь спортом. Дуже люблю біатлон. Коли приїхав на перший чемпіонат, то там побачили тренери, що я можу показати результат. Так помаленьку поїхало. Є вже кілька нагород і навіть «золото». Біатлон — це те, що дуже і дуже люблю, але ось лижні гонки мені ще не вдаються так, як треба. Я на бобі пересуваюсь, без протеза, його знімаю. На спусках мені легше йти в поворот, — каже Тарас Радь.

Тернопільський паралімпієць Тарас Радь показав блискучі результати на Кубку світу—2018 із лижних перегонів та біатлону в місті Оберрід (Німеччина). Він став найрезультативнішим

спортсменом — виборов золоту, срібну та бронзову медалі. Відтак іще раз довів собі і таким людям, як він, з особливими потребами, що у житті можна досягнути успіху, якщо працюєш і поставив собі мету.

У Тараса немає ноги від коліна.

— Я косив біля хати і порізав косою ногу, м'яз. Довелось ампутувати частину. Протез мені зробили, зараз маю кращий, є стопа зроблена. Це все дає змогу ходити вільно. І я без проблем ходжу. Тренуюсь багато. Я навчаюсь у Тернопільському педагогічному університеті на факультеті фізичного виховання. Там і тренуюсь, — розповідає він.

Найбільшою мрією для Тараса Радя була паралімпійська медаль. Він дуже розраховував на біатлон. І його мрія здійснилася.

Паралімпійці — люди з інвалідністю, які змагаються в різних видах спорту.

Боб — сани спеціальної конструкції, які використовуються в бобслеї.

- > Про кого, про що ця стаття?
- > Що тебе в ній вразило?

- > Що допомогло Тарасові Радю стати чемпіоном Паралімпійських ігор?
- > Які спортивні досягнення є в Тараса Радя?
- > Ти коли-небудь брав (брала) участь у спортивних змаганнях? Яких результатів досягнув (досягла)?

Наші літературні проекти

Складіть абетку-словник про рідну країну. В абетці ви можете подати інформацію про особливості національного одягу та кухні, розповіді про міста та видатні пам'ятки, традиції, обряди, музичні інструменти, національні символи тощо.

Наприклад. А. — Андріївський узвіз, Б. — бандура, В. — вишиванка...

Цікаве для допитливих

Тамара Колодніцька

ПТАХІ-НОСОРО́ГИ

Серед птахів, які гніздяться в дуплах, найцікавіше виводять пташенят птахи-носороги.

Свою назву ці птахи отримали завдяки величезним довгим дзьобам, що різко заломлені вниз і мають вирости різної форми. Ці химерні дзьоби міцні та легкі, вони не заважають птахам активно рухатися та літати.

Для того щоб утримувати голову і великий дзьоб, у птахів-носорогів дуже міцні м'язи шиї. Голова щодо розмірів тіла маленька, хвіст і шия — довгі, крила досить довгі, могутні, широкі й сильно заокруглені, ноги дуже короткі.

Живуть птахи-носороги на півдні Азії та Африки.

Носороги — галасливі птахи. Вони весь час голосно скрикують, квокчуть і навіть літають, шумно лопочучи крилами.

Є кілька видів птахів-носорогів. Найбільший із них — великий птах-носоріг завбільшки з індичку, — до півтора метра у довжину, а червонодзьобий то́ко завдовжки 50 сантиметрів.

Гнізда птахи-носороги влаштовують у дуплах дерев. Знайшовши відповідне дупло, птах показує його по́друзі. Якщо господині житло сподобалося, вона залазить у дупло, а самець починає її замурувати. Подруга активно допомагає.

Птахи використовують глину, м'якуш плодів, шматочки деревини, змочуючи все слиною. Робота триває від трьох до семи днів, доки не залишиться невеликий отвір.

Через цей отвір птах-носоріг годує свою «дружину», а згодом і пташенят, які з'являються на світ у дуплі. Пташенят у цих птахів буває від двох до п'яти.

Турботливий татусь-носоріг приносить їжу 30–40 разів на добу протягом двох місяців (у деяких видів носорогів — до 170 днів).

Птахи-носороги живляться плодами, насінням рослин, а також ящірками та комашнею.

Якщо раптом птах гине, то опіку над замурованою самицею та пташенятами беруть інші носороги.

Гніздо утримується в чистоті. Крізь отвір у дуплі самиця викидає забруднену підстилку та різні відходи. Коли нарешті пташенята підростуть та вберуться в пір'ячко, матуся могутнім дзьобом розбиває стінку і виходить із пташенятами на волю. Але батьки ще довго підгодовують молодь і живуть разом.

У червонодзьобих токо самиця виходить із гнізда раніше від пташенят. Коли матір залишає гніздо, малюки самі замуруються, залишаючи маленький отвір. Через нього батьки удвох годують пташенят, доки вони не підростуть.

Таке добровільне ув'язнення гарантує безпеку птахам. Адже у тропічних лісах у пташенят багато ворогів. На малечу полюють змії, мавпи та різні хижаки.

- > Чому птахи отримали таку назву?
- > Де живуть птахи-носороги?
- > Знайди і прочитай опис зовнішнього вигляду птаха-носорога.
- > Що допомагає птахам утримувати голову і великий дзьоб?
- > Що у тексті сказано про те, чим живляться птахи-носороги?
- > Для чого самець замурує самку в дуплі?
- > Яка інформація про птахів зацікавила тебе найбільше?
- > **Обговоріть!** Це оповідання художнє чи науково-художнє? Доведіть свою думку, звертаючись до тексту.

Я — дослідник

- > Дізнайся, хто серед птахів України є найкращим бігуном.
- > У кого із птахів нашої країни найдовший язик?
- > Хто із птахів України має найбільші крила?

Я — дослідниця

АРКТИКА І АНТАРКТИКА

Крайню північ нашої планети називають Арктикою, а крайній південь — Антарктикою. А ще їх називають полярними районами земної кулі, оскільки саме там містяться Північний і Південний полюси, крайні точки нашої планети.

Поверхня Землі в цих районах укрита снігом та кригою, які не тануть навіть улітку. Це найхолодніші місця на Землі. Узимку температура сягає 80 °С морозу, а влітку, у «найсспекотніший» день, — 20 °С морозу. Тут пів року стоїть зима і триває безперервна полярна ніч, а інші пів року — літо, і тоді сонце зовсім не заходить — суцільний день.

Три чверті всієї прісної води нашої планети зосереджено в Антарктиці у вигляді гігантського шару криги завтовшки подекуди 5 кілометрів (уяви собі будинок на 1700 поверхів!). Повільно сповзає крига з берегів Антарктики і, відламуючись, з неймовірним гуркотом падає в море. Гігантські крижані гори (айсберги) запливають навіть у теплі моря, поступово танучи. Зустріч уночі з айсбергом для корабля дуже небезпечна.

Немилосердний холод Арктики і Антарктики нищить усе живе. Але все ж це не мертві крижані пустелі. Просто їх мешканці тримаються ближче до незамерзаючого моря — тут і тепліше, і їжу в морі можна добути — рослин же нема!

Щойно визирне після багатомісячної ночі сонце, на скелясті береги Арктики і Антарктики злітаються сотні тисяч морських полярних птахів: кайри, мартіни, чистуні, гаги, крячки. Скелі вкриті їхніми гніздами, птахи кружляють навколо них у повітрі, гойдаються на хвилях, ловлять рибу, шукають молюсків. Галас там стоїть неймовірний — недарма ці місця називають «пташиними базарами». Погано доводиться тому, хто наблизиться до пташиних гнізд, — птахи нападають на ворога з повітря, б'ють крилами, дзьобами, поливають пташиним послідом.

Кайри якийсь час проводять на землі лише в період висиджування яєць, а решту часу — у відкритому морі або в небі. Вони чудово плавають і пірнають, швидко гребучи під водою крилами і ногами. Голос у них досить неприємний і пронизливий. На суходолі кайри напрочуд довірливі і легковажні: дозволяють наблизитися до себе на кілька кроків і добре роздивитися.

Кайра не переймається спорудженням гнізда. Вона відкладає яйця просто на плоских каменях. Яйця кайри не круглі, а подібні до груші, тому вони не котяться вниз зі скель.

Кайри дуже товариські і доброзичливі птахи. Скажімо, коли кайри-батьки, що висиджують яйця, мусять десь відійти на кілька хвилин, на яйця одразу сідає перша-ліпша стороння кайра.

В Антарктиці живуть пінгвіни. Вони хоч і птахи, але літати не можуть: крила пінгвінів схожі на ласти, і вони користуються ними для плавання, а не для літання, адже головна їхня їжа — риба та молюски. Несуть пінгвіни одне-два яйця. А оскільки гніздо зі снігу не влаштуєш, то тато-пінгвін зігріває яйце власним пухом, тримаючи його біля черева. Оскільки мороз дуже сильний, то лічені хвилини перебування яйця без обігріву татовим чи маминим тілом можуть коштувати життя малечі, що росте в яйці. Тому тато стоїть з яйцем на лапках під черевом по кілька місяців, голодуючи, поки мама йде до моря відновлювати сили. Щойно пухнастий малюк вилупиться з яйця, він одразу біжить до мами. Ну а тато рушає на риболовлю — треба ж дружину і маля годувати! Пінгвіни — найкращі плавці і пірнальники серед водяних птахів. Працюючи крилами-ластами, як веслами, птахи швидко пересуваються під водою. Пінгвіни пропливають за добу до 160 кілометрів, не відчуваючи ніякої втоми. Пінгвіни десятками

тисяч — як військово-морський десант — висаджуються на берег і така сама їх кількість «виходить у море». На суходолі пінгвіни шикуються, як полк солдат, лавами, та ще й за «військовим званням»: дорослі самці — в одному місці, молодь — у другому, самки-мами — у третьому і т. д. Улюблена розвага пінгвінів — і дітей, і дорослих — кататися зі снігових гірок на власному черевці.

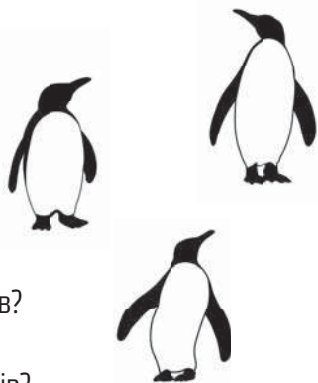
Пінгвіни — чемпіони з витривалості до низьких температур. Витримувати жорсткий холод Антарктики їм допомагає густе пір'я та підшкірний жир.

- > Що із прочитаного тебе найбільше зацікавило? Що нового ти дізнався (дізналась)?

- > Де міститься Арктика? А Антарктика?
- > Що в тексті сказано про розміри айсбергів?
- > Які тварини живуть в Арктиці й Антарктиці?
- > Як називають місця, де скупчується багато птахів?
- > У якого птаха яйця за формою схожі на грушу?
- > Що нам відомо з тексту про витривалість пінгвінів?
- > Чи погоджуєшся ти із твердженням, що це оповідання є науково-пізнавальним? Доведи свою думку.

За Анатолієм Григоруком

ЯК ПРИЙШЛИ ДО НАС ГРОШІ?

Без грошей у щоденному житті сьогодні не обійтися. Грішми платять за виконану роботу. А ще за будь-який товар, що продається, та за різні послуги. Без них не поласуєш морозивом. Не поїдеш у трамваї чи метро. Не заплатиш за телевізор, за Інтернет, за користування газовою плиткою...

А тим часом у давню давнину грошей не існувало зовсім. Люди просто обмінювали свої вироби на те, що їм було необхідне.

Швець, приміром, міняв пошиті ним чоботи на сало. Коваль свої серпи чи сокири на одяг. Хлібороб віддавав частину врощеного жита за вола. Це було дуже клопітно й незручно.

І от кілька тисяч років тому хтось додумався зробити один товар найголовнішим — щоб за нього можна було придбати все, що тільки заманеться.

Так наші далекі прапрадідусі за найголовніший товар мали шкурки куниць — «куни». Можна сказати, що наші перші «гроші» були хутряними.

На одному з островів Тихого океану його жителі використовували замість грошей нанизані на шворку собачі ікла та мушлі черепашок.

А на острові Яп було запроваджено кам'яні гроші. Вони мали гарну назву — феї та являли собою витесані кругляки з діркою посередині. Важила кожна фея не один десяток, а то й не одну сотню кілограмів. Отож щоб перенести її з місця на місце, треба було брати дебелу палицю, просовувати в дірку й піднімати цілому гуртові людей.

Вартість кожної монети визначається її розмірами, якістю каменю, з якого вона вирізьблена, та особистою історією. Тож у кого ці «монети» були більші, вважався заможнішим. Багато хто складав їх купою перед своїм помешканням, і це свідчило, що тут живе багатій. За фею вбільшки з тазик можна було купити поросся. А за таку, що в поперечнику сягала більше метра, виторговували човна.

Згодом увагу людей привернули дорогоцінні метали — бронза, срібло і золото. Їх видобування вимагало копіткої праці, тож і ціна була високою. За один шматок золота можна було придбати багато корисних товарів.

А що робити, коли передбачається маленька покупка? І люди почали заздалегідь відрізати невеличкі шматочки золота чи срібла, яким надавали різних форм — пласких квадратних чи круглих.

Кам'яні гроші

Чи не найперші гроші із золота й срібла запровадили в стародавньому місті Лідія. Відтак ці коштовні метали стали використовувати в багатьох інших заможних країнах. А там, де золота й срібла не було чи достатньою мірою не вистачало, заходились робити монети з міді та бронзи.

Чого тільки на них не карбували! І зображення царів та полководців, і державні герби, і птахів та тварин... Залежно від цього люди давали грошам різні кумедні назви: «сови», «папуги», «черепахи», «колеса від воза» й навіть «оселедці»...

У нашій Київській Русі ще за часів Володимира Великого, почали карбувати золоті та срібні монети — златники і срібляники. На таких монетах обов'язково зображували князя, а з іншого боку — княжий герб, тризуб. Ці гроші згодом стали називати гривнями. Тож наші сучасні гривні мають довгу історію!

Ну а вже у пізніші часи стали друкувати паперові гроші. На відміну від металевих, на них зображували цілі картини.

- > Що відображає заголовок тексту: тему чи основну думку?
- > Що в тексті сказано про те, як жили наші предки без грошей?
- > Який вигляд мали гроші в давні часи?
- > Яка інформація із цього тексту була для тебе несподіваною? А яка новою?
- > Підготуйся стисло розповісти про те, як з'явилися гроші.

Тетяна Кузьм'єнко

БАНКИ ТА БАНКНО́ТИ

Торгівля процвітала, купці збагачувалися, а от золоті гроші, що постійно переходили з рук у руки, поступово стиралися і менше важили. Виникла потреба у правильному зберіганні грошей. Тоді й з'явилися банки. Коли людина здавала свій капітал у банк на зберігання, то взамін отримувала паперовий сертифікат, де зазначалося, скільки її грошей лежить у банку. Цими сертифікатами можна було розплачуватися за товари. Так з'явилися паперові гроші — банкно́ти. Ця назва

походить від англійського слова *banknote*, що означає «банківський запис».

Нині майже кожна країна має свої гроші. За гроші купують товари, ними розплачуються за послуги. Товарами вже майже ніхто не обмінюється, хіба що за домовленістю між продавцями. Але при цьому важливо простежити за тим, аби вартість обмінюваних товарів була однаковою.

ЯК НАРОДЖУЮТЬСЯ ГРОШІ

Паперові купюри друкують, а монети карбують на секретних підприємствах. В Україні це фабрика банкнотного паперу в Житомирській області та Банкнотно-монетний двір у Києві. Спеціальний папір для купюр виготовляють із бавовни, наносять на нього водяні знаки, вживлюють захисну стрічку. Потім на друкарських верстатах додають тиснення, зображення видимими та невидимими фарбами і розрізають великі аркуші на окремі купюри.

Спаковані банкноти зберігаються у сховищах Національного банку України. Звідси новенькі купюри в обмін на старі надходять у різні банки. А вже звідти гроші потрапляють до людей, які отримують зарплатню, пенсії, стипендії тощо.

Далі гроші від людей мандрують до магазинів, ринків, перукарень, кафе... На них купують продукти, одяг, взуття, книжки, оплачують ними різноманітні послуги. Словом, відбувається постійний колообіг грошей. До речі, одна й та сама купюра чи монетка за своє життя може потрапити до рук тієї самої людини декілька разів.

Процес виготовлення паперових купюр

НАША ГРИВНЯ

Українські гривні дуже гарні! Від 1996 року, коли їх було введено, їхній зовнішній вигляд, навіть розмір, декілька разів змінювався, і вони ставали дедалі кращими.

Українську гривню дуже важко підробити, адже на кожній купюрі багато захисних елементів.

Мікротекст, який можна прочитати за допомогою лупи

Малюнок, що змінює колір залежно від того, під яким кутом на нього дивитися

Водяний знак — портрет Тараса Шевченка, який видно, якщо розглядати купюру на просвіт

Об'ємні елементи, відчутні на дотик

Захисна стрічка із крихітними написами

- > Що в тексті сказано про появу перших паперових грошей?
- > Що нового ти тепер знаєш про гроші?
- > Якими думками щодо прочитаного хочеш поділитися?
- > **Обговоріть!** Чи можна монети називати банкнотами? Поясніть свою думку.
- > Роздивіться захисні елементи на малюнку і на справжній банкноті.

- > Побудуй есе́ про те, чи потрібно заощаджувати гроші. Чому? Як саме?
- > Побудуй есе́ про те, що можна купити за гроші, а що неможливо.

Я — дослідник _____

- > Дізнайтеся, що означає слово купюра. Чому паперові гроші мають саме таку назву?

Я — дослідниця _____

ПЕРСІ, КІТ І КАТАФՓТ

Якось уночі англієць на ім'я Персі їхав у своєму авто додому. Раптом попереду спалахнула пара яскравих вогнів. Персі вдарив по гальмах. Він вийшов з автомобіля і пішов подивитися на таємничі ліхтарики. Водій завмер від жаху: його автомобіль загальмував за кілька метрів від прірви, на краю якої сидів... кіт. Це його очі, що віддзеркалили світло фар, врятували Персі життя!

Кіт зник у п'їтмі, а Персі осяяла ідея: подібний до котячих очей пристрій може стати орієнтиром для водіїв уночі! Так з'явився винахід під назвою «котяче око»: прилади, що відбивають світло фар. Персі Шоу за винахід нагородили орденом, а невдовзі такі прилади поставили на дорогах. Аварій поменшало! Так кіт розпочав епоху дорожньої безпеки.

Пізніше було винайдено катафՓт. Ти вперше чуєш це слово? А втім, катафот є на твоєму велосипеді! Катафоти кріпляться на раму, колеса, багажник і охороняють твою безпеку в темряві. Цей пристрій формою нагадує фари: усередині нього є безліч пірамідок, які «повертають» світло. Хоч під яким би кутом падало світло на катафот, воно завжди відбивається туди, звідки з'явилося. Тож коли світло фар від машини потрапить на катафот — водій обов'язково його побачить.

А якщо ти у темряві без велосипеда? Тоді стануть у пригоді флікери! Цей маленький значок або наклейка відбиває світло в темряві і допомагає швидше побачити пішохода в нічний час.

Світловідбивальні елементи на флікері роблять зі спеціального матеріалу. Вони є на куртках і шкільних портфелях, у дорожніх робітників на жилетах і навіть на нашійниках у тварин!

Роздивися свій одяг: чи в тебе там є флікери?

Катафот — прилад для покращення розпізнавання об'єктів при поганому освітленні, підвищує безпеку перевезень.

- > Про що цей текст?
- > Яка інформація з тексту виявилася для тебе новою? Про що ти вже знав (знала)? Про що тобі хотілося б дізнатися більше?
- > Що ти можеш додати до тексту із власних спостережень чи прочитаного в інших книжках?

Прочитай правильно

Квадрокоптер, мультипристрої, дрони, безпілотики, всередині.

Із журналу «Розумашки»

КВАДРОКОПТЕР ТОБІ ПОКАЖЕ!

Чи може людина літати, стоячи на землі?

— Звісно! — скаже тобі пілот квадрокоптера.

Одягнувши спеціальні окуляри та взявши в руки пульт, пілот запускає свій пристрій у небо. А звідти, з висоти пташиного польоту, він бачить усе, що показує камера квадрокоптера.

Знайомі дороги з висоти, немов павутинки, будинки — маленькі, як сірникові коробочки, а люди — наче мурашки...

Мультипристрої

Ні-ні, мультики вони не показують: мова про ті самі літальні апарати. Називають їх по-різному: і дрони, і безпілотики (бо ж літають без пілота всередині)... А от частинка перед словом «коптер» означає кількість гвинтів: «квадро» — «чотири», «мульти» — «багато».

Камера дрона може робити зйомку з будь-якої точки! Головне — правильно нею керувати.

Умільці-пілоти «квадриків» залюбки знімають домашнє відео і мають неабиякий успіх! Хоч як їх називати, усі вони — пристрої, якими керує людина.

Куди летіти, коли повертатися, яку висоту набрати — усе це повідомляє коптеру пілот за допомогою системи управління.

Дрон-кінооператор

Звичайно, режисери кіно, які завжди ламають голови, що б нового придумати, аби вразити глядача зображенням, швидко зрозуміли всі вигоди дронів. Ми вже знаємо, які чудові краєвиди вони можуть знімати. «Кінодрон» замість оператора з камерою у вертольоті — це набагато зручніше!

Де працюєш, безпілотнику?

Відтоді, як з'явилися безпілотники, їх намагаються пристосувати для різної роботи. Не все ж тільки милуватися землею з височини!

Професію розвідників дрони засвоїли від народження. Це дуже допомагає військовим.

А ось мирні громадяни позирають на коптери з недовірою: що то за підозрілий літун спостерігає з висоти за особистим життям? Тож для щодення дрони освоюють інші спеціальності.

Дрони, що терміново привезуть ліки будь-куди, рятують життя. У деяких кафе працюють дрони-офіціанти. Тут зробили із дронів «літаючі таці». Відтоді офіціанти не розносять замовлення між столиками, а керують летючими помічниками дистанційно.

- > Про які особливості безпілотників ти дізнався (дізналася)?
- > Що у тексті сказано про те, де і як використовують ці пристрої?
- > **Поміркуйте!** Де можна ще використовувати безпілотники?
- > Якими новими словами збагатився твій словник після прочитання творів цього розділу?

Наші літературні проекти

- > Підготуйте виставку книжок, журналів, дитячих енциклопедій із певної теми. Наприклад, про природу, космос, наукові відкриття.
- > Підготуйте розповідь про ті джерела інформації, які ви використовуєте найчастіше. Приверніть до них увагу своїх однокласників та однокласниць.

Пригоду за пригодою читаю з насолодою

Сергій Грідін

ФЕДЬКО, ПРИБУЛЕЦЬ З ІНТЕРНЕТУ

(Уривок)

В одному невеличкому містечку жив собі серйозний хлопчак досить поважного (як він сам вважав) віку. А було йому ні мало ні багато — аж дев'ять років, і називався він Сашко. Друзі ж кликали його Біленький, тому що він мав м'яке хвилясте біляве волосся, яке дуже не любив.

Отже, лежав цей самий Сашко на ліжку і з сумом поглядав у вікно. А сумувати було чого: сьогодні надійшов останній день зимових канікул, і завтра треба йти до школи. І хоч Сашко дуже скучив за своїми друзями-однокласниками та розумів, що вчитися треба, веселіше від цього не ставало!

Біленький ще раз подивився у вікно, а тоді пройшовся поглядом по кімнаті. Він згадав, що вчора ввечері мама наказувала йому прибрати у себе, та, на його думку, все тут було на своїх місцях. Боксерські рукавички висіли на бильці ліжка, плакати знаменитих футболістів прикрашали стіну, компакт-диски з новими та не дуже іграми були розкидані по всій кімнаті, розгорнута книжка чомусь лежала під кріслом. Сашко ногою згріб усе, що було на підлозі, під ліжку і, задоволений результатом прибирання, ввімкнув свій улюблений комп'ютер.

«Ех, — подумав він, — хоч в останній день натішусь! Награюсь аж до наступних канікул».

Комп'ютер тихенько загув, завантажуючи свої електронні мізки.

Біленький ставився до свого помічника якимось навіть по-братському, як до живої людини. Хлопчик часом розмовляв

з ним, коли нікого не було вдома, а дуже хотілося з кимось поговорити. Він називав його ласкаво «моя Заліззяка». Комп'ютер у відповідь мовчав, підморгував лампочками та відсвічував монітором. Але все одно Сашкові було вже не так самотньо!

— Пограю трохи в футбол, — вирішив хлопчик, — а потім поїм. Що там мама смачненького приготувала?

Біленький підвівся зі стільця і пішов на кухню оглянути «фронт робіт». Він відкрив холодильник, узяв шматок ковбаси і знову подався до кімнати.

— Ой-ой-ой-ой! — почув він голосне волення.

Сашко здригнувся, ковбаса ледь не стала йому поперек горла. Він обережно прочинив двері й зазирнув у щілинку.

У кімнаті не було нікого, а дивний звук ішов від Заліззяки.

— Щось із комп'ютером, — подумав хлопчик і навшпиньках наблизився до столу, де стояв його вірний друг.

— Ой-ой-ой! — знову почулося з-за системного блоку.

«Видно, звукова карта глючить», — подумав Біленький.

Він знав дуже багато мудрих комп'ютерних слів. По-перше, його тато працював на серйозній фірмі і займався дуже важливою роботою — «писав» програми, як він сам казав, для якоїсь великої контори. По-друге, Сашко любив ходити на додаткові заняття з інформатики, які в них у школі проводила молоденька симпатична Галина Петрівна.

Підійшовши ближче, хлопчина злякано заглянув за стіл і відсахнувся! На нього дивились очі якогось дивного створіння. Це було щось середнє між великим черв'яком та поросятком. Істота мала чотири коротенькі лапки, маленький хвостик, велику голову, схожу на драконячу, але з поросячим рильцем. Спина в неї була різнокольорова, причому ці кольори щосекунди змінювались.

— Ой, де це я?! Що зі мною?! — кричало створіння, лежачи на спині та розмахуючи лапками. — Мамо, куди це мене занесло?! Знову всіма покинутий і забутий, знову на чужині, у вигнанні. Ой же ж я бідний, ой же ж нещасний!

Незважаючи на переляк, Сашкові стало смішно.

«А він наче симпатичний, хоч і галасливий», — подумав хлопчик.

Він узяв із пенала добре нагострений олівець і штрикнув страховисько в бік.

— Ти чого штрикаєшся? — закричало створіння, набравши загрозливої фіолетової барви. — Тобі хто на це право дав? Та ти знаєш, із ким маєш справу?

Чудовисько надулось як куля. Щоки в нього стали великі-превеликі. Складалося враження, що воно ось-ось лусне і зафарбує всі стіни у фіолетовий колір. Сашко аж відступив про всяк випадок!

— А я оце якраз і хотів дізнатися: хто ти? А то лежиш тут на моєму столі, кричиш! Тобі на це теж ніхто права не давав.

Хлопчик намагався говорити строго.

Чудовисько набрало салатового відтінку, трохи здулось і вилупило на Біленького великі булькаті очі.

— Я... я... — якимось уже знічено прошепотіло воно, — я страшний комп'ютерний вірус, і ти маєш мене боятися.

На заняттях Галина Петрівна говорила про віруси, і Біленький знав, що вони дійсно можуть бути небезпечні для Залізяки. Тому тато завжди вчив його перевіряти мізки комп'ютера за допомогою антивірусних програм.

— Ах ти ж, заразюко! — скрикнув Сашко, і рука його мимоволі потягнулась до тенісної ракетки. — Я ж тобі зараз такого чо́су дам — забудеш, як шкодити.

Створіння враз пожовтіло і заскиглило:

— Ой не бийте мене, ой не бийте! Та я ж більше не буду нікого зобиджати. Так я ж від природи хороший! А як не бити, то стаю ще ліпший.

Від сміху рука хлопчика опустилася.

— Та звідки ти таке взялося? Як тебе хоч звати?

Чудовисько трохи заспокоїлось, порожевіло і розповіло свою історію.

Колись він дійсно був звичайним собі комп'ютерним вірусом, яких тисячі живуть у всесвітній мережі Інтернет. Але якось, потрапивши під дію однієї недоробленої антивірусної програми, він набув здатності виходити з віртуального світу.

О-о-о! Це було чудово. Вночі, коли господарі комп'ютерів уже спали, він тихенько вилазив на білий світ і літав містами та селами, горами та лісами. Так-так, саме літав! У нього є маленькі крильця, які з'являються, коли він покидає Всесвітню павутину.

Саме завдяки Інтернету вірус міг потрапити в будь-який куточок земної кулі. Тому подорожував він багато, бачив безліч чудових місць. Але всі користувачі боялись його й намагалися вижити зі свого комп'ютера, тож йому весь час доводилося кудись тікати. Як його звать — він не знає. У кожній країні його називали по-іншому. А проте після пам'ятної зустрічі з антивірусною програмою вірус змінився й почав жити по-новому, він тільки зовні лишився такий негарний, а всередині в нього — добра і ніжна душа!

— Ясно, — промовив Сашко вже не так сердито, але ще насторожено. — Що ж з тобою робити? І виганяти шкода, але ж ти Залізяку мені можеш занапастіти!

— Та ніколи, хазяїне! Я ж кажу: нове життя почав, хіба ці чесні очі можуть брехати?

І він знову вилупив свої хитрі-прехитрі очиська.

— Ну добре, — сказав Біленький, — залишайся поки що. А звати я тебе буду Федьком — якийсь ти мені дуже схожий на сусіда нашого з першого під'їзду.

> Що автор розповів читачеві про Сашка?

> Де і коли відбувалися події?

- > Як Сашко ставився до свого комп'ютера? Як його називав? Знайди в тексті речення, у яких про це розповідається.
- > Із чого видно, що хлопчик добре орієнтується в комп'ютері?
- > Кого побачив Сашко в себе на столі? Ким виявилася ця істота? Знайди і прочитай опис її зовнішності.
- > Що комп'ютерний вірус розповів про себе?
- > Що у творі є вигадкою, а що — ні?
- > Поставте одне одному запитання за змістом прочитаного твору.
- > Як могли б скластися стосунки Сашка і Федька надалі?

А ти знаєш?

Про інші пригоди героїв цієї історії, які з волі не звичайного інтернетного віруса потрапляють у віртуальний світ, ти довідаєшся із творів Сергія Гридіна «Федько, прибулець з Інтернету», «Федько у віртуальному місті», «Федько у пошуках чупакабри». Їм доведеться зустрітися із жорстокими піратами, голодними крокодилами та потворними чудовиськами. Отож чи зможуть хлопці подолати всі перешкоди і повернутися додому, а головне. — чи зуміють вони зберегти свою дружбу в таких непростих випробуваннях?

Гже́гож Касд́енке

ЗАГАДКА ТРИНАДЦЯТА, АБО ХТО ЗІПСУВАВ ПОВІТРЯНОГО ЗМІЯ?

Це тільки на перший погляд здається, що канікули для детектива Ниточки — час відпочинку. Насправді, де б він тільки не був, повсюди відчуває себе, як на роботі, адже скрізь ховаються таємниці й загадки. Саме із цієї причини, коли детектив Ниточка вирушає відпочивати в наметі, він завжди прихоплює табличку з написом: «Детективне агентство «Рожеві Окуляри»».

Цього разу детектива Ниточку занесло аж на озеро. Розклав свій мікроскопічний намет і вже практично був готовий, щоб провести тут канікули. Адже все, що залишилося — це чекати розвитку подій.

І справді — довго чекати детективу Ниточці не довелось.

— Хто це зробив?! — розбудило його вранці верещання якогось хлопця.

Детектив Ниточка тихенько виглянув із намету. За кілька метрів — зовсім поруч з одноповерховим будинком, у якому спали діти з табору, стояв навколішки хлопець. Навіть із такої відстані було видно сльози на його очах. Перед хлопцем у траві лежало щось, що нагадувало повітряного змія.

— Що трапилось? — запитав детектив Ниточка, вибираючись із намету.

— Мій повітряний змій... — зойкнув хлопець. — Я робив його весь вечір! З дощочок і паперу! Сьогодні конкурс! І ось — хтось його полив водою! Навмисне, щоб папір промок і розірвався! Адже дощу вночі не було, я знаю! А ось дірка... і тут... і біля мотузки... — хлопець був дуже пригнічений.

Детектив Ниточка насупив брови:

— Гм, цікаво!

— Якби я тільки дізнався, хто це зробив! — вигукнув хлопець. — Я б...

— Т-с-с! — детектив Ниточка приклав палець до губ. — Знаю, хто тут провинився. Ти! — детектив Ниточка посміхнувся.

Хлопець аж завмер.

— Невже ви гадаєте, що я б навмисне намочив свого повітряного змія?!

— Ніхто його не намочив, — детектив Ниточка тільки знизав плечима. — Але хтось забув його сховати на ніч до будинку. Цього виявилось достатньо.

Як ти гадаєш, через що повітряний змій виявився вранці мокрим?

Переклад із польської Олександри Озембл'овської

- > Що стало приводом для розслідування?
- > Спробуй дати відповідь на запитання, яким закінчується оповідання.
- > Чи вдалося тобі завершити розслідування? Перевір правильність своєї відповіді — роз'єднай слова і прочитай речення.

Повітряного змія намочила вранішня роса. Якщо папір, з якого був зроблений змія, став повністю мокрий, то, звичайно ж, він міг порватися.

Гжегож Касдєнке

ЗАГАДКА ДРУГА, АБО ПРОБЛЕМИ З МАТЕМАТИКОЮ

Детектив Нішпорка вирішив перевезти агенцію «Рожеві окуляри» на берег озера. Його канікулярний офіс відрізнявся від міського тільки тим, що замість горища детектив Нішпорка тулився з усіма речами в мініатюрному наметі... 8

Поки детектив Нішпорка давав лад своїм речам, до нього підійшов якийсь малюк.

— То ви той детектив? — запитав він. 5

— Так, я — це він, — підтвердив детектив Нішпорка.

— Минулого місяця я прочитав про вас у «Конику-Стрибунці», — похвалився хлопчик. — Це такий новий журнал для дітей, виходить раз на два тижні. 3

— Знаю, знаю, — кивнув детектив Нішпорка. — Він виходить від січня.

— А я вже вмію читати і рахувати, — запевнив малюк. 9

— Справді? — здивувався детектив.

— Справді! 4

— І в якому номері журналу ти про мене прочитав?

— У сороковому — випалив хлопчик. 2

Детектив Нішпорка розсміявся, а потім подивився співчутливо на ображеного співрозмовника.

— Ну, може, читати ти й умієш, а от рахувати — точно ні, — сказав він. 6

— Чому?! — обурився хлопчик.

— А ти сам подумай, — заохотив його детектив... 7

Таки-так, хлопчик, який упізнав детектива Нішпорку, ймовірно, не дуже вправний у математиці. Чому? А ти подумай...

Переклад із польської Ірини Котлярської-Фесюк

- > Уяви себе детективом. Здійсни розслідування: чому детектив Нишпорка зробив висновок, що хлопчик не вміє лічити? Уважно прочитай і проаналізуй розмову детектива із хлопчиком і знайди відповідь.
- > Перевір правильність своєї відповіді — роз'єднай слова і прочитай речення.

Рікскладається п'ятдесят двох тижнів. «Коник-Стрибу нець виходить раз на дві тижні. Неважко підрахувати, що за один рік можевий тит максимум двадцять шість номерів журналу, а не сорок.

Жульєтт Парашині-Дені та Олівер Дюпєн

БАНДА ПІРАТІВ

СКАРБИ ПІРАТА МОРГАНА

(Скорочено)

Томас Вогняний

Його прозвали так за руде волосся. Томасу 10 років, але на вигляд він видається старшим. Звичку носити шкіряний капелюх він успадкував від свого видатного дідуся, Великого Джона. Томас поводить як ватажок банди, намагаючись усіма командувати, але насправді трохи боязкий. Саме він керує галеоном «Чорний Дракон». Він уміє читати мапу і користуватися компасом. Його улюбленою зброєю є рогатка.

Месьє Муді

Цей папуга був колись супутником пірата, Великого Джона, дідуся Томаса і Марі.

Віллі-Розумник

Це сусід Томаса і Марі, розумник і хитрун. Він завжди носить окуляри. Його книжки дуже корисні, там ідеться про морські вузли, далекі острови, піратів та інше.

Марі Безстрашна

Сестра Томаса, їй 8 років, характер мужній (щоб не сказати, залізний). Вона хоче довести всьому світу, що дівчата нічим не поступаються хлопцям. Найбільше вона любить одягатися, як пірат, і носити пов'язку на голові. Смілива, але занадто необачна, часто з головою поринає в гру. Має дерев'яну шаблю, з якою добре вправляється.

Пляшка в морі

...Марі простягла братові підзорну трубу. Той установив її, а потім усівся на стілець. Хлопець скинув свій шкіряний капелюх, який завжди носив, і з-під нього вибилося довге руде волосся. Пильно вдивляючись у краєвид, хлопець стежив за кораблями, які стояли в бухті Піратів. Він знав напам'ять прапори всіх суден. Чорний прапор із двома шаблями — це «Старий Джек». Червоний із черепом — це «Страшна Аніта».

У цей час Марі заходила вправлятися зі своєю дерев'яною шаблею.

— Дивіться! — раптом вигукнув Томас. — Щось блищить між скелями на березі.

— Ходімо подивимося, що це, — запропонувала Марі.

Діти спустилися кам'яними східцями, які вели на берег. Там, поміж скель, вони заходилися шукати блискучий предмет. Знайшла його Марі.

— Це пляшка! — вигукнула вона.

— Схоже, там усередині якийсь сувій, — зауважив Віллі.

— Ходімо додому, — запропонував Томас. — Нам потрібен штопор...

Марі знайшла штопор і відкоркувала пляшку. При цьому лунко вилетів корок. Месьє Муді, який спав на плечі Велико-го Джона, прокинувся:

— Кр-р-р-р! Атака! Гармати!

Марі витягла сувій із пляшки і поклала на стіл.

— Діду, ти вже бачив цей сувій? — запитала Марі у Великого Джона, який замолоду був відомим піратом.

— Ні. Але на ньому намальовано череп із двома перехрещеними пістолетами. А це, наскільки я пригадую, був прапор корабля Моргана. Капітани всього світу тремтіли, коли бачили корабель під цим прапором. Старий Морган був жорстоким піратом. Він нападав на кораблі, які везли золото, і безжалісно грабував їх.

— А ти знаєш, що сталося потім із цим старим Морганом? — спитав Томас.

— Так, він зустрів супротивників сильніших за себе! Його корабель затонув у морі Китів... А ще Морган завжди тягав із собою невеличку скриньку. Там мали бути казкові скарби, тому що він ніколи з нею не розлучався! Якимось одного разу старий пірат таємничо зник. Його не було декілька днів. Повернувся він уже без скриньки. Він напевно десь заховав свій скарб.

Очі Марі загорілися, коли вона глянула на старий пергамент.

— Тепер ми знаємо, де він! — сказала вона і посміхнулася.

Полювання за скарбами

Діти уважно слухали Джона. Навіть месьє Муді, здавалося, прислухався до того, що розповідав старий пірат.

— Так, так! — вигукнув Великий Джон. — Морган був змушений зберігати в пляшці мапу з указівками, де він заховав свій скарб, щоб захистити пергамент від води. Після загибелі його корабля уціліла, мабуть, тільки ця пляшка.

— Дякую, дідусю! — озвався Томас, скручуючи сувій. — За допомогою цієї мапи ми зможемо знайти скарб Моргана!

Дітлахи вийшли з дому із твердим наміром знайти скриньку старого пірата.

— Удалого полювання за скарбами! — побажав їм Джон, махнувши рукою вслід трьом шукачам пригод.

Діти почали готуватися до подорожі. Томас став уважно розглядати старий пергамент. Віллі й Марі дивилися на мапу з-за його плеча.

На мапі був зображений великий острів із безліччю деталей. Хрест, зроблений червоним чорнилом, позначав місце між скелею і струмком.

— Дивіться! Цей острів на вигляд як краб! — раптом вигукнув Віллі, поправивши окуляри на носі.

— Це не дивно, — озвався Томас. — Адже це острів Краба. Він не дуже далеко звідси.

— Вирушаємо! — скомандувала Марі Безстрашна.

Томас як капітан корабля склав мапи і компас. Віллі поклав у торбу кілька корисних книжок із пошуку скарбів. Він ніколи не вирушав у подорож без необхідних путівників. Марі захопила лопати, щоб було чим викопати скарб. Адже скриню, напевно, зарито дуже глибоко!

Вони завантажили все це на свій невеличкий галеон, який називався «Чорний Дракон». Цей корабель спеціально для них зробив Анрі, тато Томаса і Марі.

На верхній палубі стояла Марі. Томас перебував поруч із нею. Він не зводив очей із мапи. Віллі видерся вгору по щоглі, де він опинився у гарній компанії з месьє Муді. Вітер швидко напнув вітрила галеона. Скоро вони будуть на острові Краба.

Раптом месьє Муді стривожено закричав:

— Кр-р-р-р! Ворожий корабель! Ворожий корабель!

Віллі уважно роззирнувся на всі боки і побачив корабель, який рухався за ними на віддалі.

— Заспокойся, месьє Муді, — сказав він. — Ніщо не вказує про те, що це ворог.

Нарешті галеон прибув на острів Краба. Віллі озирнувся назад, але корабля, який рухався за ними вже не було видно. Діти захопили із собою мапу і лопати. Марі не забула свою дерев'яну шаблю, яку вона запхала за пояс. Томас рішуче вів за собою свою команду. Зійшовши на берег, він став крутити в руках мапу в різні боки, щоб зорієнтуватися на місцевості.

— Це там! — вигукнув він нарешті.

І юні шукачі пригод рушили в напрямку, вказаному їхнім ватажком. Раптом Віллі почув якийсь шурхіт у кущах.

— Стійте! — спинив він своїх товаришів, указуючи на зарості. — Там щось зашурхотіло... Хтось стежить за нами, — прошепотів Віллі.

> Який настрої викликав у тебе зміст твору? Що у ньому сподобалося тобі найбільше?

> Назви дійових осіб твору. Хто з героїв тобі сподобався найбільше?

> Хто такий месьє Муді?

> Що ти дізнався (дізналася) про зовнішній вигляд і риси характеру дітей? Знайди в тексті слова і вислови, якими їх описують автори.

> Яка подія стала приводом для подорожі?

> Дізнайся, що означає слово **галеон**, і намалюй корабель юних піратів, на якому вони вирушили на пошук скарбів.

> Перекажи коротко зміст цієї частини твору.

Шпигун

Марі міцно стисла руків'я своєї шаблі, готова захищатися. Раптом із кущів вилетів тукан.

— Фальшива тривога, хлопці! — вигукнула дівчинка.

Діти рушили далі, керуючись вказівками на мапі. За деякий час вони зупинилися перед великим пагорбом. Під-

нявшись на нього, вони виявили, що дістатися наступного пагорба буде набагато важче, бо внизу була прірва. Щоправда, між пагорбами було перекинуто стовбур дерева.

— По ньому можна перейти, як по мосту, — сказав Віллі.

Марі без страху перейшла на той бік, навіть не озирнувшись. Віллі перейшов слідом за нею. Томас рушив останнім.

Опинившись на тому боці, юні пірати замилювалися чудовим краєвидом. Пагорб був укритий лісом, скрізь було безліч барвистих квітів... Трохи відпочивши, дітлахи рушили у глиб острова...

Невдовзі юні пірати дісталися струмка. Тут вони розійшлися в різні боки і стали шукати місце, позначене на мапі червоним хрестом. Скарб Моргана було сховано десь неподалік.

— Він там! — гукав Томас.

І діти взялися до роботи. Схопивши лопати, вони заходилися копати велику яму. Через кілька хвилин лопата Марі вдарилася об щось тверде.

Томас і Віллі кинулися до неї, щоб допомогти вирити невеличку скриньку. Томас відразу спробував відкрити її, але скриньку було замкнено на ключ. Діти вирішили везти її додому, щоб відкрити за допомогою інструментів. Утомившись від роботи, юні шукачі пригод усілися перепочити.

І цієї ж миті з-за кущів вискочив Маркус! На голові в нього була чорна пов'язка із черепом, із-під якої стирчало чорне волосся, у вусі блищала велика золота сережка.

Це був сусіда дітлахів. Загалом цей хлопчина був відомим бешкетником, злодюжкою і брехуном. Він підскочив до скриньки, схопив її і вигукнув:

— Дякую, що вирили для мене, друзі!

На цих словах він зник з очей.

Утеча злодія

— Він стежив за нами! Це його корабель я бачив дорогою до острова! — сказав Віллі.

— Він дочекався, поки ми вириємо скарб, щоби поцупити його! — обурено вигукнула Марі, стискаючи кулаки. — Треба забрати в нього скриньку!

Марі першою кинулася наздоганяти Маркуса. Вона швидко обігнала свого старшого брата, який завжди був прудкішим за неї.

Маркус мчав до пагорба, збираючись перейти прірву по стовбуру. Раптом, зупинившись, він став кидати в переслідувачів каміння, щоб затримати їх. Але месьє Муді, який стежив за ним згори, попередив дітей, гукнувши:

— Кр-р-р-р! Атака противника! Атака противника!..

А тим часом Маркус продовжував бігти до свого корабля. Томас переслідував його, і йому майже вдалося наздогнати злодія. Він простягнув руку і схопив Маркуса за плече, але той раптом сахнувся вбік, і Томас, утративши рівновагу, шубовснув у воду...

Маркус устиг добігти до свого корабля, видертися по мотузяній драбині на борт і підняти якір. Месьє Муді помчав слідом за ним.

— Кр-р-р-р! На штурм! На штурм! — хрипко кричав він.

— Маркусу вдалося втекти зі скринькою! — сказав Віллі. — Ми не побачимо більше скарбів Моргана.

— Не турбуйся, наш галеон дуже швидкий. Ми наздоженемо його, — вигукнула Марі.

Троє дітлахів швидко піднялися на борт свого корабля. За мить його вітрила напнулися під шквальним вітром. «Чорний Дракон» став набирати швидкість. Натомість Маркусу, здається, було важко впоратися зі своїм кораблем у бурхливих хвилях.

Галеон юних піратів продовжував мчати...

Віллі переглядав свої улюблені книжки. У посібнику «Пірати, на абордаж!» він побачив малюнки, на яких розбійники атакували ворожі кораблі.

— Я знайшов усе, що потрібно для атаки! — зрадів Віллі.

Капітан «Чорного Дракона» глибше насунув свого капелюха і грізно вигукнув:

— Маркусе, ти ще пошкодуєш, що змусив самого Томаса Вогняного напасти!

> Який новий персонаж з'являється в цій частині твору?

> Уявіть себе учасниками подій. Як би ви могли допомогти юним піратам повернути скриньку зі скарбами?

Абордаж

«Чорний Дракон» швидко наздоганяв корабель Маркуса. Марі з Віллі приготувалися до атаки. Вони дістали гак, прикріплений до мотузки. Після того як той надійно зачепився за борт Маркусового корабля, діти щосили стали тягти. Судно злодія почало наближатися, аж поки торкнулося борта галеона.

— Кр-р-р-р! На абордаж! На абордаж! — закричав месьє Муді.

Томас залишив капітанський місток і кинувся на допомогу Марі й Віллі. Усі троє стрибнули на палубу Маркусового корабля. Марі підняла свою дерев'яну шаблю.

— Ти програв, Маркусе-злодію! Віддай нам скарби Моргана!

Хлопчик неохоче опустив свою шаблю, розуміючи, що трьох супротивників він не здолає.

— Гаразд! — сказав він. — Забирайте.

Томас підійшов до хлопця і простягнув руку, щоб забрати скриньку. І раптом очі Маркуса спалахнули. Він явно щось замислив. Причому, як завжди, щось підступне.

— Зрештою, — сказав він з усмішкою. — Якщо мені не вдалося, то нехай і вам не дістанеться. Вам доведеться шукати його на дні.

І хлопець кинувся до борта корабля, щоб пожбурити скриньку у воду. На щастя, месьє Муді був на сторожі. Він кинувся зверху на супротивника і вчепився йому у волосся. Хлопець змахнув рукою, втратив рівновагу і впустив скриньку. Віллі встиг підхопити її та відскочити подалі.

— Браво, месьє Муді! — вигукнула Марі. — Ти справді найхоробріший з усіх піратів!

Троє дітлахів повернулися на свій галеон. Маркус лише сумно глянув їм услід...

Невдовзі діти вже були в бухті Піратів. Вони вбігли до будинку Томаса і Марі, де на них чекав Великий Джон. Дітлахи показали скриньку старому піратові, що був дуже схвильований.

— Чи знаєте ви, — вигукнув він, — що пірати всього світу шукали ці скарби? Те, що у цій скриньці, має бути дуже цінним!

— Нам потрібні інструменти, щоб зламати замок, — сказав Томас.

Великий Джон дістав із кишені маленький складаний ніж. Розкривши його, він уставив лезо у шпарину замка і покрутив. За мить у замку клацнуло.

— Ось і все! — вигукнув дідусь. — Тепер подивимося, що тут сховав старий Морган!

Він підняв кришку і раптово знову закрив її, здивовано глипнувши на дітей.

— Я не вірю своїм очам! — сказав він, сміючись.

Діти присунулися ближче, із цікавістю дивлячись на скриньку.

— Покажи нам, покажи нам! — закричали вони хором.

Великий Джон розкрив перед юними піратами кришку скриньки. Усередині не було ані золотих монет, ані рубінів з алмазами. Діти побачили маленьку пляшку, в яку було втиснуто гарний дерев'яний корабель, а ще фігурку пірата, плюшевого ведмедика і декілька пожовклих аркушів із дитячими малюнками.

— Що це таке? — вражено вигукнув Томас. — Це ж нічого не коштує.

— Навпаки, малий! — із ніжністю сказав Джон. — Це все спогоди Морганового дитинства. І вони дорожчі за всі скарби світу!

Переклад із французької Ігоря Бóндаря-Терéщенка

- > Яка пригода трапилася з дітьми? Із чого все почалося? Чим закінчилося?
- > Хто допоміг юним піратам повернути скриньку зі скарбами?
- > Які ж скарби були у скриньці грізного пірата Моргана?
- > Розкажи найцікавіший епізод твору.
- > Які почуття виникали в тебе під час читання пригод? Коли ти радів (раділа), коли хвилювався (хвилювалася), а коли обурювався (обурювалася)? Поясни чому.

А ти знаєш?

Про нові пригоди юних піратів ти дізнаєшся, прочитавши ще сім книжок Жульєтт Парашині-Дені та Олівера Дюпена.

Зміст

ШКІЛЬНИЙ ДЗВІНОЧОК КЛИЧЕ НАС У ЧЕТВЕРТИЙ КЛАС!

<i>Анатолій Качан. Крилата школа</i>	3
<i>Нузет Умеров. Наш клас</i>	4
<i>Леонід Сорока. В останній день літа</i>	5
<i>Наталя Триц. Осінь на шкільному подвір'ї</i>	7
<i>Олена Комова. Мій сусід — прибулець!</i>	8
<i>Джеремі Стронг. Дзвінок інспекторки (Уривок із повісті «Гармидер у школі»)</i>	11
Наші літературні проєкти	17

ДИВОВИЖНИЙ СВІТ МІФІВ

Міфи Давнього Єгипту.....	18
Створення світу.....	18
Ра та Апоп.....	20
Міфи слов'янських народів.....	22
<i>Ольга Бондарук. Міфи про створення світу та людей</i>	23
Міфи Давньої Греції.....	26
 Арахна.....	26
Пандора.....	27
Дедал та Ікар.....	30
Наші літературні проєкти	33

ЛЕГЕНДИ РІДНОГО КРАЮ

<i>Народна легенда. Як виникли Карпати</i>	34
 <i>Василь Лисенко. Любава</i>	37
<i>Народна легенда. Зозулині черевички</i>	37
<i>Народна легенда. Замкова гора в Мукачеві</i>	40
Наші літературні проєкти	41

ПІЗНАЮ МУДРІСТЬ ПРИТЧІ

 <i>Народна притча. У пригоді</i>	42
<i>Народна притча. Треба нахилитися</i>	42
<i>Народна притча. Сила слова</i>	43
<i>Єврейська притча. Цвяхи</i>	44
<i>Леонардо да Вінчі. Справжній друг</i>	46
Наші літературні проєкти	46

НАРОДНА КАЗКА – СКАРБНИЧКА МУДРОСТІ

 <i>Українська народна казка</i>	47
<i>Корейська народна казка. Чий дарунок найкращий</i>	47
<i>Українська народна казка. Кам'яний горішок</i>	50
<i>Фінська народна казка. Біднякова ріпа</i>	53
Наші літературні проєкти	56

ЖМЕНЯ СМІХУ – ЧИТАЧАМ НА ВТІХУ

Марія Пригара. Тайна	57
Грицько Бойко. Викрутився.....	58
Петро Ребро. Не вгадаєте ніколи!.....	59
Микола Сингаївський. Марічка і звичка.....	60
Галина Малик. Мавпині іменини	61
Всеволод Нестайко. Як ми в космос літали (Скорочено)	64
Василь Симоненко. Подорож у країну Навпаки (Скорочено).....	68
Наші літературні проєкти	72

КРАСА І СИЛА ПОЕТИЧНОГО СЛОВА

Олександр Олесь. Ліс восени.....	73
Ліна Костенко. Здивовані квіти	75
Вже брами літа замикає осінь... ..	75
Андрій Малишко. Дощик.....	76
Дмитро Павличко. Дядько Дощ	77
Микола Вінграновський. Грім	78
Анатолій Качан. Летючий корабель.....	79
Галина Малик. Хто що бачить?.....	80
Василь Довжик. Акрівірш	80
Тетяна Лисенко. Акрівірш	80
Любов Сердуніч. Акрівірш.....	80
Ольга Довгоп'ят. Акрівірш	81
Григорій Фалькович. Непоспіхом, наспівуючи Баха.....	81
Анатолій Костецький. У сузір'ї Гончих Псів.....	82
Наші літературні проєкти	84

ДИВОСВІТ ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ

Сашко Дерманський. Млин.....	85
Аліна Туз. Час бажань.....	89
 Олена Кукуєвицька. Казка про пінгвіна, який хотів літати	95
Діана Амфт. Як полюбити павученя?.....	96
Ельза Бесков. Дідок, що говорив лише примовками.....	100
Леся Мовчун. Бабай-Ага і козак Невидим (Скорочено).....	103
Наші літературні проєкти	111

БАЙКА ВЧИТЬ, ЯК НА СВІТІ ЖИТЬ

 Езоп. Дроворуб і лисиця	112
Езоп. Собака та м'ясо.....	112
Леонід Глібов. Лебідь, Щука і Рак.....	114
Вовк і Кіт	115
Олена Пчілка. Снігір та Щиглик	116
Павло Глазовий. Неволя	118
Наші літературні проєкти	118

ПІЗНАЮ СЕБЕ І СВІТ

Оксана Кротюк. Літачок	119
Оксана Радушинська. Майже боксерський двобій (Уривок із повісті «Щоденник Славка Хоробрика, або Пригоди хлопчика-міліціонера»)	121
За Всеволодом Нестайком. Чи роблять так друзі?	123
Аніта Майданюк. Жадана ручка	125
Тетяна Кузьменко. Подарунок	126
За Дженніфер Мур-Маллінос. Безпека в Інтернеті	128
Наші літературні проєкти	130

ГОРДІСТЬ І СЛАВА УКРАЇНИ

Марко Лукинюк. Україні	131
Марія Яновська. Наша мова	131
Дмитро Білоус. Дивне розмаїття	132
Аніта Майданюк. Звідки приходять слова?	133
Футбольний матч	134
Про що мова?	134
За Мартою Преварською. Крушельницька Соломія Амвросіївна	135
Білокур Катерина Василівна	137
Галина Терещук. Біатлон — це те, що дуже люблю	139
Наші літературні проєкти	140

ЦІКАВЕ ДЛЯ ДОПИТЛИВИХ

Тамара Колодницька. Птахи-носороги	141
З Енциклопедії тварин і рослин світу. Арктика і Антарктика	143
За Анатолієм Григоруком. Як прийшли до нас гроші?	145
Тетяна Кузьменко. Банки та банкноти	147
Із журналу «Розумашки». Персі, кіт і катафот	150
Квадрокоптер тобі покаже!	151
Наші літературні проєкти	152

ПРИГОДУ ЗА ПРИГОДОЮ ЧИТАЮ З НАСОЛОДОЮ

Сергій Гридін. Федько, прибулець з Інтернету (Уривок)	153
Гжегож Касдепке. Загадка тринадцята, або Хто зіпсував повітряного змія?	157
Загадка друга, або Проблеми з математикою	159
Жульєтт Парашині-Дені та Олівер Дюпен. Банда піратів.	
Скарби пірата Моргана	160

У підручнику використано світлини Н. Командірського, В. Соловійова, світлини і візуальні матеріали із сайтів Українська Вікіпедія, Етнохата, Litcentr, sites.google.com, paralympic.org.ua, bank.gov.ua, loom.in.ua, shutterstock.com: MANDY GODBEHEAR, Wang LiQiang, Ondrej Prosicky, Es sarawuth, Lurii Kazakov, Africa Studio, Yayayoyo, ashva, Julien Tromeur, Garfieldbigberm, Alla_vector.